בעזה"י

שירת התורה

פרשת תולדות

תשפ"ז

שנה ז' גליון 320

תוכן העניינים

הענין החדש מסומן בכוכב

תוכן העניינים

פרשת תולדות ..... ד
שם הפרשה ע"ש התולדות ולא ע"ש יצחק ..... ד
עבודתו של יצחק ..... ד
דוגמאות בחיי יצחק אבינו ..... ד
הצחוק והשמחה של יצחק ..... ה
למה הפרשה לא נקרא ע"ש יצחק ..... ה
חינוך יצחק להמשיך דרך אברהם ..... ה
עיקר ענינו של יצחק להמשיך דרך אברהם ..... ו
יצחק בן אברהם לעומת ישמעאל בן אברהם ..... ז
תפלתו של צדיק בן צדיק ..... ז
מחלוקת הפוסקים לענין ש"ץ ..... ז
תפלתו של יצחק על המשך רוחני ..... ח
מה היתה דאגת רבקה ..... ח
רבינו הקדוש למד בכל מצב ..... ט
השייכות בין יודע ציד ואיש שדה ..... ט
ביאור אהבת יצחק את עשו ..... ט
עייפותו של עשיו בעבודת ה' ..... יא
הטירחה בהכנת הנזיד עדשים ..... יא
עשיו לא רצה להרגיש טעם האוכל ..... יב
מהותו של עשו תלוי בצבע אדום ..... יב
ענין הבאת לחם לעשיו וליצחק ..... יב
ענינם ומקומם של פלשתים ..... יג
הקב"ה רצה שיהי' דוקא בפלשתים ..... יג
האם פלשתים הוא מא"י ..... יג
איך פלשתים מבני מצרים הגיעו לארץ כנען ..... יד
דירתו של אברהם בארץ פלשתים ..... טו
הצרות שעשו פלשתים לישראל ..... טו
קליפת פלשתים מתנגד ליצחק ..... טז
עבודתם של האבות ביחס לפלשתים ..... יז
התלייה רק בזכות אברהם ..... יז
ביאור ענין וישמר משמרתי ..... יח
גם יעקב אבינו עוסק במשמרת ..... יח
התורה הקדושה תבעה את ראש הכולל לדין תורה ..... יט
השפע של יצחק בזכות אשתו ..... יט
הקנאה על הצלחת יצחק היא התחלת הגלות ..... כ
קנאת הגוים בגלות מחזיק אותנו שלא נתבולל ..... כ
סתימת הבארות הוא טימטום הלב ..... כא
מה שבאר מים חיים סימן לשלום ..... כא
ענין המשתה שעשה יצחק לאבימלך ..... כב
יהודית הוא שם יפה ..... כב
יצחק התאפק מלהעיר לעשו ..... כג
הצורך לקרבן חגיגה אצל יצחק ..... כג
השייכות בין יצחק לפסח ..... כד
האם רבקה היתה נביאה ..... כד
רבקה ושאר אמהות לא נמנו במס' מגילה ..... כד
ויאמר ה' לה ע"י שליח ..... כה
הדיבור נפלה לה ..... כה
טעם שיעקב הביא ליצחק יין וטעם מרכא כפולה ..... כו
הובא לו יין המשומר בענביו מגן עדן ..... כו
יין לארבע כוסות ..... כז
גם בחינת פסח וגם בחינת יו"כ ..... כז
חשיבות ברכת בפה"ג לפי שעי"ז נתברך יעקב. כח
יעקב המתיק הגבורות שביין ע"י מזיגה ..... כח
יין הטוב לעומת יין הרע ..... כט
יעקב החזיר ריח הטוב וברכות אדה"ר למקומו ..... לב
כאן נתחדש ענין כוס של ברכה וקידוש וד' כוסות של יין ..... לג
בסעודת בשורת יצחק נרמז כוס של ברכה ..... לד
התענוג של היין מרמז מה שעבירות מתהפכות לזכיות ..... לד
הניחומים של עשיו ..... לה
הקו"ף הקטנה של קצתי ..... לה
כיבוד או"א דיעקב לעומת כיבוד אב דעשו ..... לו
השידוך המסוכן בין ישמעאל ועשיו ..... לח
כלה שעיר וחותנו האיידעם מעיד על השוער ..... לח
ביאור קליפות עשו וישמעאל ..... לט
דת הנוצרית ודת האיסלאם ..... לט
השמות וכינויים לשתי קליפות אלו ..... מ
קליפת עמלק הוא תוצאה משידוך זה ..... מג
מערכת מטעמי יצחק ..... מג
אהבת יצחק למטעמים ..... מג
האם צדיקים מרגישים טעם באוכל ..... מג
הכוונה לטעם רוחני ..... מד
האם נכון להתענג במאכלים טעימים ..... מד
לצורך כפרה ותשובה נכון להמנע ..... מה
כ"ז שמתאוה יש מצוה לאכול ..... מו
המקובלים האריכו בגנות התאוה ..... מו
אפשר להגיע ע"י אכילה לאהבת ה' ..... מו

תוכן העניינים

הקב״ה אוהב ההרגשים הגשמיים שלנו.....מז
עבודתו של יצחק אבינו באכילתו.....מז
קילקולו של עשיו באכילה.....מז
המטעמים של הציד.....מח
תפקידו של עשיו הוא התגברות על הרע.....מח
דמיון פסולי המוקדשין לצבי ואיל.....מט
פסולי המוקדשין הוא פגם בקדושה.....מט
מעלת התחלת חודש כסלו במשנת מרן החת״ס . נ

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאוו

0527614717

syrakow79@gmail.com

שיעור שבועי (עברית) בביהמ״ד משובב נתיבות אור ליום חמישי משעה 11 - 11:30

אפשר לשמוע בקול הלשון: 03-6171111- 7-916717

בענגלאנד: 02 08-1917000- 7-916717

או בקו משובב נתיבות- 0733718341-7

פרשת תולדות

שם הפרשה ע״ש התולדות ולא ע״ש יצחק

שמו של הפרשה נקראת בפי כלל ישראל פרשת תולדות ע״ש הכתוב אלה ״תולדות״ יצחק וגו׳. וקשה, מאי שנא מפרשת נח שגם מתחיל במילים אלה ״תולדות״ נח [לעיל ו׳ ט׳] **ואעפ״כ נקרא על שמו ולא תולדות, ואף דא״א שלשניהם יקראו תולדות, מ״מ גם לפרשת תולדות יהי׳ נקרא ע״ש יצחק.**

והנה **הרמב״ם בפי״ג מתפלה** מנה הסדרות, סדר בראשית, **אלה תולדות, ויאמר ה׳ אל אברם,** הרי קרא הסדרות כל אחד לפי המילים הראשונות, וכן **ברמב״ם פ״ח מס״ת** קראם **״אלה תולדות נח״ ״ואלה תולדות יצחק״** ושם בא הרמב״ם למנות כל הפרשיות הפתוחות והסתומות שבתורה ובכל התחלת הפרשה כתב ב׳ וג׳ מילים של ההתחלה, אבל אנו קוראין כל הסדרה ע״ש מלה אחת או שתים בתחילת הפרשה ולאו דוקא המלה הראשונה.

ובליקוטי יהודה תי׳ בב׳ אופנים. א: ע״פ רש״י [ר״פ נח שם] דעיקר תולדותיו של נח הי׳ מעשיו הטובים, וא״כ התולדות קאי על נח בעצמו ושפיר נקרא פ׳ נח, אבל כאן ביאור תולדות הוא יעקב ועשיו האמורים בפרשה כדפירש״י כאן, וא״כ ל״ש לקרוא הפרשה ע״ש יצחק.

ב: ע״פ **שפ״א** [תרל״ד] דמהאבות התחיל להיות תולדות בבחינות **הרוחניות** להנחיל כח הקדושה לזרעו אחריו, וא״כ שפיר נקרא פ׳ תולדות ע״ש תולדות רוחניות, אולם נח הי׳ לפני האבות.

ודו״ז הג״ר בצלאל זצ״ל [1] **הי׳ מביא הערה זו מהג״ר ארי׳ זאב גורביץ זצ״ל ראש ישיבת גייטסהעד**, ותי׳ דו״ז, דנח הי׳ הצדיק הראשון שהנהיג את הדור, אבל יצחק הי׳ כבר המשך ותולדה לאברהם.

והתי׳ הפשוט הוא, דפרשת נח כל ענינו הוא סביב נח, ותולדותיו מוזכרים בדרך אגב, אבל פרשת תולדות, רובו סביב תולדותיו של יצחק, דכבר מיד בתחילה מדובר שהיו ילדים ליצחק ורבקה ואיך שגדלו, ורק אח״כ יש קצת מחיי יצחק, ובסוף הסדרה הענין הוא ברכתו ליעקב ועשיו.

אלא דהא גופא קשיא, למה לא יקבע לפחות פרשה שלימה על ענינו של יצחק, גדלותו וצדקותו, כמו שיש לנו על אברהם ויעקב כמה פרשיות, ולמה חיי יצחק מובלעים כ״כ? וגם כשכבר מבטיח לו הקב״ה ארץ ישראל לקמן, הוא רק ״עקב אשר שמע **אברהם** בקולי״ [כ״ו ה׳] וכן אח״כ ״והרבתי את זרעך בעבור **אברהם** עבדי״ [כ״ו כ״ד] ולא כתוב שום דבר בזכות עצמו בפרט מה שמסר נפשו להיות עולה תמימה שזה דבר עצום? [2]

עבודתו של יצחק

אלא הביאור הוא ע״פ מש״כ **הג״ר שמשון פינקוס זצ״ל,** בקונטרס הנפלא **״יצחק אבינו״** [נדפס בספר **תפארת תורה עמ״ס גיטין**], ועד״ז **בשפתי חיים פרשת תולדות,** דמדתו של יצחק הוא מדת הפחד ויראת שמים, והיינו התבטלות גמורה להקב״ה, ועיקר מבטו של יצחק על העולם הי׳ שראה את שליטתו המוחלטת של הקב״ה בעולמו, ואיך שכל חוקי הטבע של העולם, עומד על היסוד של יראת שמים, וכל חוקי הטבע שנראים לנו כ״כ חזקים שלא שייך לשנותם, הם באמת רק מפני דבר ה׳ שבתוכו, ונמצא שכל העולם מלא אלקות.

וכיון שזה הי׳ עיקר מבטו של יצחק, ממילא כל עיקר ענינו ועסקו בעולם הי׳ לבטל רצונו לגמרי להקב״ה, בלי חשבונות עצמיים כלל, ולמסור כל עניניו להקב״ה, וזה כולל גם מסירות נפש להעלות עצמו על המזבח, ולכן לא מתייחס ענין העקידה ליצחק אלא לאברהם, דרק לאברהם הי׳ נסיון גדול, דזה סתר כל מהלך חייו שהי׳ כולו חסד ובנין, אבל ליצחק הרי זה עיקר עבודתו בעולם.

דוגמאות בחיי יצחק אבינו

ובזה הסביר הגר״ש, **כמה דוגמאות בחיי יצחק שרואים שקיצר מאוד בהשתדלות כיון שמסר כל עניניו להקב״ה:** [3]

א: כשגזלו עבדי אבימלך את הבארות לא עשה שום השתדלות לריב אתם, [וכמש״כ באברהם והוכיח אברהם את אבימלך וגו׳ - לעיל כ״א כ״ה] דמה לו לעשות השתדלות כשהקב״ה עומד על ידו ושולט בכל.

---

[1] **בצל הקודש עמ׳ קמ״ט.**

[2] ראה מש״כ לקמן שם בשם **ספורנו, וע״פ פנימיות הטעם בכל זה,** דיצחק הוא מדת הדין והגבורה ואין אנו רוצים לעורר דינים ועי׳ **זוה״ק קלז.** דלכן רבקה הגם שבשורשה גם היא היתה בחינת דינים וגבורות שבאת ממקום רשעים, מ״מ כיון שהיתה לה חוט של חסד נעשית בחינת דינא רפיא, ורק כך היתה יכולה למתק הדינים הקשים של יצחק דאל״כ לא הי׳ העולם יכול לסבול הדינים הקשים שלו.

[3] ועי״ש דבוודאי א״א לנו ללמוד ממנו לענין זה כיון שיצחק הוא המרכבה למדה זו, וכמו שא״א לנו ללמוד מהפלגת חסדו של אברהם ורבקה, ולנו יש תורה ממשה רבינו שמורה לנו הדרך איך למזג בין כל המדות.

ב: לא ביקש מרבקה בתחילה שתגיד אחותי היא, רק כשבא למעשה ענה אחותי היא, שלא יהא כמאבד עצמו לדעת.

ג: רצה לתת הברכות לעשיו, כיון שהקב״ה סיבב שהוא יהי׳ הבכור, וכנראה הקב״ה רוצה שהוא יקבל הברכות, א״כ מה לו להתערב ולבנות עולם לעצמו, רק שאם הי׳ מחזיקו כרשע גמור וודאי הי׳ יודע דאין זה רצון ה׳ שיקבל הברכות, אבל כיון שלא הי׳ מוחזק אצלו כרשע כי ציד בפיו, לכן החליט לברכו.

ד: כשבסוף הבין שבירך את יעקב חרד חרדה גדולה, שכנראה לא הבין מהו רצון ה׳, אבל מיד התבטל לרצון ה׳ דיעקב יקבל הברכות ואמר גם ברוך יהי׳, ואף שבוודאי תפס שהי׳ כאן תחבולה ע״י רבקה, ורימו אותו, לא הי׳ לו שום טענה על רבקה למה לא שאלתי לי קודם, רק אם סיבב כן הקב״ה כך צריך להיות.

ה: צורת התפלה של יצחק הי׳ ע״י שיחה דוקא, שלא נמנה בעשרה לשונות של תפלה, כיון שיצחק לא בא לבקש ולהתחנן **לשנות** רצון ה׳. דמה שייך לבקש אם הקב״ה רוצה לתת יתן, אלא שיחה הוא כמו שאחד משוחח עם חבירו, כן פעמים האדם משוחח עם עצמו מה יהי׳, מה אעשה עכשיו, והוא מדבר לאו דוקא לעצמו, אלא למי שהוא הכי קרוב אליו, ומכיון שהקב״ה הי׳ כ״כ קרוב אליו ממילא שיחתו הטבעית הי׳ עם הקב״ה. [4]

ו: אהבתו לאוכל, אם נפרש כפשוטו, [ראה בסוף הפרשה בהרחבה] דאם הקב״ה ברא אוכל עם טעם טוב הרי רצונו יתברך שיהי׳ טעים לחיך, אז איך אפשר לעשות אחרת.

ז: אהבתו לאשתו, מפורש לעיל סו״פ חיי שרה, ולכאורה כיון שיצחק הוא המרכבה למדת הפחד והיראה, א״כ איך יתמלא לבבו עם אהבה לאשתו הרי זה סתירא בטבע, ולהנ״ל א״ש, דהפחד לא הי׳ כמו שמפחדים מדבר נורא ואיום, רק ביטול הרצון העצמי בתכלית ופחד מרצון עצמי וכיון שרצון ה׳ שיאהב את אשתו ממילא מילא האהבה את כל ישותו. **עכ״ד הגר״ש פינקוס זצ״ל.**

הצחוק והשמחה של יצחק

אחרי שביארנו ענינו של יצחק, נבין גם ענין הצחוק והשמחה שמונח בשמו של יצחק, דנראה לכאורה שסותר מהותו שהוא כולו פחד, אלא דכיון דיצחק הי׳ כ״כ דבוק ובטל להקב״ה, ונחשב כאילו הסתלק מן העולם ונעשה אפר בעקידה ממילא הוא דבוק לחיי עוה״ב ועולם השכר, ולכן הוא מלא שמחה, ונבין בזה **חידושו של השפת אמת** [וירא תרמ״ג] ד״יתכן לומר, כי אם שיצחק הי׳ לו מדת הדין והפחד, **יוכל להיות שלא הי׳ ניכר על פניו רק שמחה וחדוה,** כי באמת אין מי שישמח בעולם רק מי שהוא ירא ה׳ לאמיתו ואין לו פחד אחר, ובפרט אם הוא בן חורין מיצה״ר כיצחק שהי׳ מוכן להיות עולה להקב״ה וכו׳, ויתכן שישמעאל רצה להדמות אליו במדת השמחה, ושרה הנביאה ידעה להפריש וכו׳, ולכן אמרה כי לא יירש עם בני עם יצחק וכו׳״, **עכ״ל** ולהנ״ל א״ש דיסוד מדתו הי׳ ביטול הגמור להקב״ה ולכן חי במציאות אחרת לגמרי, וחי כבר עכשיו חיי עוה״ב.

וע״ע לקמן שהארכנו דעיקר ענינו של יצחק הי׳ התבטלותו לאביו ולהמשיך דרכי של אביו וא״כ ג״ז מצטרף להנ״ל שלא ראה עצמו כמציאות נפרדת רק כצינור להמשיך מה שקיבל מאביו.

למה הפרשה לא נקרא ע״ש יצחק

לפ״ז נבין היטב למה פרשה זו לא נקרא ע״ש יצחק, וגם התורה מקצרת בגדלותו של יצחק, כיון שיצחק לא ראה עצמו כמציאות כלל, אלא כצינור שעל ידו יתקיים רצון ה׳ בעולמו, וכל מטרתו בחיים היה להעביר ההמשך והמורשת שקיבל מאברהם ויעבור ליעקב, וא״כ ענינו היה התולדות וההמשך הרוחני וכמ״ש לעיל בשם **שפת אמת** [תרל״ז] דמאבות התחיל להיות תולדות בבחי׳ הרוחניות, להנחיל כח הקדושה לזרעו אחריו, וא״כ עיקר ההתייחסות דתולדות כאן, הוא מורשת הרוחני, שזה דאג יצחק להעביר לדור הבא. **משא״כ אצל נח, הרי לכל העולם נתבטל המציאות, והוא הי׳ קיום המציאות המחודשת,** ולא בגדר המשך כלל ולכן נקרא הפרשה על שמו.

חינוך יצחק להמשיך דרך אברהם

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק: [כ״ה י״ט]

[4] רק פעם אחת מצינו שעשה השתדלות, הוא **ויעתר יצחק לה׳** וגו׳ הפציר מאוד בתפלה, ובאמת גרם בזה למיתת אברהם חמש שנים קודם שלא יראה עשיו בן בנו יוצא לתרבות רעה, ועי׳ **בליקוטי יהודה** שה**פני מנחם** סיפר על ה**אמרי אמת** שכשהגיע לירושלים בפעם ראשונה, בחן הילדים בשאלה דלמה נגזר על יצחק שיצטרך כ״כ להפציר בתפלה, וביאר ע״פ משל לאב שלא יתפתה כ״כ מהר להפצרת בנו שרוצה מיני מתיקה שיזיקו לו, ורק כשמפציר מאד רחמיו מתגוללים, ה״נ ע״י בקשתו נתקצרו ימיו של אברהם ע״כ בליקוטי יהודה, ולרמז ענין זה אמר **הגרי״ח זוננפלד זי״ע** ״ויעתר לו ה׳׳ בגימ׳ חמש שנים וכששמעו **הג״ר אהרן קוטלר** זצ״ל קפץ ואמר **״זה רוח הקודש״.**

וברש״י לפי שהיו ליצני הדור[5] אומרים מאבימלך נתעברה שרה וכו׳.

וצ״ב, וכי מי איכפ״ל עכשיו על הליצנים הרי לנו מקבלי התורה אין שום ספק בזה, ופי׳ **מו״ר הגרא״י ברזל זצ״ל,** דהפסוק כולל ג״כ צורת החינוך שיצחק חינך, דהגם דהי׳ לו כח עצמי ומדה עצמית עי׳ **שפת אמת** [כמעט כל שנה] דלכן הוצרך לחפור בארות מחדש, כיון שהקב״ה רצה שהוא יגלה מדה שלו שהוא היראה, מ״מ צורת החינוך שלו לבניו הי׳ תמיד, **״כך נהג הסבא אברהם״** וכך צריך לעשות, והוא קיבל כח זה מאברהם, שהי׳ תמיד מצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו׳ אז גם יצחק המשיך זה, ותמיד הגיד לבניו שצריך להמשיך דרך אברהם, וכך הוא צורת החינוך שלנו, צאי לך בעקבי הצאן, ואין אנו מחנכין שום ענין מעצמינו, וכפי שהראה לי פעם **מו״ר הג״ר אשר אריאלי שליט״א דברי בעל הטורים פרשת עקב ח׳** א׳ ״לאבותיכם וסמיך לי׳ וזכרת את כל הדרך לומר **שתזכור דרך שהלכו בו אבותיך ותלך בו גם אתה״** דכלל זה יהי׳ לך בחיים בכל מה שאתה עושה לנהוג בדיוק כדרך שהלכו בה אבותיך.

עיקר ענינו של יצחק להמשיך דרך אברהם

גם **מורינו המשגיח הגה״צ ר׳ מתתיהו סלומון זצ״ל** הי׳ מרחיב בעיקר מדתו של יצחק דכל ענינו הי׳ להמשיך מה שעשה אביו וכל שאלה בחיים שהי׳ לו הי׳ מתבונן מה עשה אביו בכה״ג, והי׳ זה מחמת התבטלותו העצומה לאביו. ויתכן לפרש כן במה שאמר יעקב ״ופחד יצחק״ **[לקמן ל״א מ״ב]** דממדת הפחד שלו היה לא לסטות אפי׳ במשהו מדרכי אביו. וזה הי׳ ההבדל בין אברהם ליצחק דאברהם הי׳ גדר **מתחיל** ויצחק הי׳ גדר **ממשיך** וכן מדוקדק בלשונות **הרמב״ם [פ״א מע״ז ה״ב וה״ג]** כיון שנגמל איתן זה **התחיל** לשוטט בדעתו וכו׳ כיון שהכיר **התחיל** להשיב תשובות וכו׳ **והתחיל** להודיע לעם וכו׳ **והתחיל** לעמוד ולקרות בקול גדול וכו׳ דזה הי׳ עיקר מהותו של אברהם שהי׳ המתחיל והמייסד של כל ענין אמונה ויסודות של כלל ישראל, דלא הי׳ לו שום דוגמא והכל עשה מדעת עצמו בסיוע של הקב״ה, אבל יצחק עיקר ענינו הי׳ דוקא ההיפך לא להיות מתחיל, רק ליזהר להמשיך כל מה שאביו התחיל, וד״ז הנחיל לדורות אחריו שרק יראו להמשיך כל מה שקיבלו מאבותיהם ורבותיהם.

והביא לזה כמה דוגמאות אצל יצחק:

א: מצינו שלא התפלל על רבקה רק אחרי עשרים שנה ופירש״י לקמן בפסוק כ״ו דהמתין י׳ שנה עד שתהא ראויה להריון ואח״כ חיכה עוד י׳ שנים **כמו שעשה אביו לשרה,** וכיון שלא נתעברה ידע שהיא עקרה והתפלל עלי׳ ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להית עולה תמימה. וצ״ע דלמה לו לישא שפחה דוקא ולא בת חורין, הרי התם הי׳ זה שרה שהכניסה שפחתה כדי להבנות ממנה אבל כאן העיקר לקח עוד אשה כדי שיהי׳ לו בנים, אלא **דיצחק לא הי׳ עושה שום דבר בלי שיראה כן אצל אביו,** ואצל אביו ראה רק זה שנשא שפחה אבל בת חורין לא ראה וכיון דשפחה אינו יכול, לא ישא כלל עוד אשה. **[הדגיש המשגיח זצ״ל דיש כאלו שמתיימרים שעושים רק כמו אבא וזה רק מחמת גאוה דיש הרבה דברים שעושים שלא הי׳ אביהם עושה]**

ב: וירא אליו ה׳ ויאמר אל תרד מצרימה [לקמן כ״ו ב׳] ופירש״י שהי׳ דעתו לרדת למצרים **כמו שירד אביו** בימי הרעב א״ל אל תרד בצרימה שאתה עולה תמימה וכו׳ ובזה יל״פ מה שהדגיש שם בפסוק א׳ ויהי רעב בארץ **מלבד הרעב הראשון אשר הי׳ בימי אברהם** וצ״ע דל״ל לדעת שהי׳ רעב כמו בזמן אברהם, וגם מה הקשר בין רעב דזמן אברהם שהי׳ לפני מאה שנה, אלא התורה בא להדגיש הטעם שהוצרך הקב״ה להזהירו אל תרד מצרימה, כיון דידע הקב״ה דהדבר הראשון שיחשוב יצחק כשמגיע רעב, הוא להתבונן אם גם לאברהם הי׳ רעב, ואם גם לאברהם הי׳ רעב אז עליו לעשות בדיוק מה שאביו עשה וזה לרדת למצרים, ולהכי הוצרך לציווי מפורש שלא יעשה כן.

ג: וישב יצחק ויחפר את בארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו וגו׳ ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו. [לקמן כ״ו י״ח] היינו שחשב שעליו ללכת בדרכי אביו ואם אביו חפר בארות גם עליו לחפור בארות, וכיון שזה הי׳ מחמת שאביו הי׳ דוגמא בשבילו לכן גם קרא שם הבארות כשמות שקרא להם אביו. וכתב ע״ז **רבינו בחיי שם** ד״ממה שהתורה הודיע זה נראה שנחשב לו לזכות ויש בזה התעוררות וק״ו **שאל ישנה האדם מדרך אבותיו שהרי יצחק אפי׳ שמות הבארות לא רצה לשנות וזה ק״ו לדרכי האבות ומנהגותיהם** ומוסר שלהם **ואולי מפני זה לא נשתנה שמו כמו שאר האבות וזו מדה כנגד מדה״.**

---

[5] הא דנקט ליצני הדור ולא רשעי הדור, כ׳ **החיד״א בנחל קדומים אות ב׳** מה ששמע בילדותו מזקנו הר״ר ישעי׳ וכן ראה בס׳ טירת כסף, דבאמת לא היו רשעים כלל, וידעו כי יצחק נולד מאברהם רק כי בעבור שהתפלל אברהם אע״ה על אבימלך נפקדה שרה וז״ש מאבימלך מסיבת אבימלך נתעברה שרה ור״ל מאברהם, רק שאמרו כן בלשון לצנות, והפתאים עברו וסברו שהוא כפשט הדברים לכן צר קלסתר וכו׳. ואגב שמעתי פעם **ממורנו המשגיח ר׳ מתתיהו סלומון זצ״ל** דפעם היו ״לצנים של הדור״ והיום זה ״דור של לצנים״.

ד: עיקר דבר זה מצינו בנסיון העקדה דהנה עצם העקידה לכ׳ לא הי׳ כ״כ נסיון ליצחק לפי עוצם מדרגתו אילו הי׳ הקב״ה אומר לו בפירוש אני רוצה שתהי׳ קרבן לפני, דהרי מיד שימות מובטח לו ליהנות מזיו השכינה במדרגות עצומות, ומה שווה צער רגע של מיתה לעומת השכר העצום אח״כ, אלא עיקר הנסיון בשבילו פי׳ **החת״ס** ועוד כיון שכל הנביאים חוץ ממשה לא קיבלו נבואתם באספקלריא המאירה, וממילא לא הי׳ תמיד ברור מה כוונת הנבואה והי׳ צריך לדעת איך לפרשו, וא״כ הי׳ יכול יצחק לפקפק על פירושו של אברהם בנבואת הקב״ה דאולי לא הי׳ כוונתו לשחטו ממש, אבל הוא לא עשה כן דלא עלה בדעתו לרגע לפקפק על נבואת אביו, ובזה קנה לעצמו המדרגה הכי עצומה בביטול הדעת לאביו ובזה נשרש בכלל ישראל לנצח המדה של התבטלות עצומה לכל דברי חכמינו ז״ל. וכשאנו הולכין בדרכו של יצחק בענין זה ולא נוטים אפי׳ משהו מדברי והנהגת חכמינו ואבותינו, בזה אנו מתקשרים לעקידת יצחק ואז אנו יכולים לבקש מהקב״ה שיזכור לנו העקדה. **עכ״ד מורינו המשגיח זצ״ל.**

ובפ׳ חיי שרה ביארנו עפ״י יסוד זה דלכן נקרא תפלת מנחה ״צלותיה דאברהם״ [יומא כח:] כיון שעיקר מה שתיקן תפלת מנחה הי׳ מושתת על הנהגת אביו.

בזה י״ל ג״כ מה דרק אצל יצחק מצינו שהצריך לברכת ניחום אבלות מיוחדת מהקב״ה שנא׳ ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו [**לעיל כ״ה י״א**] ופירש״י שנחמו תנחומי אבלים כיון שהרגיש ביותר בהפסד פטירת אברהם שהיה לו למורה דרך ולדוגמא בכל דבר בחיים, לכן הוצרך הקב״ה לנחמו ולהבטיחו שידריכו בדרך ישרה לדעת את המעשה אשר יעשה.

וכ״ז מצטרף למשנ״ת לעיל בביאור מדתו של יצחק דזה הי׳ עיקר ענינו של יצחק להמשיך מורשתו של אבותיו **דלכן אין פרשת תולדות נקרא על שמו רק פ׳ תולדות.**

יצחק בן אברהם לעומת ישמעאל בן אברהם

עוד ביאר **באזנים לתורה** מש״כ אברהם הוליד את יצחק, דלעומת מש״כ בסוף פרשת חיי שרה **ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם,** וכאן כ׳ **ואלה תולדות יצחק בן אברהם** וא״כ ס״ד דאין נפק״מ בין ישמעאל ליצחק רק שזה מהגר וזה משרה אבל מצד אברהם שניהם שוים, [6] לזה מסיים אברהם הוליד את יצחק, דהיינו דישמעאל הוא בן של **אברם** קודם שנימול ורק יצחק הוא בן של **אברהם** אחר שנימול, ולכן הגם דישמעאל הוא בן מי שנקרא **כעת** אברהם, אבל **אברהם הוליד** רק את יצחק, **דאברם** הוא זה שהוליד את ישמעאל, ועוד דאחרי שעשה אברהם מהפכה בעולם הישן של עובדי ע״ז והכיר את בעל הבירה ניסה לחנך בשיטה זו את ישמעאל ושאר בני קטורה ולא עלתה בידו ונשארו רק בנים טבעיים לאברהם, ורק יצחק נשאר נאמן לאברהם ואלקיו וקיבל על עצמו להיות נושא שיטת אביו באמונה והפצתה בעולם וזה הכפילות **אברהם הוליד את יצחק היינו במובן הרוחני דהוא הי׳ יורשו הרוחני של אביו** שרכש לו מדותיו ותכונתו וקבל עליו תעודת אביו לפרסם שם ה׳ בעולם.

תפלתו של צדיק בן צדיק

ויעתר יצחק לה׳ לנוכח וגו׳ ויעתר לו ה׳ וגו׳ [שם כ״א]

וברש״י לו ולא לה שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לא ולא לה: [יבמות סד:]

וכבר עמדו המפרשים, דלעיל הפליג הפסוק בשבחו של רבקה, וכדפירש״י דהגם דבאה ממשפחת רשעים, ומקומה אנשי רשע לא למדה ממעשיהם הרי דצדיק בן רשע עדיפא, וכ״כ **בזוה״ק שמות** דמעלת צדיק בן רשע עדיפא, וכאן מבואר דצדיק בן צדיק עדיף. וי״א דבאמת מעלת צדיק בן צדיק עדיף כיון שכבר הורגל בעבודת ה׳, ואעפ״כ עבד על עצמו לילך ע״פ מדתו כמו יצחק לעומת אברהם ולא הי׳ סתם **״נאכגעמאכט״** [-חיקוי-] [7] אולם זה דלא כזוהר הנ״ל, וי״א דרק לענין קבלת התפלות עדיפא מעלת צדיק בן צדיק, וכדביאר בספר **באר בשדה** דכיון דמבואר **בגמ׳ ברכות י:** דהמבקש בזכות אחרים עדיפא וצדיק בן צדיק מבקש בזכות אבותיו, לכן לענין תפלה צדיק בן צדיק עדיף. נמצא לפ״ז דבאמת צדיק בן רשע עדיף, רק לענין קבלת התפלות כיון שאינו מבקש בזכות עצמו עדיף.

והחי׳ הרי״ם הי׳ מפרש [8] דבאמת תפלת צדיק בן רשע עדיפא, אולם כאן שהי׳ צריך להוליד יעקב ועשו לא הי׳ טוב שתקובל תפלתה מצד זה, כיון דאז יש מקום להרשע קצת כיון דהרשע גופא גרם שיתקבל תפלת בנו.

מחלוקת הפוסקים לענין ש״ץ

והנה יש בזה באמת נדון בפוסקים לענין ש״ץ מי עדיף. דדעת **מהרש״ל והובא במג״א סי׳ נ״ג סק״ח,** דעדיף לקחת צדיק בן צדיק ע״פ גמרא ברכות הנ״ל, אולם

6 ואכן במנין אחד במנחה בשבת טעה הבעל קורא והתחיל **אלה תולדות ישמעאל בן אברהם** וטעות זה בא התורה להפקיע.

7 כן הי׳ רגיל **דו״ז הג״ר בצלאל זצ״ל** לפרש בשם **הגרא״א דסלר זצ״ל** ראה בספר **בצל הקודש עמ׳ קנ״ו** ומכתב מאליהו באריכות.

8 ליקוטי יהודה.

הט״ז שם סק״ג חולק ע״פ **תשו׳ הרא״ש המובא בטור**, שכתב שאין מעלת הש״ץ תלוי בייחוס משפחה, דאם הוא ממשפחה בזוי׳ וצדיק, טוב לקרב מזרע רחוקים שנא׳ שלום שלום לרחוק ולקרוב, ומשמע דגם באופן שיש לפנינו צדיק בן צדיק עדיף לקרב רחוקים, וכ״כ **מטה משה ואלי׳ זוטא**. וביאר **הגר״ז ס״ז** דמתוך שאין לו זכות אבות הוא שפל רוח בתפלתו שאינו בוטח על מעשה אבותיו רק על חסדו של הקב״ה, [אבל דעת המג״א דדברי הרא״ש הוא רק באם רק מחוסר יחוס אבל לא אם אביו רשע ממש] **ובמשנ״ב סקי״ג** לא העתיק שי׳ הט״ז רק דברי המג״א אולם הגר״ז העתיק שי׳ הט״ז, והכריע, דהכל תלוי לפי ענין שפלות רוח של זה וצדקת אבותיו של זה. ועי׳ עוד **בתשובות והנהגות ח״ד י״ט**, לענין בעל תשובה צדיק תמים, דבוודאי עדיף על יחסן שאין מעלתו כאותו בעל תשובה ורק בשווין ממש היחסן עדיף עי״ש עוד. ולדעת הט״ז קשה הרי מפורש כאן דהקב״ה הקשיב ליצחק כיון דעדיף תפלת צדיק בן צדיק?

ומו״ז הגה״צ ר׳ יעקב סניידערס זצ״ל אב״ד באזעל [9] פי׳ בדרך צחות, דאדרבה דאילו הי׳ הקב״ה נענה לתפלת רבקה היתה נענה מיד כיון דעדיפא דהיא בת רשע, אבל כיון שהי׳ כאן גם תפלת יצחק שהי׳ רק צדיק בן צדיק ענה רק ע״י הרבה הפצרות.

תפלתו של יצחק על המשך רוחני

והנראה בעז״ה פי׳ מחודש בדברי חז״ל, דיתכן דבאופן כללי תפלת צדיק בן רשע עדיפא מצד מעלתו כמ״ש בזוה״ק, וגם מה שהוא יותר שפל ברך וסומך על חסד ה׳ וכמ״ש הגר״ז, אבל כאן ביצחק שאני, שכל עיקר תפלתו הי׳ על ענין ההמשך הרוחני וכמ״ש לעיל בשם **שפת אמת** [תרל״ז] דמה שנתחדש כאן בענין צדיק בן צדיק הפליגו בזה חז״ל במדרש ע״פ פסוק במשלי גיל יגיל אבי צדיק וגו׳ הוא ״**דמקודם הי׳ תולדות הגשמי בלבד אבל מאבות התחיל להיות תולדות בבחי׳ הרוחניות להנחיל כח הקדושה לזרעו אחריו**״, וא״כ י״ל דתפלתו של יצחק חלוק ביסוד מתפלת רבקה, דיצחק התפלל על המשכיות מורשת הרוחני שקיבל מאברהם, וא״כ לבד מכוחות שלו יש כאן ענין לקבל תפלתו בשביל המשכיות כח אברהם, ולהעמיד שושלת רוחני של אברהם יצחק ויעקב, אבל רבקה הגם דבעצם אולי גדולה יותר מיצחק בזה שנלחמה עם הרשע ולא למדה ממעשיהם, מ״מ לענין תפלה זו שאני.

ולפ״ז יוצא, דאין כלל זה נוגע בכ״מ דתפלת צדיק בן צדיק עדיף מצדיק בן רשע, אלא א״כ תפלתו נוגע לאבותיו ג״כ, דע״י שיתקבל תפלתו יהי׳ תועלת גם לאבותיו. ומיושב שי׳ הט״ז. [10]

מה היתה דאגת רבקה

ותאמר אם כן למה זה אנכי [שם כ״ב]

וברש״י למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על הריון **ובמשך חכמה** פי׳, דחשבה דזה ילד אחד מעורב טוב ברע, ולכן לא הבינה למה אצל אברהם יצא חלק הרע בנפרד אצל ישמעאל. וכעי״ז פי׳ **א״ז הג״ר דוד פרידמן זצ״ל אב״ד צעהלים** בספרו **שלמי דוד**, והוסיף דחשבה אולי כל הסבה שרוצה ללמוד הוא כדי שיוכל להתגאות ולדבר עם אחרים ולהראות מה שיודע, ולכן עשתה מבחן והלכה לדרוש את ה׳ ופי׳ **רמב״ן** דדרישת ה׳ הכוונה לתפלה, ואם כל כוונתו להתגאות אין לו שום ענין לתפלה ולא יפרכס לצאת לזה אבל אי כוונתו טהורה, ממילא כשתגיע למקום תפלה גם בזה יפרכס לצאת.

ובחי׳ הגרי״ז פי׳ דאף דמי שמצווה על פו״ר אינו יכול לעשות חשבונות כמבואר בחזקיהו המלך, דבהדי כבשי דרחמנא ל״ל, אולם היא שלא מצווה על פו״ר יכולה לעשות חשבונות, וכיון שיש כאן רע היא לא רוצית העיבור.

ומפי **הג״ר אליהו דיסקין שליט״א** שמעתי לפרש ע״ד צחות ע״פ הפסוק **במשלי** [ט״ו כ׳] ״**בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב וּכְסִיל אָדָם בּוֹזֶה אִמּוֹ**״ וצ״ע מ״ש דחכם משמח רק אביו וכסיל בוזה רק אמו, וי״ל, דבן חכם הולך לביהמ״ד עם אביו ללמוד, ויש לאביו נחת ממנו כל הזמן, אבל בן הכסיל נשאר בבית אצל אמו, וקם מאוחר ולא הולך לשחרית, ומחפש כל הזמן לאכול, ואמו רואה העגמת נפש מול עיני׳, אבל היא לא רואה הנחת מבן החכם, ולזה אמרה למה זה אנכי גם אם יש בן חכם, אבל מה יש לי מזה שהוא איש תם יושב אהלים, ועשיו יסתובב בבית כל הזמן, כמו שהי׳ כן באמת, ולזה נאמר לה שכך צריך להיות, כיון ששני אומות יצאו ממך.

ובמש״כ ותלך לדרוש את ה׳ למד מזה **מו״ז הגה״צ ר׳ יעקב סניידערס זצ״ל** [11] דבכל בעי׳ ודאגה שיש לאדם בחייו, הדבר הראשון הוא לדרוש את ה׳, ונכלל בזה

---

9 ש״ב **הרב ראובן בוכינגער ע״ה** בשמו -**זכר זאת ליעקב** ע׳ ק״ג.

10 כתב **בלוח דבר בעתו** בשם **הגה״צ מערלוי זצ״ל** ששמע שהשבת שקוראים בה פר׳ תולדות היא עת רצון להפקד בבנים, ע״י תפלות להשי״ת כדרך שנושעו האבות הקדושים, ושם הפרשה תולדות ולא יצחק (כפר׳ תולדות נח), כי היא משפיעה לפריה ורביה ופקידת עקרות, והיא הפרשה הששית בחי׳ ״צדיק יסוד עולם״, מתחילת התורה. ובכל קרואי הפרשה נמצאת ברכה פרט לקריאת שלישי, אבל כנגדה ישנה הברכה ״הרחיב ה׳ לנו ופרינו בארץ...״ ונכתב אברהם הוליד את יצחק״ (שנראה לכאו׳ כמיותר), כי הוא המפתח לפקידת ׳עקרים ועקרות.

11 **זכר זאת ליעקב עמ׳ ק״ג.**

לדרוש מהו רצון ה׳ בענין זה, וגם כלול בזה תפלה כמ״ש רמב״ן.

רבינו הקדוש למד בכל מצב

ויאמר ה׳ לה שני גוים בבטנך וגו׳ [שם כ״ג]

וברש״י גיים כתיב כמו גאים, אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שלחנם לא צנון ולא חזרת לא בימה״ח ולא בימה״ג. כתב **בספר משנה שכיר** [**להג״ר ישכר דוב טייכטאהל מפישטיאן הי״ד**] בשם **אא״ז הגה״ק רבי מנחם כ״ץ פרוסטיץ זצ״ל אבדק״ק צעהלים** ששמע **מרבו מרן החת״ס זי״ע** שהי׳ מפרש בדרך מוסר וצחות, דהנה כדי להשיג תכלית בלימודו צריך לייגע עצמו בחריפות בעומק הענין, וגם צריך הרבה חזרה, וצריך גם להתמדה רבה מאד, והיינו שהקור והחום לא יפריע לו, וגם אם הוא עשיר לא יפריע לו ממונו. וזה הכוונה שהגם שרבי הי׳ עשיר גדול, אעפ״כ לא הפריע לו העשירות כלום, ולא פסק פומי׳ מגירסא, וגם לא פסק מעל שלחנו לא צנון היינו חריפות הלימוד, [דצנון הוא דבר חריף] ולא חזרת שרומז על חזרה, שניהם הי׳ לרבי בלי הפסק גם בימה״ח שזה חם וגם בימה״ג שזה קר. [ספר **סופרי המלך – פנינים חדשים למרן החת״ס** [12]]

השייכות בין יודע ציד ואיש שדה

ויגדלו הנערים ויהי עשיו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים: [שם כ״ז]

ברש״י מבואר דיש שתי ענינים בעשיו ושתי ענינים ביעקב שלכאורה לא קשורים זה לזה, דאיש יודע ציד קאי על כוחו לרמות את אביו בפיו, ואיש שדה קאי על מה שהלך בטל וצד בקשתו חיות ועופות, ולעומת זה ביעקב איש תם קאי על זה שאינו חריף לרמות, ויושב אהלים קאי על זה שישב ולמד ולא הלך בטל.

אולם י״ל דשתי הענינים קשורים זל״ז. ויל״פ כן בג׳ אופנים:

א: דהא דנעשה איש שדה הי׳ ע״י שרימה את אביו, דהרי עד היותם בן י״ג נשלחו שניהם לחדר ללמוד, ולא הי׳ ניכר מעשה עשיו, וכיון שלא רצה לצער את אביו הטעה את אביו כאילו הולך לחדר, אבל באמת הלך לשדה, דהרי רצה לדעת מה קורה בחוץ, לכן כשהגיע לחדר הקפיד לשמוע קצת מה שנלמד אבל בעיקר הסתובב בחוץ, והגיע הביתה ואמר לאביו מה שלמד, אבל בסופו של דבר כיון שלא למד כל השנים כמו שצריך נעשה באמת איש שדה, משא״כ יעקב שלא הי׳ חריף לרמות ולא ידע לעשות חכמות ואם אביו שלחו לחדר ידע שעליו להיות שם כל היום, וממילא נעשה יושב אהלים, **וזה מוסר גדול,** למי שהולך לישיבה או לכולל ומרמה הוריו או אשתו שהולך שם ללמוד בהתמדה, ולא מנצל הזמן כדבעי הסוף הוא שיהי׳ לאיש שדה.

ב: באופ״א י״ל, דפעמים אותם שיש להם כשרונות גדולים יש להם יותר נסיון לא להשאר בלימוד שהרי יכול להצליח במסחר, משא״כ מי שבלא״ה אינו פקח ובעל כשרון ואינו ראוי כ״כ להרויח כסף אז בלית ברירה נשאר בלימוד, ובסוף נעשה ת״ח, וכמו ששמעתי כן על אחד מגדולי ראשי הישיבות, שבעצם נשלח לעבוד, ואמרו לו שהוא לא מוצלח וחזר לכולל וגדל לת״ח מופלג, וא״כ י״ל כן בעשיו כיון שהי׳ בעל כשרון ופקח לכן נעשה איש שדה, אבל יעקב שהי׳ תם ממילא נשאר בלימוד.

ג: עי״ל, דפקח ובעל כשרון וערמומי תמיד חושד ברבותיו או ברבנים שהם לא מתכוונים לטובתו, או שיש להם חשבונות וחושב שהוא יודע יותר טוב מהם, לכן לא שומע להם, ובסוף לא מקבל כלום ונשאר ע״ה ואיש שדה. אבל תם מקבל הכל מרבותיו ומאמין לכל הוראותיהם בתמימות, וממילא נעשה ת״ח ויושב אהלים.

והנה עשו בוודאי חשב שהוא זה שמוצלח, והוא ימשיך מורשת אביו, אבל יעקב הוא המסכן שהוא תמים גדול ורק יושב בכולל שנים רבות, ואינו עושה כלום, ומה יעזור לו השקידה שלו, וככה חשב עד היותו בן ס״ג שנים, ואז פתאום נתהפכו היוצרות, ולזה בכה מאד, וכמ״ש ״**כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד מְאֹד** וגו׳: [לקמן כז לד] וכ״ז ללמדנו לימוד גדול למי שהוגה בתורה שנים רבות בכולל בפינה שלו, ואף אחד לא שומע עליו, דנראה שאינו פועל כלום, אולם האמת שהוא זה שממשיך מורשת הרוחני של כלל ישראל והוא מחזיק את העולם, וראה לקמן מש״כ בענין ד׳ הספורנו דגם יעקב הי׳ שומר משמרת ע״י לימודו, וראה שם גודל מעלת האברכים.

ביאור אהבת יצחק את עשו

ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו וגו׳ [שם כ״ח]

הנה עיקר אהבת יצחק לעשו ומה שבפשטות לא ידע על גודל רשעותו, כבר מבואר **בזוה״ק** דהי׳ זה עצה עמוקה

12 הספר יצא לאור ע״י **אאמו״ר שליט״א** וע״י **הג״ר יוסף שישא שליט״א** מאוצרותיו של **אביו הג״ר אברהם הלוי שישא זצ״ל** נלב״ע **כ״ז מרחשון תשע״א** הוא הגבר אשר עיקר מפעל חייו הי׳ לאסוף תורת מרן זיע״א, ומתוך בית גנזיו ומאמריו נתקבץ הספר הנ״ל ברוב פאר והדר.

מהקב״ה כדי שיעקב יקבל הברכות דוקא ברמי׳.[13] ובכן א״א לשאול שום שאלות איך יתכן דעשו הצליח לרמות את אביו **לפי שכך הי׳ רצון ה׳.** וביותר יובן ע״פ ד׳ **הגר״ש פינקוס זצ״ל** דכיון דעשו הי׳ מרכבה של ענין רמאות ושקר כדודו לבן, אין פלא שהי׳ יכול לרמות את יצחק. ומה שרצה הקב״ה שיהי׳ בדרך רמי׳ דוקא יש דברים עמוקים בזוה״ק אבל ע״פ פשט כ׳ כמה ספרים [**ספר החיים אחיו של המהר״ל** וכ״כ גם **א״ז הג״ר דוד פרידמן זצ״ל** בספרו **שלמי דוד,** וכן הי׳ אומרו **דו״ז הג״ר בצלאל זצ״ל**[14]] מפני **ריח בגדיו** שכולל **ריח בוגדיו** היינו השפלים מכלל ישראל, שלא יהיו בדרגת יעקב שהם צריכים ברכות בדרגת עוה״ז, ויצחק לא הי׳ נותנו ליעקב. וכיון שחשב שהוא עשיו חלו הברכות גם על אלו מיעקב שהם בבחי׳ עשו. וע״ע לקמן עוד טעם בשם החת״ס.

אלא דאפשר רק לעיין באיזה צורה הצליח לרמותו, וזה גילו לנו חז״ל שהי׳ שואל שאלות מחכימות בהלכה כמבואר ברש״י, וגם הי׳ מביא לו אוכל טעים. **והנה בעצם אהבת יצחק לאוכל, וגם עיקר אהבתו לציד דוקא, כבר הארכנו בזה טובא בסוף הפרשה, ולא נאריך כאן בזה,** אולם עכ״פ יובן שעי״ז הצליח עשו לקנות אהבתו. והנה רוב המפרשים נוקטים דבאמת אהב את עשו יותר מיעקב אולם **הרד״ק** כ׳ דרק בזמן שהביא לו ציד שהי׳ אוהב אותו, וכ״כ **החזקוני** דלכ״כ ל׳ **״ויאהב״** ולא **״אוהב״** כמ״ש ברבקה, לומר דלא הי׳ אוהבו תמיד רק כשהביא הציד. [ועומק הדברים בזה יתכן עפ״י החי׳ הרי״ם יובא לקמן] **והספורנו** ועד״ז **ברבינו אפרים** כ׳ דוודאי הי׳ יעקב אצל יצחק יותר נבחר לפי מעלתו כי ידע דהוא איש תם יושב אהלים, אבל לפי תועלתו שהי׳ מביא לו כל מעדני עולם וגם שהי׳ בכורו, הי׳ אוהב אותו ורצה לגמול אותו כדרך כל אדם שלם שמכיר טוב למי שעושה לו טובה, וזה הטעם שרצה לברכו בברכות גופניות כפי הנאתו מדה במדה. וכ״כ **בבית הלוי** דמה שרצה ליתן הברכות לעשו זה שידע שליעקב מחמת רוב מעלתו לא טוב לו ברכות עוה״ז אבל עשו טוב לו שיקבל עוה״ז.

ובחת״ס פי׳ בכמה אופנים. **א:** שידע יצחק צדקותו של יעקב, רק עשו הטעה אותו כי הוא עוד יותר מדקדק במצוות וכיון שלא עלה בדעתו שיתגדל בביתו עובד ע״ז, ע״כ לראותו מדקדק במצוות יותר מיעקב דן דבוודאי מה שיוצא לשדה הוא בגדר התבודדות כדרך קדמונינו וחשב שיעקב יהי׳ לעזר לאחיו הגדול עשו, **ומאת ה׳ היתה זאת כדי שבשעת הברכה יהי׳ יצחק בשיא השמחה בראותיו ילדיו צדיקים גדולים ואז ימשיך הברכה במקומה כראוי** עי״ש עוד [עמ׳ ק״ח ההתחלה בעמוד ק״ז ד״ה ויהי] **ב:** סבר כי עשיו נהנה מיגיע כפו ולא נהנה משל אחרים. [שם ד״ה ויאהב] **ג:** כי ליצחק הי׳ זה פלא שלא ראה כן בבית אביו שנער קטן מתחזק לצוד ציד ואעפ״כ הוא צדיק, אבל יעקב לא הי׳ חדוש בשבילו כי כן דרך בית אביו לעולם אבל רבקה כבר הורגלה לדמויות כעין עשיו, אבל הי׳ לפלא בעיני׳ נער יושב אהל מעוטף בטלית ותפילין כל היום. [ק״ט ד״ה ויאהב] **ד:** סבר ששני האחים צדיקים רק שהם כמו **יששכר זבולון** ועשיו יחזיק ויתמוך ביעקב ולכן כוונתו בברכתו הי׳ כעין ברכת זבולון עי״ש באריכות [עמ׳ קכ״א ד״ה ויתן][15] וע״ע **בית הלוי** באריכות.

ובשפתי צדיק אות כ״ט כ׳ ששמע **מחי׳ הרי״ם,** דע״י שהי׳ זהיר בכיבוד אב לא הכירו אביו, כי המצוה הגינה שלא יצטער אביו במעשיו, ומסתמא עשה יצחק מה שמוטל עליו לחנכו, אבל בעמדו לפני אביו הי׳ טוב ומתחרט על דעתו ורעתו ובצאתו חזר לסורו. **ובליקוטי יהודה בשם אמרי אמת** כ׳ מה שלא שמש רשב״ג בבגדים נאים כעשיו [בר״ר ס״ה י״ב] דבגדים נאים הכוונה שנתלבש במצות כיבוד אב לכסות על שאר העבירות, ועשו רצה להראות לאביו שעושה מצוה כדי לא יראה עליו שום עבירות, ורשב״ג הראה לאביו שאינו צדיק כדי שיתפלל עליו שיעשה תשובה וזה״פ **ותכהין עיניו מראות** כי המצוה הסתירה עיניו וכמו שאומרים בשם **הרה״ק מלובלין זי״ע** שהיו מספרים לו על אחד שהוא מסור אמר **״ער לייכט אין אלע הימלען״** [הוא מאיר בכל העולמות] ונתברר אח״כ שאז הי׳ מדליק נר חנוכה ולכן לא ראה עליו כלום.

עוד שם בשם **הבעש״ט זי״ע** דמיום שעשו רימה את אביו לא יכול אב לראות כ״כ חסרון בבנו, ועי״ז יש רחמנות בשמים גם על בנ״י הקרויים בנים, וכן מסופר על **הבאר**

---

[13] עי׳ **בזוה״ק קלט.** דהק׳ איך יתכן שלא ידע יצחק כל המעשים רעים של עשו הרי השכינה הי׳ תדיר עם יצחק בביתו דאל״כ לא הי׳ שייך שיברך את יעקב, אולם הקב״ה לא הודיע לו כדי שיתברך יעקב בלא דעתו רק בדעתו של הקב״ה. **ובדף קמג.** דיעקב הוצרך להוציא ממנו דרך רמיה כמו שהנחש הקדמוני הביא קללה על העולם דרך רמיה. מאידך עי״ש לעיל **קלז:** דיצחק ידע די״ב שבטי קה יוצאים מיעקב, וא״כ למה אהב את עשו יותר מיעקב אלא דכל מין אוהב את מינו, דעשו שיצא אדום הוא דינא קשיא למטה כמו יצחק שהוא דינא קשיא למעלה. וזה״פ כי ציד בפיו על דרך נמרוד שהי׳ גבור ציד לפני ה׳ שגם הי׳ בחינת דינים קשים. ע״כ מזוה״ק. וי״ל דאילו הי׳ יודע מעשיו הרעים לא הי׳ אוהבו גם אם הי׳ מינו, אבל כיון שלא ידע מעשיו הרעים, אז ממילא נמשך יותר אחרי עשו כיון שהי׳ מינו.

14 בצל הקודש עמ׳ קנ״ז.

15 וכן פי׳ **המלבי״ם** ובזה פי׳ מה שא״ל יצחק שלא נשאר מה לברך אותו עי״ש, **ודו״ז הג״ר בצלאל זצ״ל** הי׳ ממשיך בענין זה דבאמת קיים עשיו תפקידו מצד אחר לעורר ישראל לתשובה ע״י שהיצר לישראל, ולכן לע״ל ישב בראש שלחן הצדיקים שיטעון שעורר כלל ישראל לתשובה, וחזינן מזה שלכל אדם יש תפקיד רוחני בעולם או לטוב או לרע לעורר לתשובה, וזה״פ שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי כיון דע״י גזירת המן קיבלו את התורה- **בצל הקודש עמ׳ קנ״ח.**

מים חיים שלא הי׳ לו בן כהוגן, ואעפ״כ קירבו, ולמד זה מיצחק, והמליץ בזה טוב על בנ״י, וכן איתא בספרים שיצחק הוא זה שממליץ טוב על ישראל כמבואר **בשבת פ״ט**: שא״ל הקב״ה ״בניך חטאו״ ואמר ״בניך ולא בני״ כי יצחק הוא זה שיודע לקרב בנים גם כשחטאו.

ועד״ז יש מהלך בספרים שגם שידע שהוא רשע [לא כ״כ רשע כפי האמת] מ״מ ניסה לקרבו ולמושכו בעבותות אהבה [16] ולזה כ׳ ויאהב היינו הפעיל בעצמו מדת אהבה בע״כ, ולא בטבע,[17] ועפי״ז שמעתי לפרש דלכן הי׳ אוכל תמיד מצידו ובל׳ **הרמב״ן** הפליג לכתוב שהי׳ אוכל מצידו כל היום, דהגם דלפי מדרגת יצחק ל״ש כ״ז, אולם כדי לקרב את בנו ירד ממדרגתו והתעניין בדיוק מה שמעניין את בנו והי׳ עושה כאילו אוהב את הציד כדי שעי״ז יהי׳ לו קשר טוב אתו ויוכל להשפיע עליו, **וזה נוגע מאד לכל מי שח״ו בנו יורד מדרך הישר, שחייבים למצוא איזה שפה משותפת,** ולכן גם אם לאבא לא מעניין כלל במה שבנו עוסק, מ״מ יש לו להתעניין במה שבנו עוסק כדי שיהי׳ לו שפה משותפת [לדוגמא אם בנו עסוק בכדור רגל יתעניין בכדור רגל] ועי׳ מש״כ לקמן עה״פ ותהיינה מורת רוח וגו׳ המשך לזה.

והנה חשוב מאד להביא כאן דברי **רבי יוסף גיקאטיליה בספרו שערי אורה שער ה׳** שמאיר כל הענין וכ׳ ״דע כי יצחק אבינו ע״ה הי׳ צופה כל העתיד להיות, וצפה וראה כי בני יעקב יהיו חוטאים ומכעיסים לפני ה׳ ויירשו דיני גיהנם, וכשראה ישראל בגלות תחת עשו שמח ואמר גלות מכפרת עון, ואמר אני אוהב מאד כל הצרות של עשו, ללמד על ישראל חובה, כדי שיתכפר עוונם בעוה״ז, וזהו כי ציד בפיו שראה שנצודים בדיני גיהנם ונצטער, וע״י גלות אדום ראה הציד של גיהנם בפיו של עשו ושמח, וכל מדת הפחד של יצחק הוא רק לזכות של ישראל״.

עוד ביאר מש״כ שאהב את עשו היינו מדת הדין והפחד, שאהב כל כינויי הדין שיודעים לצוד הרשעים לגיהנם דלולא הפחד מגיהנם כמה אנשים צדיקים היו חוטאים, ומדת פחד יצחק יש בו תועלת גדולה למנוע מחטא וזהו אשרי אדם מפחד תמיד. הרי כי פחד יצחק צורך גדול הוא לישראל להנצל מגיהנם, ואם אינם מפחדים טוב להם ליפול בגלות עשו מליפול בגיהנם.

ועדיין יש להבין ענין המטעמים, ע״ז כ׳ **בני אל תתפתה בדעתך ואל תקבל אונאה להאמין כי צדיק גמור כיצחק אבינו ע״ה יהי׳ נכשל אפי׳ בדבר קטן,** אבל כל מעשיו בפלס, אלא כיון שראה שבלא״ה ישראל יפלו בגלות אמר דטוב שיפלו ביד אחיהם עשו מליפול ביד עם אחר, ולכן נתן לעשו הברכה התחתונה וכדי שתחול ברכה גופנית ביקש מטעמים לנפש ולא לנשמה דעי״ז תחול ברכת הגוף, ואז יהי׳ טוב לישראל בגלות עי״ש עוד.

אבל שכינה אומרת דאפי׳ בגלות יש להקל מעליהם עול קשה של עשיו וזה סוד רבקה אוהבת את יעקב עי״ש עוד.

וע״ע בסוף הפרשה באריכות בביאור ענין אהבת יצחק את המטעמים.

עייפותו של עשיו בעבודת ה׳

ויבוא עשיו מן השדה והוא עייף: [שם כ״ט]

בספר **שם דרך להגרש״ז ברוידא זצ״ל,** האריך לבאר חסרונו של עשיו, שלא הי׳ מוכן להתאמץ בעבודת ה׳ וזה נכלל בפירוש התרגום על איש ציד, ״גבר נחשירכן״. **ובתשובות הרשב״א שס״ד ובתוס׳ ב״ק צב: [ד״ה דשרכי]** פירשו נח ובטל, ולכן אמר הנה אנכי הולך למות, ונראה שהבין עשיו שאם כדי לזכות לעוה״ב צריך לחיות חיי צער, לא יתכן שיש עוה״ב, ולכן כשפגע מדת הדין באברהם כפר בעוה״ב, ולא רצה להאמין שכך הוא צורת הזכיי׳ לעוה״ב, דשמו הקב״ה במקום שרבים בו המרחיקים אותו וכו׳ והוא רצה שניהם יחד עוה״ז ועוה״ב, היינו לחיות כל תענוגי עוה״ז, ולא לקיים פת במלח תאכל ולא לקבל גלות מצרים, וגם לזכות לחיי נצח, ע״י שיכבד את אביו ויראה לו כאילו הוא צדיק גדול, ואז יקבל הברכות בסוף, וכמש״כ אם בסלע שים קנך וגו׳ וכן סבר כל השנים, ולכן כשבסוף הפסיד הברכות בכה בכי׳ גדולה, שפתאום הבין שאבד הכל ולא נשאר לו כלום, ויעקב שחי חיי צער קיבל הכל, וזה לימוד גדול לבל יחשוב אדם שיוכל לקבל גם עוה״ז בשלימות וגם להתעלות ברוחניות.

הטירחה בהכנת הנזיד עדשים

ויזד יעקב נזיד וגו׳ והוא עייף ויאמר עשיו הלעיטני נא מן האדום האדום הזה וגו׳ [שם כ״ט – ל]

מבואר **באוצר המדרשים בשם מדרש הגדול,** שכשראה עשיו יעקב מבשל ונכנס עשן בעיניו, א״ל טורח זה למה, כל באי עולם אוכלים מכל הבא ליד, דגים טמאים

16 גם בישמעאל רצה אברהם לעשות כן אלא שהי׳ נבואה מיוחדת לגרשו, וגם התם שאני שישמעאל הוא גוי, ועוד דהתם גירשו עם אמו, אבל אם ח״ו מגרשים בן לבד חסר לו החמימות של אם.- הארכנו בזה בסו״פ חיי שרה.

17 הדיוק **מידידי הרב ראובן ארי׳ זאהן שליט״א.**

שקצים ורמשים. וענהו יעקב, דאני חושב על לעתיד לקבל שכר טוב, ואז כפר עשיו בעוה"ב. ותמוה מה ראה בזה שבישל עדשים, הרי גם מי שאוכל שקצים ורמשים לא אוכלים אותם חיים אלא מבשלים אותם.

והנראה בדרך צחות, דמבואר **ביו"ד סי' פ"ד ס"ח** דבפולים ועדשים יש חשש תולעים, אלא דיש היתר אם נוצר בתלוש ולא פירש, אבל מבואר שם דע"י שריי' במים או בישול יכולים התולעים לצאת, וא"כ י"ל דכשבישל יעקב העדשים הסתכל בתוך הקדירה בשעת הבישול, לראות אם יוצאים תולעים, ועי"ז נכנס עשן בעיניו, וע"ז שאל עשיו טורח זה למה בשביל בדיקת תולעים, והרי אם אין הגבלה לאכול שקצים ורמשים, לא תצטרך לבדוק. וזה רמז במה שרצה לאכול "מן האדום האדום הזה" היינו כאילו אינו מבחין במה שהוא אוכל, ולא הסתכל ולא בדק כלל ולא עשה כמש"כ **בחכמת אדם [כלל ל"ח ס"כ]** דראוי לאדם להסתכל במה שאוכל ועי"ז ינצל מכמה תולעים **[וכ' שם ומעיד אני עלי שכמה וכמה פעמים ניצלתי עי"ז בעזר ה']** וזה שייך לעייפותו של עשיו דקאי על חוסר רצונו להתאמץ בעבודת ה' וכנ"ל.

עשיו לא רצה להרגיש טעם האוכל

ויאמר עשיו אל יעקב הלעיטני וגו' [שם]

פירש"י אפתח פי ושפוך הרבה בתוכו כמ"ש אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותה. וכ' **אברבנאל** דהי' עייף כ"כ עד שלא הי' לו כח ללעוס. **ובחת"ס** פי' ע"פ מה שבירר דלענין גמל בוודאי גדר הלעטה הוא למקום שאינו יכול להחזיר א"כ לא נהנה גרונו כלל, ורצה שלא יתחייב למכור הברכה שיטעון אח"כ שלא אכל כלל רק הזיק את האוכל, אבל יעקב לא עשה כן ולכ"כ בסוף ויאכל דאכל כדרך אכילה. ובסוף הפרשה הבאנו **מהגרצ"מ זילברברג שליט"א** שלא רצה ליהנות מאכילתו כדי שלא יצטרך להכיר טובה להקב"ה, וביארנו שם דזה ההיפך ממדתו של יצחק אבינו באהבתו למטעמים עי"ש.

מהותו של עשו תלוי בצבע אדום

ע"כ קרא שמו אדום: [שם]

שמעתי על **מורינו המשגיח הגה"צ רבי מתתיהו סלומון זצ"ל** שהגיע **למרן בעל אבי עזרי זצ"ל** עם ילד, ורב שך הציע לילד סכריה, ואמר לו שיבחר לו הצבע האדום, ושאל לו המשגיח, האם הראש ישיבה רוצה לעשות מילד שלי עשיו? ענה לו רב שך "**אתה טועה, עשיו הי' ילד**". ויל"פ דבריו ע"פ דברי **הרמב"ן** פסוק ל"ד במש"כ ויבז עשיו את הבכורה "ואמר ויאכל וישת ויקם וילך ויבז, כי אחר שאכל ושתה חזר השדה אל צידו, וזו סבת ביזוי הבכורה כי אין חפץ בכסילים, רק שיאכלו וישתו ויעשו חפצם בעתם ולא יחושו ליום מחר."

וביאר **הג"ר אליהו דיסקין שליט"א**, דעפי"ז נבין איך יתכן דשמו של עשו נקבע ע"פ מעשה מקרי, דאי"ז מקרה כלל אלא דזה דרך חיים. דעיקר יסוד החילוק בין צדיק לרשע הוא בענין זה. דרשע רואה רק ההווה, ואינו מצייר לעצמו העתיד, אבל הצדיק מצייר לעצמו העתיד אבל בזה הם שווים ששניהם כאחד אוהבים את עצמם. משל לרופא שהזהיר לשני בני אדם שאם ימשיכו לעשן חייהם בסכנה, וא' לקח את זה ברצינות והפסיק לעשן מיד, וא' זלזל בהוראת הרופא ולאט לאט התחיל לעשן יותר ויותר, הנה הראשון אף שסבל תקופה שלא לעשן אבל בסופו של דבר האריך ימים ושנים ברוב נחת ועונג, אבל השני לא עברו כמה שנים עד שנחלה רח"ל ומת בקיצור שנים מתוך חולי ויסורים. הנה הראשון אהב את עצמו רק שראה את העתיד, אבל השני לא חש ליום מחר ולא רצה למנוע עצמו מהנאה העכשוית, וזה מש"כ באבות **[פ"ב מ"ט]** ד"חכם הוא זה שרואה את הנולד" וההיפך הוא "מי שלוה ואינו משלם שנא' לוה רשע ולא ישלם" וצ"ע למה לוה ולא משלם הוא היפך רואה את הנולד, אלא דכבר בשעת ההלואה נקרא רשע על שלא ישלם בעתיד לפי שאינו רואה את הנולד שלא יוכל לשלם.

וזהו עיקר ההבדל בין צדיק לרשע, וזהו ההבדל בין יעקב לעשיו, יעקב ע"ש העקב והסוף, לא איכפ"ל לקבל בזיונות מעשיו עכשיו, גם לא איכפ"ל בזה שעשיו מראה כאילו הוא הממשיך של אביו, כיון דמסתכל בסופו, גם כתוב **בזוה"ק [קמו:]** דהברכות שקיבל מאביו הניח לעתיד לבוא ולא רצה להשתמש בה עכשיו, מאידך עשיו הוא כילד שאינו רואה העתיד כלל רק מה שלפניו, ולכן עדיף לי' לאכול ולשתות ולקבל כבוד עכשיו, ולא איכפ"ל מה יהי' למחר, וכן הי' דאחרי הרבה שנים הגיע הסוף ופתאום תפס שהפסיד הכל ואז בכה באמת בכי' גדולה, ובזה א"ש דנקרא אדום דאין זה מאורע פרטי שקרא אז אלא דזה קובע כל מהותו ובזה עשיו כילד שאינו רואה רק מה שלפניו.

ענין הבאת לחם לעשיו וליצחק

ויעקב נתן לעשיו לחם ונזיד עדשים וגו' [שם ל"ד] ולהלן ותתן את המטעמים ואת הלחם אשר עשתה וגו' [כ"ז י"ז]

לא נתבאר למה הוסיף הלחם כאן ושם, ושם כשהביא ליצחק כתב **בטעמא דקרא** דכיון דהי' ליל הסדר הביא מצה, אבל זה לא יהי' הסבר לכאן.

וי"ל בעז"ה ע"פ מש"כ **הרא"ש בברכות מט: [פ"ז דברכות סי' כ"ג] בשם רבינו יהודה,** לפרש החיוב פת ביו"ט, דזה מדין שמחה, ופי' **במעדני יו"ט סק"ז,** דאף דאין שמחה אלא בבשר, מ"מ כיון דעיקר סעודה בפת בעי' פת כדי לקיים חובת שמחה, [18] וזה חידוש שנוגע להלכה, דביו"ט א"א לקיים חובת שמחה באכילת בשר גרידא, דבעינן שיהי' תוך סעודת לחם, [העירני לזה ידידי **הג"ר אלעזר חיים ליבערמן שליט"א**] וא"כ י"ל, דכאן דרצה שיהי' לעשיו סמיכות דעת גמור, וירגיש סיפוק ושמחה בנזיד עדשים, וכן רצה שיצחק ירגיש שמחה בנפש, וכדכתבו **הרמב"ן ורבינו בחיי** דזה הי' כל עיקר הטעם למה רצה יצחק מטעמים, לכן הביא לחם להשלים השמחה.

ענינם ומקומם של פלשתים

ויהי רעב בארץ וגו' וילך יצחק אל אבימלך מלך פלישתים גררה וגו' שכן בארץ הזאת וגו' גור בארץ הזאת וגו' וישב יצחק בגרר וגו' [כ"ו א-ו]

הנה בפשטות הי' נראה, דכיון דהי' רעב בארץ כנען עיקר כוונתו הי' לרדת למצרים כאביו, אלא שהלך למצרים בדרך קצרה, וכמ"ש בפרשת בשלח **[שמות י"ג י"ז]** "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא וכ"פ **הרשב"ם,** ומש"א "אל אבימלך מלך פלישתים" פי' **הספורנו** דהיינו ליקח ממנו רשות דרך מוסר, אלא שמנעו הקב"ה מלהמשיך כיון שהוא עולה תמימה, וא"ל שגם כאן יכול להשאר כיון דבארץ פלשתים לא הי' רעב, שהרי אינו מארץ כנען, ולכן נשאר כאן, אבל בעצם לא הי' ענין שיהי' דוקא בארץ פלשתים. והא דסיבב הקב"ה שיהי' רעב ויגלה ממקומו, הוא כדכתב **הרמב"ן** דזה סימן לגלות בבל שהצליחו שם ולא סבלו כ"כ עי"ש.

הקב"ה רצה שיהי' דוקא בפלשתים

אבל באמת למתבונן נראה, שהי' להקב"ה ענין שיגור דוקא כאן, דהרי יש כפילות בפסוק מתחלה כתוב "**שכן בארץ אשר אמר אליך**" ואח"כ כתוב "**גור בארץ הזאת**" ופי' **הרמב"ן**, דמה שאמר שכן בארץ הזאת אשר אומר אליך, היינו דתשכון כל פעם בארץ שאומר אליך דע"פ ה' תסע וע"פ ה' תחנה, ומה שאמר גור בארץ הזאת מתייחס לעכשיו, שעכשיו יגור דוקא בארץ הזאת ארץ פלשתים, וכמו כן אח"כ כשהצליח מאוד ויקנאו בו פלשתים וסתמו הבארות, וא"ל אבימלך לך מעמנו הלך רק לנחל גרר, אבל לא עקר דירתו מארץ פלשתים, וכתב **האוה"ח הקדוש** דזה מצד מצות המלך מלכו של עולם לאמר גור בארץ הזאת, הרי שהי' קפידא מהקב"ה לגור בפלשתים דוקא וצ"ב מה הענין שיגור דוקא כאן.

הנה התשובה כתוב בפסוק, **כי לך ולזרעך אתן את הארצות האל וגו'** ופי' **הרמב"ן** כי הובטח שגם ארץ פלשתים ינתן לבניו, כדכתיב "לכנעני תחשב חמשת סרני פלשתים" [יהושע י"ג ג'] והוסיף **אוה"ח הק'** דכיון דלא החזיק בה אברהם, אף שגר שם, לזה רצה שיצחק יחזיק בה ויצליח בה, ולזה דקדק הקב"ה את כל הארצות האל, דקאי על פלשתים. [19]

האם פלשתים הוא מא"י

הנה מקודם יל"ע בגדרו של שטח פלשתים בגבולות הארץ. הנה שטח ארץ פלשתים הוא בגבול דרומי מערבי, ומפורט ביהושע **[שם י"ג ב-ד]** "**זֹאת הָאָרֶץ הַנִּשְׁאָרֶת** [-ממצר דרומי ממזרח למערב שלא כבש יהושע] **כָּל גְּלִילוֹת הַפְּלִשְׁתִּים וְכָל הַגְּשׁוּרִי: מִן הַשִּׁיחוֹר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם וְעַד גְּבוּל עֶקְרוֹן צָפוֹנָה לַכְּנַעֲנִי תֶּחְשָׁב חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים הָעַזָּתִי וְהָאַשְׁדּוֹדִי הָאֶשְׁקְלוֹנִי הַגִּתִּי וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעַוִּים**": [20] וי"ל מה גדרו של שטח זה, האם הוא חלק מא"י או לא.

הנה ההבטחה לאברהם הי' עד נחל מצרים, וכן גבולות פרשת מסעי, וממילא נכלל בזה גם פלשתים, וא"כ הוא חלק של א"י, וכן מבואר בדברי רמב"ן לעיל שהוכיח מפסוקי יהושע דגם הוא לכנעני יחשב, ועוד כתוב שם, שהקב"ה אמר ליהושע שעוד נשאר הרבה מאד לרשתה

---

18 וזה הערה עמש"כ **בתשו' רעק"א סי' א' בהשמטות** וכבר העירו עליו בזה.

19 עוד כ' שם **באור החיים הק'** דדקדק **ולזרעך** לשלול חלק מבניו כי דוקא אותו שנקרא זרעו דכתיב כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק. והנה פסוק זה נאמר לאברהם, דעשו לא יתייחס אליו וכן מבואר **בנדרים לא.** דהנודר מזרע אברהם מותר בבני עשיו שנא' ביצחק ולא כל יצחק, אולם לענין יצחק עצמו לא נתבאר, **ובשו"ע תקצ"א ס"ז** דהאומר ועקידת יצחק לזרעו **של יעקב** תזכור טועה ופי' **במג"א סק"ז** בשם **ריב"ש** דאם אומר לזרעו יהי' עשיו בכלל טועה שהרי שנינו האומר קונם מזרע אברהם מותר בבני עשיו כיון דעשו לא נכלל גם בזרע יצחק וכמבואר במפרש נדרים שם, והק' מג"א דד"ז נאמר לאברהם שלא יהי' עשיו נקרא על שמו אבל מ"מ נקרא ע"ש יצחק והנודר מזרע יצחק יאסר ביצחק ותי' דמדקאמר כאן כי לך ולזרעך וגו' ולעשו לא נתן ש"מ שאין עשיו בכלל זרע יצחק וכ"כ בירושלמי נדרים והק' דהא נתן לעשיו קיני קניזי וקדמוני ותי' דאי"ז ירושה ממש כמו בבני לוט. **ובשו"ת חת"ס או"ח קס"ה** הק' מגמ' **פסחים קיט:** עתיד הקב"ה לעשות משתה ביום הגמל חסד **לזרעו של יצחק** ובוודאי אין עשו בכלל, מאידך הק' ממש"כ **רמב"ן דברים ב' ד'** דבני עשיו לא נקראו זרע יצחק עי"ש עוד, **והגרי"ד שלזינגר שליט"א** דחה הראי' מפסוק זה דכאן עדיין לא הי' יצחק מעורר לקרוא בשם ה' מעצמו, וכל עבודתו הי' המשך מאברהם ולענין אברהם אין עשיו נחשבים זרעו, אבל אחר שהחל לקרוא בשם ה' יתכן שנשתנה דבר זה.

20 מה שהתחיל בששה וסיים בחמשה עי' לקמן ע"פ גמ' חולין.

וגו׳ כל גלילות הפלשתים, ובאמת מתחילה לא כבשוהו כלל, והי׳ זמן שיהודה כבש עזה ועוד, אבל כנר׳ אח״כ הפסידוהו, וכמבואר זה **בירושלמי פ״ז דשביעית**, וכן מבואר **בחזקוני** [כאן, ולעיל כ״ב א׳] אולם דעת **הרלב״ג** כאן, דפלשתים אינו מא״י, ודעת **ר״א בן הרמב״ם** בשם **זקינו רבי מיימון** דלא כבשוהו ישראל וההבטחה ליצחק קאי על לעתיד לבוא.

איך פלשתים מבני מצרים הגיעו לארץ כנען

ומתחלה צריכים אנו לחקור מי הם עם הפלשתי, הנה בפ׳ נח [לעיל י׳ י״ג- יט] כתוב **״וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת לוּדִים וְאֶת עֲנָמִים וְאֶת לְהָבִים וְאֶת נַפְתֻּחִים: וְאֶת פַּתְרֻסִים וְאֶת כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם** [-אשר הולידו] **פְּלִשְׁתִּים וְאֶת כַּפְתֹּרִים:** הרי שפלשתים הם מבני מצרים ולא מבני כנען. מאידך כתוב אח״כ **״וּכְנַעַן יָלַד אֶת צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת חֵת: וְאֶת הַיְבוּסִי וגו׳ וְאֶת הַחִוִּי וגו׳ וַיְהִי גְּבוּל** [-קצה ארצם של כל משפחות] **הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן** [-בצידה הצפוני מערבי, ובצידה הדרומי מערבי] **בֹּאֲכָה גְּרָרָה עַד עַזָּה** [-עד ביאתך לעיר עזה שבארץ גרר, ובצידה הדרומי מזרחי] **בֹּאֲכָה סְדֹמָה וַעֲמֹרָה וְאַדְמָה וּצְבֹיִם עַד לָשַׁע״:** הרי מפורש דכל ארץ גרר שהי׳ שם אח״כ אבימלך מלך פלשתים היה חלק מגבול הכנעני וא״כ איך היו שם הפלשתים שהם מבני מצרים.

והנה בפ׳ דברים [דברים ב׳ כ״ג] כתוב **״וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד עַזָּה כַּפְתֹרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידָם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם״:** ולא נתבאר מי הם העוים ומה בא הכתוב לפרש, ובגמ׳ **חולין ס:** נאמר על פסוק זה דהרבה מקראות שבתורה נראה שהם ראויין לשרוף מפני שאין להם צורך בתורה ובאמת הן גופי תורה לפי שיש טעמים גדולים בפסוקים אלה, והובא שם הפסוק בספר יהושע [י״ג ב׳ ג׳] שהעתקנו לעיל **דחמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים** וק׳ שהתחיל בחמשה וחשיב שיתא, ותי׳ רבי יונתן דמנה רק החשובים שבהם והעוים לא היו חשובים, ולרב העוים לא היו מפלשתים כלל רק שהיו מתימן בן אליפז בן עשו ולכן נקראו עוים שעיותו את מקומן שיצאו ממקומן והלכו לארץ פלשתים. ואח״כ ביאר ר״ל ע״פ שי׳ ר׳ יונתן קרא דפ׳ דברים דכיון דעוים היו מפלשתים והרי אברהם כרת ברית עם אבימלך שלא ישקור לו ולנינו ולנכדו, ובשעה שנכנסו ישראל לארץ היו הנכדים עדיין קיימים לכן שלח הקב״ה את הכפתורים שאינם מפלשתים והוציאו את הארץ מעוים ואח״כ יוכלו בנ״י להוציא הארץ מידם. **ורש״י עה״ת בדברים שם** הביא ד׳ ר״ל ור׳ יונתן.

ותמה **הרמב״ן עה״ת** שם על מהלך זה שהרי כשכבשו ישראל את ארצם של העוים כבשו גם את כל ערי הפלשתים ואם הי׳ בזה איסור מחמת שבועתו של א״א הלא לא מצינו שנכבשה מן הפלשתים רק העוים ומה התיר לישראל שאר חלקי ארץ פלשתים, וקרא דס׳ יהושע לא בא לומר דהעוים הם חלק מפלשתים דרישא דקרא כתוב דמן השיחור אשר ע״פ מצרים עד גבול עקרון צפונה **לכנעני תחשב חמשת סרני פלשתים** היינו שבא לומר דבעצם כל ארץ פלשתים הוא מגבול הכנעני, ודרו בה כעת חמשת סרני פלשתים ולבד מזה גרו שם גם העוים שהם מן הכנענים, ועוד הק׳ על מה שכבשו בנ״י כל ארץ זה והלא לא הובטחו לאברהם אלא ארצותם של בני כנען ואם היתה ארץ זו של הפלשתים והכפתורים הלא הם היו מבני מצרים ולא הובטחה ארצם לבני ישראל, ועוד תמה למה הוצרך אבימלך לכרות עם אברהם ברית שלא יכבוש את ארצו הלא בלא״ה אינו מיועדת לבני ישראל, **ולכ״כ רמב״ן** דלא בא הכ׳ בדברים לפרש מדוע הותר לכבוש את ארץ העוים והלא הי׳ ברית עם אבימלך, דבאמת מצד הברית כבר לא הי׳ איסור דבאותו זמן כבר לא היו נכדי אבימלך קיימים, אלא שבא הכתוב לומר **ההיפך** שהטעם שכבש יהושע ערים אלו אף שלא היו הפלשתים והכפתורים מבני כנען כי היו הארצות האלה מתחלה של בני כנען ונכבשה מהם ע״י הכפתורים ונמצא שהן בכלל הארצות שהובטחו לא״א. וכ׳ דנר׳ לו שהעוים הם החוים שהעי״ן והאל״ף מתחלפים והחוי הוא הבן השישי של כנען **וא״כ זה ממש מארץ שבעה עממין** והביא ממדרש שנקראו גם רפאים וא״ש דבין העמים שהובטח לא״א [לעיל ט״ו י״ט כ״א] לא נזכר חוי ומאידך נזכר רפאים ולכצ״ל דרפאים הם החוים והם העוים, והוסיף דכפתורים ופלשתים אומה אחת הן, ולכן נאמר כאן בקרא על העוים שהכפתורים שיצאו מכפתור השמידו את העוים, והיינו שהי׳ כל הארץ ההיא של העוים ובאו מבני כפתור וכבשו חלק מהם והושיבו שם חלק מסרניהם והם חמשת סרני פלשתים **והי׳ שם הארץ ההיא פלשת** ולכן נקראו מעתה הכפתורים שדרו בה פלשתים על שמה ושאר ארצם של העוים נשארה בידם וכבשו ישראל את ארצם של העוים, וגם של הפלשתים שהיתה אף היא מתחלה של העוים.

הרי מבואר דלכו״ע שטח ארץ זה יקרא תמיד ארץ פלשתים גם אם נתחלפו הגוים דשם אלא דלד׳ רש״י ע״פ הגמ׳ חולין עם הפלשתי שהם מבני מצרים היו שם מעולם, ואיתם כרת אברהם ברית, ולכן שלח הקב״ה את העוים להשמיד את הפלשתי ומעתה עם הפלשתי אינם נכדי אבימלך, ולפ״ז הפלשתים אינם מז׳ עממין, ומ״מ יש למקום זה שם כנעני כמפורש בספר יהושע דגם הוא לכנעני יחשב, אולם לד׳ הרמב״ן מתחלה הי׳ ארץ פלשת חלק מגבול הכנעני וישבו שם העוים שהם מבני הכנעני,

ורק שאח״כ באו הכפתורים מבני מצרים וכבשו חלק מארץ זה והושיבו שם הסרנים שלהם ומעתה גם להם יקרא פלשתים ע״ש המקום החדש שישבו בה, ולכן הי׳ מותר לכובשם דבעצם זה חלק מארץ הכנעני אף דכעת יושבים שם נכדי מצרים. הרי דלכ׳ נחלקו רש״י ורמב״ן אי פלשתים נחשב מארץ ז׳ עממין. אבל ד׳ רש״י לא ברור כ״כ כדהק׳ רמב״ן דהרי מפורש בפ׳ נח דפלשתים הוא חלק מארץ כנען וצ״ל דמודה דהי׳ מתחלה של כנענים אבל לא משבעה עממין ומ״מ נטפל חלק זה להבטחת אברהם אבינו כיון דסו״ס הוא מגבול הכנעני וצ״ב.

וברש״י כאן מתחילה מבואר דהוא מא״י, דכתב דלא הניחו הקב״ה לרדת למצרים דהיה עולה תמימה ואין חו״ל כדאי לו, הרי דפלשתים מא״י הוא, ואח״כ כתב עה״פ ״ויזרע יצחק בארץ ההיא״ [פסוק י״ב] **״אע״פ שאינה חשובה כא״י עצמה כארץ שבעה עממין״** הרי דאינו ממש מא״י ולא נחשב מארץ ז׳ עממין, והקשו כן בעלי התוס׳ ושאר מפרשי רש״י, ותירצו, כמדוקדק בלשון רש״י, דאינה מא״י **עצמה** כארץ שבעה עממין הרי דס״ל דאינו משבעה עממין ואינו עיקר א״י, אבל עדיין זה מא״י וא״ש לשיטתי׳ בפ׳ דברים וצ״ב ממנ״פ, [21] אבל ברמב״ן הנ״ל מבואר, דהוא מארץ שבעה עממין ע״פ הפסוק ביהושע דגם הוא לכנעני יחשב וזה לשיטתי׳ לעיל. **ובתוס׳ גיטין ב. ד״ה מאשקלון** נראה שלא הי׳ ברור לי׳ כ״כ דפלשתים הוא מא״י, רק הוכיחו כן, ממה שדרו שם אברהם ויצחק, ומסתמא לא היו דרים בחו״ל, וכתבו דכן משמע בספר יהושע.

והנה בשירת הים **[שמות ט״ו י״ד- ט״ז]** מבואר ד״חיל אחז יושבי **פלשת״** ו״נמוגו כל יושבי **כנען״** מבואר דאינו דבר אחד, וכן בר״פ בשלח **[שם י״ג י״ז]** ״ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים״ משמע דזה רק דרך להגיע לא״י, ולא שזה א״י עצמה. וכנראה דאף שהי׳ ע״ז הבטחה מ״מ כיון שסו״ס לא הצליחו לכובשם עד לעתיד, לכן אין לו מעלת א״י עצמה. **[ולענין הלכה בירושלמי שביעית פ״ז דן הרבה אודות גדר אשקלון,** ולא ברור כלל מסקנת הירושלמי בזה דתלוי לפי המפרשים דיתכן דהוא גם לא מכיבוש עולי מצרים ויתכן דהוא גם מכיבוש עולי בבל.]

ובחת״ס עה״ת [קט״ו ד״ה ויגדל] כ׳ הלשון ״שבא לארץ פלשתים, ארץ שאינה מברכת בקדושת א״י, אע״פ שאינה חו״ל ג״כ, מ״מ אינה כא״י ממש כמ״ש רש״י עה״פ ויזרע יצחק בשנה ההיא״ **ובספרו תורת משה עה״ת,** יש קצת סתירא בזה, דמתחילה כתב [עמ׳ ק״א ד״ה ויזרע] דנעשה חלק מא״י ע״י ההבטחה ליצחק, אבל לא הי׳ חלק מהבטחת אברהם וכמ״ש ברמב״ן, וכתב דלכן הצליח במעשרותיו כיון שהי׳ מעשר א״י אחרי שהובטח לו, מאידך כתב [עמ׳ ק״ג ד״ה עתה] עה״פ ״עתה הרחיב ה׳ לנו ופרינו בארץ ויעל משם באר שבע״ דכיון שראה שמצליח, זה סימן שבא״י השתפר המצב, וממילא כבר אין לו היתר להיות בחו״ל, ולכן חזר לבאר שבע, שאף שזה ג״כ תחת ממשלת אבימלך מ״מ זה הי׳ חלק מהבטחת אברהם וצ״ע. וצ״ל דרצה ללכת למקום של עיקר קדושת א״י.

דירתו של אברהם בארץ פלשתים

והנה גם אברהם גר ימים רבים בארץ פלשתים, כמש״כ בפרשת וירא **[לעיל כ״א ל״ד]**, ולדעת **הרמב״ן** [שם ל״ב] ובריש פ׳ חיי שרה **[לעיל כ״ג ב׳]**, גם באר שבע היא בארץ פלשתים [דלא כ**ספורנו** כ״א ל״ב] דמתחילה גר בחברון כ״ה שנה, ואח״כ ע״י בושת לוט, גר בגרר בין קדש ובין שור, כמש״כ ״ויסע משם אברהם ארצה הנגב בין קדש ובין שור ויגר בגרר״ [לעיל כ׳ א׳] ושם הי׳ לו עסק גדול עם אבימלך שלקח את שרה, וכיון שאמר לו אבימלך ״הנה ארצי לפניך״ נסע לבאר שבע שהוא גם מארץ פלשתים בנחל גרר, אח״כ נולד לו שם יצחק, ונמצא דיצחק נולד בארץ פלשתים בנחל גרר, ושם עשה המשתה הגדול, ושם כרת ברית עם אבימלך, ומקום כריתת הברית קרא באר שבע ושם גר כ״ו שנה, שנאמר ״ויגר בארץ פלשתים ימים רבים״, אח״כ חזר לחברון לשנה, ואח״כ הי׳ העקידה ומשם חזר לבאר שבע. הרי שהרבה שנים גר אברהם בארץ פלשתים, וגם יצחק נולד שם. ושוב בחיי יצחק אחר הרעב, רצה הקב״ה שיעצור בגרר ושיגור בארץ הזאת, ומבואר דהי׳ ענין שיגור דוקא כאן וכנ״ל.

הצרות שעשו פלשתים לישראל

והנה מבואר בסיפורי נ״ך, דתמיד באו הפלשתים לעשות צרות, בימי יהושע כתוב **וְאֵלֶּה הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִנִּיחַ ה׳ לְנַסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל וגו׳ חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וְכָל הַכְּנַעֲנִי וְהַצִּידנִי וְהַחִוִּי יֹשֵׁב הַר הַלְּבָנוֹן מֵהַר בַּעַל חֶרְמוֹן עַד לְבוֹא חֲמָת: [22] [שופטים ג א-ג]** ובימי השופטים כמה פעמים, וידוע סיפור שמשון הגבור, ובימי שמואל ועלי

21 ובספר **יברך ישראל להג״ר אברהם יונה בינסטוק זצ״ל** פי׳ ע״פ **רמב״ן שהבאנו** דפלשתים כבשוהו מעוים, ופלשתים הם מזרע מצרים ולכן אינו משבעה עממין אף שזה תוך הגבול, וצ״ע דזה לא מתאים בשי׳ רש״י דאדרבה הכפתורים השמידו את הפלשתים ועוד צ״ע וכי בשביל שנשתנו בו הגוים ישתנה ערך הארץ וצ״ע.

22 זה יש לנו עד היום שאנו סובלים גם מיושבי הדרום וגם מיושבי לבנון.

ובניו נשבע ארון האלקים על ידיהם, גם בימי שאול נלחמו עם ישראל, ובימי דוד כל התחלת ממלכתו הי׳ ע״י שניצח את גלית הפלשתי, ובסוף הצליח להכותם וגם באו לבקש את פניו, וכן סוף ימיו הצליח לכובשם, אבל אחרי ימי דוד שוב התחילו להלחם, ובימי יהושפט הצדיק שהלך בדרך דוד אביו שוב הצליח לכובשם, אבל אח״כ ביהורם הרשע שוב באו עליהם עד שחזקי׳ כבשם. **ובסדר עולם רבא** מבואר דמאז לא הצליחו לעשות מלך. אבל עכ״פ מעולם לא כבשום רק הצליחו פעמים להשתלט עליהם. וכ׳ **הרד״ק** כאן **דזה הי׳ הרמז במה שחפר יצחק הבארות ורבו עלי׳** להיות סימן דחלק פלשתים לא יצליחו לכבוש עד הגאולה העתידה. **וראה הערה.** [23]

וצ״ע מה מונח בכל התעסקות האבות עם פלשתים, ובפרט יצחק אבינו שנולד שם ורצה הקב״ה שיגור שם, ושהוא יחזיק בה, וגם לא מצינו מעיקר חיי יצחק רק עסקו עם הפלשתים, משמע דזה מעיקר עבודה שלו, וגם מה מונח בכל הצרות שהי׳ לישראל מן הפלשתים בכל משך זמן הבית, ולמה זה לא ממש מא״י ורק על יד א״י.

קליפת פלשתים מתנגד ליצחק

והנר׳ בעז״ה, ע״פ מש״כ בספר **מחמודיה מימי קדם,** בביאור קליפת פלשתים, שענינה לקחת כל השפע לעצמו, ותאוות בלי גבול בלי ענין שכר ועונש, בלי מהלך שצריך להחזיר להקב״ה, וזה מתאים במש״כ בספרים **דפלשתים לשון פילוש בלי גבולות,** [**שם משמואל בשלח תרע״ב**] וכמו שלפני שהגיע אברהם הי׳ קליפת סדום, וע״י עבודת אברהם נתבטל קליפת סדום ונעשה בטבע הבריאה שכולם מבינים ענין עשיית חסד, ואין התנגדות בשיטה לחסד, ה״נ לפני שהגיע יצחק הי׳ קליפת פלשתים, דהוא התפשטות חסד בלי גבול, דהיינו לקחת כל מיני שפע לעצמו, כמו לקחת האשה היפה בעולם לעצמו, וזה היפך ענין היראה דיש דין ויש דיין והכל בא עם חשבון, וכפי מה שמגיע לאדם ואם לוקח בלי רשות בסופו לא ירויח כלום ועוד יענש, וזה אמר אברהם רק אין יראת אלקים במקום הזה, **ולכן נקרא המקום גרר, שנגררין אחר כל תאוות לבם וגוררין כל מה שרוצים ומתאוים שיהי׳ שייך להם** וכמ״ש השפת אמת.

ובנוס״א קצת ראיתי **בספר שם משמואל שם** ובדבריו גם יתבאר הענין מה שפלשתים הוא גם ממצרים וגם מארץ כנען, ונביא תמצית דבריו, הקדים לשאול במה דמ׳ ר״פ בשלח דכל מה שהקב״ה לא הנהיגם ד״א פלשתים הי׳ פן ינחם העם וגו׳ וק׳ הא בלא״ה הי׳ צריך לעבור דרך המדבר כדי לקבל תורה [הארכנו בזה בפ׳ בשלח] ותי׳ דעיקר קבלת התורה לא הי׳ שייך רק באימה וביראה וברתת וזיע וטומאת קרי שבא מחמת שחוק וקלות ראש מעכבת בה, [**שבת פו. ברכות כב.**] ושעבוד מצרים ערות הארץ אשר בשר חמורים בשרם הי׳ מעכב למתן תורה, כי כמו שהי׳ השעבוד בגשמיות כן הי׳ ברוחניות, ומחשבות עריות היו תמיד רודפות אחריהם, ולכן הי׳ צריך להפטר לגמרי משיעבוד מצרים כדי לזכות לתורה, ולא הי׳ מועיל אם יותן להם רשות מפרעה לצאת לג׳ ימים,

והנה קליפת פלשתים היתה שחוק וליצנות, כמו שדייק הרבי ר״ב זצללה״ה מן הקרא **וַיְהִי כְּטוֹב לִבָּם וַיֹּאמְרוּ קְרָאוּ לְשִׁמְשׁוֹן וִישַׂחֵק לָנוּ וַיִּקְרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן מִבֵּית הָאֲסוּרִים וַיְצַחֵק לִפְנֵיהֶם וגו׳** [**שופטים טז כה**] וכן הוא מפורש **במדרש פ׳ חיי שרה** [**ב״ר סא א**] **במושב לצים לא ישב זה אבימלך** שנאמר הנה ארצי לפניך וגו׳ [24] וע״כ גלות יצחק אבינו ע״ה היתה בפלשתים, **שיצחק מדתו יראת שמים ששחוק וליצנות הוא היפוך לגמרי מיראה ופחד,** שהרי מהאי טעמא בע״ק אסור בדברי תורה משום דמחמת קלות ראש היא באה ואינו באימה וביראה, דהם הפכים זה מזה, וכל גלות היא בדבר שהוא היפוך לו.

---

23 בסוף בא סנחריב והגלם ולא נשאר מעם הפלשתי כלום, וכשנכבשה א״י ע״י רומי קראו לארץ **״פלסטין״** ע״ש הפלשתים, ונתחדש שם זה אצל הגוים שוב לפני כמאה שנה ולכן נשאר שם זה אצל הגוים, ואחרי שגלו ישראל מארצם התקבצו בארץ מגויי הארצות מסביב שלא הי׳ להם מקום לגור והם התיישבו גם שם אבל לא הי׳ זה עם מיוחד, ולפני מאה שנה כשיהודים התחילו לחזור לארץ והתיישב הארץ יותר ויותר והצליח, באו עוד הרבה ערבים ליהנות מההתיישבות, ובמלחמת השיחרור נדחפו הרבה מהם לרצועת עזה ולבנון ועוד מחנות פלטים, ומאז הם טוענים שפלסטין נכבשה ע״י ישראל, ומ״מ מה שכל הצרות באים דוקא מחבל פלשתים וודאי אינו במקרה ויתכן דזה שייך למה שסבלנו תמיד מפלשתים. וכבר כתבנו לקמן בענין קליפת עשיו וישמעאל ועמלק דאי״צ להיות זרע ביולוגי כדי להיות בתוך איזה קליפה, וא״כ יתכן דעם הפלסטיני היושב שם שייכים לקליפת פלשתים. ובפרט לנתבאר לעיל ע״פ רמב״ן דעם הפלשתי של זמן התורה לא הי׳ עם הפלשתי האמיתי רק שזה הי׳ העוים שבאו מארץ מצרים רק שמעתה נקראו פלשתים כיון שישבו במקום זה, א״כ מעתה כל מי שיתיישב שם ראוי לקרותו פלשתי.

24 ר״ל שכתוב שם בטוב בעיניך **״שב״** ולכן נקט **מושב** לצים. **ובעץ יוסף** פי׳ ע״פ מה שסיים בשוחר טוב הנה ארצי לפניך וגו׳ ולא קיבל. ור״ל לא קיבל לישב שם בגרר והלך לבאר שבע והיינו משום שלצנים היו, והמקור שנקראו ליצנים כ׳ **יפה תואר שם** ע״פ מ״ש **בתנחומא ר״פ תולדות** והובא ברש״י שם גבי אברהם הוליד את יצחק, שהיו **ליצני הדור** אומרים מאבימלך נתעברה שרה, ומוציאי דבה זו בלי ספק היו יושבי הארץ ההיא, שראו לקיחת שרה. עוד פי׳ שעל בלתי התעסקם בשלימות הדעת והתבונה נקראו ליצנים, על דרך שאמרו בפרקי אבות [פ״ג מ״ב] שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים. **ובנזר הקודש** פי׳ שזה נלמד ממה שאמר אברהם [בראשית כ, יא] כי אמרתי אין יראת אלהים במקום הזה, ואמרינן **בפ״ק דמכות [ט:] ובפ׳ החובל [ב״ק צב.]** שאמר להם אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על אשתו וכו׳, וכל דבר נבלה נקרא ליצנות וכמבואר בכמה דוכתי:

עוד הוסיף דקליפת פלשתים היא אמצעית בין קליפת מצרים שהיא ערוה כנ״ל ובין כנען שהוא ביותר בע״ז, כדאיתא בספרים, וקליפת פלשתים כלולה משתיהן, וע״כ נמצא בהן שחוק וקלות ראש המרגילין לערוה, ובשחוק ובליצנות יש בהם נמי קליפת ע״ז לצאת מרשות ועול מלכות שמים. **וע״כ יצחק שתיקן חטא ע״ז ומדתו היתה יראת שמים היתה גלותו בארץ פלשתים,** שהם הפכים אליו לגמרי. ובזה יבואר שקליפת פלשתים בטומאה היא לעומת תורה בקדושה, שהרי התורה אינה אלא שער לכנוס בה ליראת שמים, **[רש״י יומא עב: ד״ה ותרעא לדרתיה]** והם להיפוך שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה ופריקת עול מלכות שמים, וע״כ כמו התורה שהיא למעלה מן הכל וכוללת הכל, ומחברת הכל בקדושה, לעומתה קליפת פלשתים בטומאה, והם אמצעים ומחברים קליפת מצרים שהיא חומרית ביותר עם קליפת כנען שהיא ע״ז שהיא בשכל. ואולי באמצעות קליפת פלשתים המחברת כנ״ל היו המצרים שטופין נמי בע״ז וכנענים בעריות. **וגם שם פלשתים מלשון פילוש לעומת תורה שבקדושה בריח התיכון מבריח מן הקצה אל הקצה,** וגם ארצם היא בין מצרים ובין ארץ כנען, **ורק חמשת סרני פלשתים לכנעני תחשב ונראה מזה שהיו עוד סרנים שאינם בכלל כנען,** ועיקר שורש יחוסם הי׳ ממצרים כמ״ש ומצרים ילד וגו׳ אשר יצאו משם פלשתים, פירש״י שהיו מחליפין וכו׳ ויצאו מהם פלשתים, ומחיבור הנמאס יצא החבר הנמאס.

עכ״פ כיון שקליפת פלשתים היא היפוך התורה הי׳ בדין שקודם מ״ת יכניעו את קליפת פלשתים, וכמו שקודם בנין בהמ״ק היתה תמיד מחיית עמלק באשר בהמ״ק הוא לחבר עליונים ותחתונים, ועמלק הוא הנרגן מפריד אלוף... כ״כ הי׳ בדין קודם מ״ת להכניע קליפת פלשתים למען לא תעכב מלהופיע יראת שמים בעולם, ולכן הי׳ בדין שילכו שם לפני מ״ת להכניע קליפה זו, לזה אמר הכ׳ ויהי בשלח פרעה את העם וגו׳ דהי׳ כאן התחברות של פרעה ע״כ לא נחם דרך ארץ פלשתים להכניע את קליפת פלשתים כנ״ל, כי קרוב הוא היינו שקליפת פלשתים קרובה לקליפת מצרים כנ״ל, ויש להם צירוף ביחד וא״כ כ״ז שהם לא נקיים לגמרי משיעבוד מצרים יש סכנה רוחנית במה שיכנסו לפלשתים שלא יוכלו לעמוד בה ושבו לגמרי לקליפת מצרים, לזה היתה עצת ה׳ שילכו דרך ים סוף ושמה יקנו מדת יראת שמים **ומלחמת פלשתים נשארה לימי דוד שמדתו יראת שמים,** כי הי׳ מרכבה למלכות שמים, וישראל במדת היראה שקנו על ים סוף הלכו לסיני לקבל התורה, ולא הזיקה להם קליפת פלשתים. **ע״כ דברי השם משמואל.**

עבודתם של האבות ביחס לפלשתים

ובזה מובן דזה הי׳ תחילת עבודת אברהם בפלשתים דשם נטע אשל, שכל ענינו היה שיחזירו להקב״ה מה שנתן ע״י הודאה ובלי הודאה מגיע יסורים. אח״כ הי׳ מוטל על יצחק עבודה זו דוקא, דכבר ביארנו לעיל דכל עבודתו של יצחק הי׳ ענין הביטול להקב״ה ולמסור הכל להקב״ה, וזה ממש היפך פלשתים, וממילא ע״י שהוא יצליח במקום זה, עד כדי שיגידו זבל פרדותיו של יצחק וכו׳ זה יהי׳ למפלה עצומה למהלך פלשתים, שזה מראה דיצחק הוא זה שמקבל כל השפע בדין, ולכן שנאו אותו מאוד ורצו לקלקל הבארות שלו, עד שבסוף היו צריכים קצת להכניע עצמם, וענין הכריתת ברית הוא דכ״ז שלא יהי׳ אומה שלימה שיעבדו את ה׳ בצורה של יצחק ממש עדיין יהי׳ להם קיום, ולכן גם כשכלל ישראל נכנסו לא הצליחו לכובשם, עד שבא דוד שהקים ממלכת השי״ת על כל העולם שיהי׳ כולו ביטול להנהגת ה׳, ולכן הי׳ יכול לכובשם.

ולכן כתוב לשון **את כל הארצות ״האל״ פעמיים,** מרמז לשון קשה, דהוא קליפה גדולה, ובמפרשים כתבו דמרמז דחלק זה יקבלו רק לעתיד, ובזה יתפרש למה לא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, דעדיין לא הגיע הזמן לזה ולכן לא הצליחו באמת לכובשה ורק בזמן דוד ושלמה שהי׳ כמעט תיקון השלם הצליחו להפילם, וא״ש דמהלך של יצחק לא יתכן בשלימות רק לעתיד לבוא, וכל ענינו של יצחק הוא באמת להכין העתיד, ולכן נולד שם, ושם הי׳ עיקר עבודתו ואנשי פלשתים שנאו אותו מאוד וכנראה שהי׳ ממש מנגד לקליפה שלהם.[25]

התלייה רק בזכות אברהם

עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמר משמרתי וגו׳ [שם ה׳]

יל״ע למה הבטיח לו רק בזכות אברהם ולא בזכות עצמו וכמו שהובטח אברהם בשעתו בזכות עצמו וכן ביעקב. וכן מצינו להלן בסוף הפרק [פכ״ד] ״וברכתיך והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי.״

הנה בריש הפרשה כבר ביארנו מהלך אחד ע״פ הגר״ש פינקוס זצ״ל דכל ענינו של יצחק הי׳ הביטול העצמי עי״ש באריכות. וע״ע **בספה״ק בת עין** בתחלת הפרשה שיצחק לא החזיק טובה לעצמו במה שמסר נפשו לפשוט את צוארו להקב״ה, לומר שעמד בנסיון מרוב

25 וראה לקמן שהארכנו דקנאת פלשתים ביצחק הי׳ מעשה אבות סימן לבנים קנאת הגוים בהצלחת היהודי.

קדושתו ומדרגתו, כי אם תלה הכל שזה שעמד בנסיון ה׳ היה בעזרו במתנת חנם ובעבור אברהם אביו שזכה שיהיה בנו עומד בנסיון, וחוץ מזה הי׳ לו תוספת מעלה שאפי׳ על עצם בחינת הענוה שהי׳ לו לא החזיק טובה לעצמו, ובזה יישב מה שנאמר כאן ליצחק והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי וגו׳ וק׳ וכי ח״ו לא היה ליצחק זכות עד שנתלה דווקא באברהם הלא יצחק היה עולה תמימה, אבל להנ״ל א״ש שכן אמר לו הקדוש ברוך הוא והרביתי וגו׳ **בעבור עבודה זה גופא שאתה תולה באברהם עבדי.**

ביאור ענין וישמר משמרתי

עוד ביאור יש, ע״פ דבריו היסודיים של **הספורנו** כאן בהקדם מה שפי׳ מש״כ **וישמר משמרתי** [26] דהכוונה שעשה תמיד המשמרת המיוחדת לי, שהוא לגמול חסד, כאמרו כל ארחות ה׳ חסד ואמת, ולהורות חטאים בדרך, וזה עשה כאשר קרא בשם ה׳, ושמר ג״כ מצותי חקותי ותורותי, ובכן הי׳ נאה דורש ונאה מקיים כמופת לרבים, **אבל ליצחק תלה בזכות אחרים, כיון שהי׳ קודם שהתעורר יצחק לקרוא בשם ה׳,** אבל באמת אחרי שקרא בשם ה׳ נאמר ואבימלך הלך אליו מגרר וגו׳ ולא מצאוהו עוד תלאות וקנאות, אבל ליעקב לא תלה בזכות אחרים כלל, כי הוא אמנם מנעוריו ישב אהלים, ללמוד וללמד דעת את העם, בפרט באהלי שם ועבר ששם עלו כל מבקש שם ה׳ בלי ספק עכ״ד.

הרי מבואר מדבריו דעיקר מעלת וישמר משמרתי הכוונה שהשפיע על אחרים, וכן יעקב כשהי׳ בביהמ״ד השפיע ולימד את אחרים, אבל יצחק עדיין לא עשה זה ולכן עדיין לא תלאו בזכות עצמו.

ולעצם הפי׳ **בוישמר משמרתי** עד״ז כתב **בספר הבהיר** [אות נ״ז] וז״ל ״מאי משמרתי כך אמרה מדת החסד, כל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרכתי לעשות מלאכתי שהרי אברהם עמד שם במקומי, וישמור משמרתי כי אני זאת מלאכתי שאני מזכה העולם, ואפי׳ נתחייבו אני מזכם, ועוד משיבם ומביא בלבם לעשות רצון אביהם שבשמים, וכ״ז עשה אברהם דכתיב ויטע אשל בבאר שבע, ויקרא שם בשם ה׳ וגו׳ סדר לחמו ומימיו לכל באי עולם, והי׳ מזכה ומדבר אל לבם למי אתם עובדים עבדו את ה׳ וכו׳ והי׳ דורש להם עד שהיו שבים, ומנלן שאף החייבים הי׳ מזכה שנא׳ המכסה אני מאברהם וגו׳ אזכהו שידעצי שיבקש עליהם רחמים ויזכה״ וכו׳. **עכ״פ מבואר דעיקר מה שהשתבח הקב״ה באברהם הוא זה שהי׳ משפיע ומזכה אחרים.**

גם יעקב אבינו עוסק במשמרת

ובספורנו למדנו דגם יעקב הי׳ לו מעלה זה מיד, הגם דנר׳ שהי׳ סתם יושב אהלים, מ״מ חידש דבביהמ״ד שם הי׳ מלמד גם לאחרים ולימדם לדעת את ה׳. ובאמת לולא דברי הספורנו הי׳ אפש״ל דבאמת הי׳ יושב אהלים כפשוטו והי׳ רק יושב ולומד כל היום וכל הלילה, [27] ומ״מ יש לזה המעלה של וישמר משמרתי, משתי סבות. **א:** עצם סגולת לימוד התורה בקדושה וטהרה בפרט תורת יעקב אבינו, משפיע על כל העולם רוח טהרה ותשובה, ואין לך עשיית משמרת הקב״ה גדול מזו. **ב:** עצם זה שלומד תורה בהתמדה ובקדושה בונה את עצמו לדרגות גבוהות ועצומות, עד שיגיע היום שיכול בכמה רגעים להשפיע מה שלוקח לאחרים הרבה שנים, וכידוע על גדולי הדורות שלפנינו והחיים אתנו היום שליט״א, אשר רק להמצא בסביבתם לכמה רגעים ולשמוע כמה מילים יכול להשפיע מהפכות עצומות לבן אדם. וחוץ מזה גם אם לא מגיע להיות בדרגה כזה מ״מ ע״י שנהי׳ ת״ח ביכולתו לעזור לאחרים בהלכה והשקפה וזה חסד עצום.

וכאן אולי המקום לחזק ולעודד לומדי הכוללים, ההולכים בדרכו של אבינו יעקב, אשר פעמים יכולים להרגיש כי מה הם כבר פועלים ע״י לימודם, הרי אינם עוסקים בקירוב ובעסקנות, וגם לא רואים תוצאות מלימודם מיד, רק שהולכים לכולל יום יום שבוע שבוע, שנה שנה, ועוסקים בלימוד התורה מתוך הדחק, ולא יודעים עד כמה תורתם חשובה בשמים גם עכשיו, וגם מזה שיגיע יום שע״י התמדתם לימודם במשך שנים רבות, יהפכו לת״ח מופלגים ויוכלו לעזור לאחרים בהלכה ובהשקפה, ולהשפיע מהר מאד מה שאחרים לא יכולים. [28]

---

26 זה הפעם הראשון בתורה שכתוב ענין **משמרת- הגרי״ד שלזינגר שליט״א.**

27 וכן דקדקו לשון רש״י [לקמן כ״ח ט׳ והוא מגמ׳ מגילה יז.] **נטמן** בבית עבר, דצורת לימוד של יעקב בבית עבר הי׳ כמו מת המוטמן באדמה, דשוהה שום לבדו בלי חברים, גם אין בידו לדבר עם אחרים ואין לו שום קשר לעולם החיצון, כך המית יעקב א״ע באהלה של תורה ללמוד ברציפות ובשקיעות עצומה בלי שום שיג ושיח עם אחרים- **הגה״צ ר׳ אלימלך בידרמן שליט״א.**

28 כבר הבאנו מה שסיפר **הג״ר בנימין חותה שליט״א** ששמע בעצמו מחייל שנורה ע״י מחבל בשמחת תורה והי׳ לו מוות קליני ובשמים הראו לו אולם גדול של אברכים רבים ששוקדים על תלמודם ואמרו לו שידע שאברכים האלה הם שנלחמים על חייו אבל הצד השני אינו רוצה שיחי׳ ובסוף ניצחו האברכים וחי, וביקש לפרסם זאת שידעו עד כמה כוחם של לומדי התורה להגן על כל יושבי הארץ.

התורה הקדושה תבעה את ראש הכולל לדין תורה

וכדאי להביא מה ששמעתי מפי הג״ר שמואל יעקב לאנדא שליט״א ראש הכולל בעלזא בית שמש, שבין ר״ה לסוכות תשפ״ב הי׳ לו חלום נורא איך שהתורה הק׳ תובע אותו לדין תורה על שהוא מבזה אותה כל יום, בזה שכל המפעלים ומקומות עבודה מתחילים לעבוד מוקדם כל יום, ובכולל שלו שאמורים להתחיל 9:30 מגיעים האברכים רק ב10 או 10:30 וזה בזיון התורה, ובפרט שהתורה מחכה לתורתם של אברכים שמקפידים לטבול במקוה שתורתם בקדושה וטהרה, ויש לתורה מזה נח״ר גדול והם מגיעים מאוחר. [ואלו שאין מקפידים מגיעים מוקדם] השיב ראה״כ בהתנצלות [29] שאין ביכולתו לעורר האברכים כיון שהוא בעצמו מגיע מאוחר מצד סבה רפואית, השיבו לו בשמים שמקבלים טענתו ויסלקו הבעי׳ שלו. **[ובאמת מאותו יום והלאה לא הי׳ לו הבעי׳ ומזה ידע שהחלום אמיתי]**

עוד אמר הראה״כ שמרגיש שאינו יכול לעורר אברכים ת״ח שזה בזיון בשבילם. צעקו עליו ״וכי בזיון האברכים קודם לבזיון התורה עצמה״? ענה: הרי בגמ׳ מבואר הני טפשאי שקמים לס״ת ולא ללומדי׳. השיבו: וכי אתה חושב שזה הפשט בגמ׳, דעל חשבון התורה עצמה יש לכבד אברכים? והראו לו בשמים שהוא בעצמו זלזל כמ״פ באברכים וממילא אין זה תי׳. [30] [עוד צעקו עליו דלמה אין כולל ביום שישי כמו כל יום [31]] עוד אמרו לו **שהוא זה שמחריב האברכים** שכאו״א מהם אילו הי׳ מנצל שעותיו בכולל כדבעי הי׳ גדל לת״ח מופלג, והראו לו על כל אברך מה ביכולתו לגדול אי מנצל שעותיו בכולל כדבעי, **על א׳ הראו לו מורה הוראה על א׳ ראש ישיבה על א׳ בקי בש״ס** וכן הלאה. [32]

עוד אמרו שיבוא יום ויגיעו האברכים לב״ד של מעלה, ויראו מה היו יכולים להיות אילו הי׳ ראה״כ עומד עליהם, **ולא ימחלו לו על ההפסד שגרם להם**, ואכן העלו בב״ד של מעלה כל האברכים, וכ״א מהם הי׳ תופס מיד גודל ההפסד מכל האיחורים, -דהרי בב״ד של מעלה רואים הכל מיד- ואכן אף א׳ לא מחל לו. התחיל הראה״כ לצעוק, הרי כשמעורר האברך על בואו באיחור, הוא מסתכל עליו ברוגז, כאילו אומר ״איך אתה מעיז להגיד לי מה לעשות״ ואיך יתכן שלא ימחלו לו? **צחקו עליו בשמים בצחוק גדול** מה ההשוואה? הרי האברך מלובש בגוף, והרי הגוף אינו רוצה ללמוד, אבל הנשמה משתוקק מאד לנצל כל רגע.

ביקש הראה״כ להביא האבות ואבות אבותיהם של האברכים מדורות קודמים שימליצו בעדו, שהרי מסתמא יש להם הכרת הטוב אליו על שתומך ומחזיק את נכדיהם בכולל. ואכן באו הדורות הקודמים, ואמרו לו תדע לך שבעולם העליון ל״ש להתעלות, דכולנו רק עומדים, וכל העליי׳ לנו הוא ע״י שהנכדים שלנו לומדים, **וכל בוקר אנו מחכים שהנכדים יתחילו ללמוד דאז אנו מתעלים מאד**, וכל רגע ורגע שהם לומדים אנו מתעלים יותר, **וההבדל אם לומדים 3 שעות או 4 שעות הוא הבדל שנות אור**, ובכן אם הם לא מתחילים ללמוד כדבעי או בלא באופן קבוע אנו מתאכזבים מאד מאד. [33]

אמרו לו בשמים, שכיון שבאמת לא עשה כן במזיד רק שטעה בשיקולו, לכן יתנו לו עוד הזדמנות לתקן דבר זה, **ואכן הכריז בכולל שלו שהוא סוגר את הכולל ופותחו שוב**, ויש להרשם מחדש, בתנאי שיבואו כל יום 9:30 וגם לא יהי׳ לאברך שום טענה עליו אם יגיד לו משהו או לא יגיד, וכן שילמדו ביום שישי כמו כל יום.

מה שאפשר ללמוד מסיפור זה, **גודל החשיבות של תורת אברכי הכוללים, וגודל האחריות לנצל כל רגע ורגע, ואיך שהתורה הקדושה והנשמות של הדורות הקודמים מחכים כל בוקר ללימודם של האברכים בפרט אם זה בקדושה ובטהרה**, וזה מה שלמדנו מאבינו יעקב ששקד על תלמודו יומם ולילה במשך שנים רבות, וכל המשך כלל ישראל הי׳ תלוי ע״ז, דבזה בנה את עצמו ובנה כל העולם, ובזה התקיים ג״כ וישמר משמרתי כמו אברהם אבינו.

השפע של יצחק בזכות אשתו

ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה׳: [שם י״ב]

י״ל ההמשך למעשה דאבימלך, והא שהי׳ מצחק עם רבקה, ע״פ הגמ׳ **ב״מ נ״ט.** דאין הברכה מצוי׳ בביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנא׳ ולאברם הטיב

29 מבואר **באוה״ק ר״פ כי תבוא** [דברים כ״ו ה׳ ד״ה לזה] דיש ביכולת האדם להתנצל בפני ב״ד של מעלה, ואם זה הי׳ טוב מקבלים אותו ויש בזה הרבה סיפורים ואכמ״ל.

30 זה מוסבר עפ״י יסוד **הבית הלוי** [פ׳ ויגש ד״ה ואת אשר נראה] דלא יכלו אחיו לענות אותו וגו׳ אוי לנו מיום הדין וכו׳ דכיון שאמרו שדואגים על אביהם, למה לא דאגו על אביהם כשמכרוהו, ולכן אם כבר מתנצלים לפני ב״ד של מעלה בודקים אם אכן התי׳ שלו תואם עם המציאות בכל מיני מצבים וזה פחד גדול. ולכן כל פעם שמרגישים שיש לנו תי׳ טוב למה לא עושים דבר טוב או לומדים, יש לבדוק אם הי׳ מוכן לומר זה לפני ב״ד של מעלה.

31 בכמה מקומות בחו״ל אכן יש כולל גם ביום שישי כרגיל.

32 זה כסיפור הידוע על **הנצי״ב**, שאמר שאילו בילדותו לא הי׳ מחליט ללמוד והי׳ חי כיהודי טוב כל חייו, הי׳ בא לעולם העליון והיו תובעים אותו על שלא חיבר ספרי העמק שאלה.

33 זה כמו **שהגרצ״מ זילברברג שליט״א** תמיד מעורר שכלל ישראל הם קומה שלימה וכל הדורות מסתכלים עלינו ומתחננים אלינו שנתקן הכל כדי שיבוא הגאולה.

בעבורה, וא״ל רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו, וכיון שכיבד את אשתו נתעשר.

הקנאה על הצלחת יצחק היא התחלת הגלות

ויזרע יצחק וגו׳ ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד, ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר ועבדה רבה ויקנאו אותו פלשתים וכל הבארות וגו׳ לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד וגו׳ [שם י״ב-ט״ז]

כאן זה המקום הראשון בתורה שכ׳ בו מלת **״קנאה״** וכאן נפתחת שורה של מקרים המציינים השלב החדש שהחל עם יצחק של קנאה מצד הגוים, וראוי להביא כאן דברים נפלאים שכ׳ **רש״ר הירש זצ״ל והג״ר זלמן סורוצקין זצ״ל באזנים לתורה** שנוגע מאד בזמנינו, ונפתח בד׳ רש״ר הירש שכ׳ שאצל אברהם עם כל עשרו ועם היותו גם הוא גר בארץ העמים רכשו לו הגוים כבוד בעצם אישיותו עד כי אמרו לו ״נשיא אלהים אתה בתוכינו״ ללא קנאה וללא צרות עין רק פעם אחת התעוררה עליו איבה דומה שהוכחשה מיד ע״י המלך **[לעיל כ״א כ״ו]** והטעם שביצחק הי׳ שונה כיון שאצלו הותחלה הגלות והחלה להתגשם בשורת כי גר יהי׳ זרעך **[לעיל ט״ו י״ג]** אושרו של יצחק הועם ע״י קנאה וצרות עין מטרידה, אח״כ יעקב כבר מתהלך כעבד גמור, הרי אלו ג׳ שלבים לעמידת בית אברהם כגר בארץ העמים, **כעבד, כגדול המעורר קנאה, וכנשיא נערץ,** הברית האלקית הגינה עליהם בכל דרכי עמידתם ובכל תהפוכות גורלם ונתגלתה כברית מיוחדת עם אברהם ועם יצחק ועם יעקב כ״א לחוד, ועתידה הגלות להתפתח בכיון הפוך מהאבות בקו עולה והולך, מתחלה ברית יעקב דזה שנות המבחן בדמות עבד בהן תעמוד הברית האלקית בצרה ומצוקה, שלב זה הינו כבר מאחורינו, בכבוד מזהיר עמדנו במבחן ״יעקב״, **עתה עומדים אנו בפני מבחן השני ברית יצחק היינו להתהלך כחפשיים בקרב הגוים** ולא להרתע בפני קנאה ושנאה לקיים צואתו של אברהם ולבטוח בה׳ שיגן עלינו מפני קנאה וצרות עין וג״ז ממבחני הגלות שעוד עלינו לעמוד בהם, ורק אח״כ נוכל לצפות לשלב האחרון של הגלות בו נרכוש את כבוד הגוים והכרתם לא **למרות** היותינו יהודים רק **בגלל** אנחנו יהודים בו נתהלך בין הגוים בגאון כאברהם ״נשיא אלהים״ אז הגוים ישיבו אותנו אל נחלתינו הראשונה וההסטורי׳ תגשים את הנבואה הישנה בה עוד לפני אלפים שנה הותוותה התכנית לגלות ולגאולה וזכרתי את בריתי יעקב ואת בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכרו והארץ אזכור״ **ע״כ ד׳ רש״ר הירש.**

ועד״ז כ׳ **באזנים לתורה** והכניס באופן נפלא בפסוקים אלו צורת הסבל שלנו מן הגוים, דבמש״כ **סתמום פלשתים**, כ׳ כמה בתי חרושת ועבודה ועסקים גדולים החריבו צוררי ישראל בכל דור ודור בידיהם גם אם זה הי׳ לרעת ארצם וממשלתם, רק מפני שהם שייכים ליהודים, ותמיד מצאו איזה אמתלא לזה כמו זו של הפלשתים שסתמו הבארות באמרם תקלה הם לנו מפני הגייסות הבאות עלינו [רש״י]. ובמש״כ **לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד**, כ׳ אפי׳ כשהי׳ רק יהודי אחד במדינה לא הי׳ מקום בעדו, **ואף שלא ״חי על חשבון״ התושבים והי׳ יצרני במאה אחוז בחקלאות והצליח בה מאד,** ואפשר הי׳ ללמוד ממנו הרבה איך חורשים ואיך מזבלים, זורעים וקוצרים את השדה, והמאה שערים שמצא הלא זה ברכה גדולה לכל המדינה ובפרט בימי הרעב, ואת המעשר הרי נתן לעניי המדינה **[פרדר״א פל״ג]** וברכת ה׳ אשר עליו הרי העשיר את כל המדינה ועל דרך שאמר לבן ליעקב ויברכני ה׳ בגלליך, ואיש כזה מביא תועלת גדול למדינה, **אבל הוא יהודי, ויהודי בגלות צריך להיות עני ושפל,** ואם הוא בחריצותו ועשרו נעשה עצום ממנו ״מיושבי הארץ״ אז אומרים לו ״לך מעמנו״, אבל אברהם אבינו לא שמע דברים אלה משבא לארץ כנען, אדרבה קראו אותו נשיא אלקים **ומהיהודי הראשון ששמע את ה״לך מעמנו״ הראשון מתחיל הגלות.** ובמש״כ **כי עצום הוא ממנו** פי׳ מה שאתה עצום הוא ממנו וכן אמרו בני לבן **ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה** טענה יאה בפי צוררינו בכל דור ודור, ולא מסתפקים באמירת ״לך מעמנו״ אלא שמחליטים שעשרו של היהודי הוא ממנו ולכן לוקחים את כל אשר לו ולפעמים גם את נפשו. ואח״כ מגרשים אותו מן הארץ **ע״כ מד׳ אזנים לתורה.**

והנה כבר דקדק רש״ר הירש שלא כ׳ ויקנאו **בו** פלשתים רק ויקנאו **אותו** פלשתים היינו דקנאה בו הי׳ מתייחס לנכסים שירצו לקחתם לעצמם, אבל ויקנאו **אותו** הכוונה לתבוע את האדם כולו שנפגעו מפני העמדה והכבוד שהגיע אליו ע״י נכסיו קנאתם התייחסה לאיש יותר מאשר לאשרו.

קנאת הגוים בגלות מחזיק אותנו שלא נתבולל

ומ״מ יש לדעת דקנאה זה הוא שמחזיק אותנו שלא נתבולל בין הגוים וכמ״ש רש״ר הירש בהמשך דבריו שהביא ד׳ **המדרש במדבר רבה י״ח י״ז** דאותיות מנצפ״ך רמזו בזה הצופים הנביאים לכמה גאולות, הכ״ף בלך **לך** של אברהם, והמ״ם במש״כ כאן לך **מעמנו** כי עצמת **ממנו** מאד עי״ש השאר, וצ״ע איזה גאולה מצאו בטענה זו שילך מהם, ותי׳ ד״באמת קנאת הגוים שמקנאים את

עשרם של ישראל בגלות היא היא אחד ממכשירי ההשגחה העליונה להצלת ישראל, אלמלא אותה קנאת פלשתים הדוחה את ישראל להתבודדות בעל כרחו בנקל הי׳ הוא משקיע את עצמו לתוך עסקי עושרו ולתוך העמדה הנכבדה שהיתה כרוכה בהם והי׳ שקוע בכל אלה יותר משהדבר נאה לבן אברהם ונושא תעודתו הרוחנית, **מי יודע אם לא אותה קנאה היא שהצילה אותו מפני השתקעות יתירה** זו ברור הדבר בניו המתקדמים לקראת אותה שלב בו הוא עצמו הי׳ עומד, קנאה דוחה זו היא שתמיד החזירה אותם לעצמיותם, נמצאת קנאה זו אחד ממכשירי ההצלה הגדולים והרי היא מתלווה אל אושרם כדי לבטל את פתיונו המושך וכדי להזהיר ולחזור ולהזהיר אותם על תפקידם היהודי העקרי׳ **עכ״ד רש״ר הירש.**

והנה כל הדברים האלו התקיימו ממש לעינינו שבעז״ה נראה שכבר עברנו חלק הגלות שמסמל עבדותו של יעקב, ואנו עומדים כעת בשלב גלותו של יצחק שיש לנו הצלחה גדולה בגשמיות, והגוים לא יכולים לסבול את זה, ואם חשבנו שהגוים כבר אוהבים אותנו וכבר אין כ״כ הקנאה והשנאה שהי׳ פעם, הנה מאחרי שמחת תורה תשפ״ד התפרץ לעינינו האנטישמיות בכל העולם במלוא עוזה ע״י טענה זו דלך מעמנו כי עצמת ממנו מאד ובפרט בטענת בני ישמעאל לך מעמנו כי אין לנו שום זכות להיות בא״י, וכל מה שנבנה שם הם טוענים ששייך להם, ומאז מצאו הגוים בכל העולם מקום לבטא שנאתם כנגד היהודי שמצליח בכל מקום, [דכיום בעולם הנאור והתרבותי לא מתאים כ״כ לבטא בפה הרגישי שנאה אבל כעת מצאו מקום לבטא כל שנאתם בפה והתברר שמעולם לא יתבטל ההלכה שעשיו שונא ליעקב] ואולי מעשה אבות סימן לבנים הי׳ מעשה זה דיצחק בחלקו של פלשתים דוקא, להורות על מה שיקרה לנו באחרית הימים מהעם היושב שם. **[עי׳ לעיל בהג״ה 23]**

סתימת הבארות הוא טימטום הלב

וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו וגו׳ סתמום פלשתים [שם ט״ו]

וברש״י ״טמונין פלשתאי לשון סתימה **ובלשון התלמוד מטמטם את הלב**״ ונראה דרש״י בא לרמז, למש״כ **בשפת אמת** כמה פעמים דהכוונה להההשפעה והמדה של אברהם, והי׳ צריך יצחק לשוב ולחפור ההשפעה כפי מדתו מדת הגבורה,[34] וזה הכוונה דקאי על טימטום הלב שלא הי׳ כאן השפעה, וזהו **בלשון התלמוד** היינו שלא כפשוטו.

מה שבאר מים חיים סימן לשלום

ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים ויריבו רועי גרר וגו׳ לנו המים וגו׳ [שם י״ט כ׳]

בגמ׳ **ברכות נו:** אמר רבי חנינא הרואה באר [-מים חיים] בחלום רואה שלום שנא׳ ויחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים רבי נתן אומר מצא תורה שנא׳ כי מצאי מצא חיים וכתיב [הכא ביצחק] באר מים חיים, רבא אמר חיים ממש [- שהחיים תלויים במים] וצע״ט איך נרמז כאן ענין שלום דאדרבה הרי רבו עלי׳ וקרא שם באר זה עשק כי התעשקו עמו, **ומהרש״א שם** ביאר דהכוונה למה שהי׳ בסוף דבאר זה לא נתקיים בידו עד שהי׳ לו שלום אח״כ ולא רבו עלי׳ עוד, אבל **הצל״ח** הק׳ דזה דוחק דבקרא זה לא נרמז שלום כלל ותי׳ דהכוונה דכיון דכ׳ במלאכי ב׳ ה׳ **בריתי היתה אתו החיים והשלום** הרי כ׳ חיים אצל שלום וכיון שבפסוק זה כ׳ חיים אצל באר הרי יש בזה רמז לשלום, **ובס׳ יד דוד מהדו״ק על ברכות שם** ציין לס׳ **מנחת ביכורים** שתי׳ דעצם זה שניסו לחפור שוב ושוב ולא התייאשו מראה שכבר מעתה ראה כאן סימן שבסוף יהי׳ מים של שלום,

והג״ר ישראל דוד שלזינגר שליט״א תי׳ ע״פ ד׳ רש״ר הירש שהזכרנו לעיל לפרש הא דמ״ם דמנצפ״ך הרומז לגאולה מרומז בהא דעצמת ממנו מאד כיון דקנאת הגוים הוא זה שמחזיק אותנו בגלות לבל נתערב בין הגוים וזה מכשיר אותנו להיות ראוים לגאולה בבוא העת, ולפ״ז י״ל דאדרבה העסק והריב שיש נגד יצחק הוא זה שמביא השלום האמיתי בין ישראל לאביהם שבשמים וזה מה שמחזיק אותם בגלות.

ולעצם הגמ׳ כ׳ **בחת״ס בכמה מקומות [ח״ג יב: רפ״א. שצ״ד ד׳ ועוד]** לרמז דמה שכ׳ כאן דזוכה לתורה חיים ושלום ר״ת **תח״ש** וזה היפך מבאר **שח״ת** שהרשעים יורדים לשם וע״י תשובה נתהפך השח״ת ונעשה לחת״ש, ובמה שאנו אומרים אשרינו שאנחנו משכימים ומעריבים וכו׳ כי ב״פ שאנו מייחדים אותו בכל יום מימי שנ״ד יום עולה ב״פ שנ״ד שהוא **תש״ח** אשר לרשעים הוא באר **שח״ת** אשר פעל ה׳ לא יביטו ולא אמרו יוצר אור שחרית וערבית אבל לצדיקים יהי׳ **תח״ש** ר״ת תורה חיים שלום ולזה אומרים שהם יורדים לבאר שח״ת כי הרואה באר בחלום יצפה לתורה חיים ושלום,

34 כבר העיר **הרמב״ן** דאין בפשוטי הסיפור דחפירת הבארות תועלת ולא כבוד גדול יצחק ולכ״פ דקאי על ביהמ״ק עי״ש, **וזכורני שנשאלתי בזה מזקנתי הרבנית ראקאוו ע״ה, דמה הפי׳ בכל ענין חפירת הבארות,** וי״ל בדרך צחות, ללמדנו דכמו בענין הבארות אין לנו השגה כן אין לנו השגה באהבת יצחק לעשו, עי״ל דחפירת בארות הוא לגלות הדברים הנסתרים, וזה רצה יצחק לגלות בעשו.

ותחש שהי׳ בימי משה טהור הי׳ **[שבת כח:]** כי אז הי׳ תורה חיים ושלום בשלימות האפשרי וקרן אחת הי׳ במצחו להורות כי הי׳ כוונה אחת לשם ה׳ עי״ש עוד.

ענין המשתה שעשה יצחק לאבימלך

ואבימלך הלך אליו מגרר ואחזת מרעהו ופיכל שר צבאו ויאמר עליהם יצחק וגו׳ ויאמרו ראה ראינו וגו׳ אם תעשה עמנו רעה וגו׳ [35] **ויעש להם משתה ויאכלו וישתו וישכימו בבוקר וגו׳ [שם כ״ו – ל״א]**

כל הענין צ״ב טובא למה לנו לדעת כ״ז, וכן מה הענין לעשות להם משתה, הרי כשאברהם כרת ברית עם אבימלך לא עשה משתה, ול״ל להדגיש ענין השילוח.

ורמב״ן לעיל פכ״ד כ׳ שאחרי שהבטיח לו הקב״ה שלא יירא מהם ובירך אותו נתן ה׳ בלבם שילך לפניו המלך בכבוד גדול, יותר מאשר עשה לאביו, שאז בא רק עם פיכול ועכשיו בא עם רעים רבים. אולם עדיין לא נתבאר ענין המשתה. **והנצי״ב העמק דבר** כ׳ דרצה להורות להם רב חסדו עמהם, שאבימלך אף שהי׳ בעל ברית אביו מ״מ לא עשה לו משתה לא בבואו אליו ולא בהלכו מהם, ועתה הוא עשה להם משתה וכדרך הצדיקים להתפייס בנקל ולהמצא למי שמבקש שלום. ויש סמך לפי׳ זה **ממדרש לקח טוב** שהביא ע״ז קרא דדוד שאמר ״ועתה ה׳ חנני והקימיני ואשלמה להם״ **[תהילים מ״א י״א]** היינו שהגם שעשו לו צרות מ״מ התנהג אתם יפה. **ובדברי ירמיהו** כ׳ שרצה לפייסם על שדיבר אליהם דברים קשים.

והג״ר ישראל דוד שלזינגר שליט״א ביאר ענין המשתה והשילוח עפ״י דברי **הספורנו** שהבאנו לעיל פסוק ה׳ שכ׳ דלפני שנתעורר יצחק לקרוא בשם ה׳ לאחרים, לא תלאו לו בזכות עצמו רק בזכות אברהם אבל אחרי שבנה מזבח וקרא בשם ה׳, אז הלך אליו אבימלך ואמרו ראה ראינו וגו׳ עתה אתה ברוך ה׳ ולא מצאוהו עוד תלאות מקנאים ודברי ריבות כאשר בראשונה. עפי״ז י״ל דעיקר הענין הי׳ להמשיך ענין האשל שעשה אברהם שהי׳ אכילה ושתי׳ לוי׳, דעי״ז הי׳ מקרב את כולם להקב״ה וכמו שהבאנו לעיל בשם ס׳ הבהיר, ולכן לתקן זה עשה כאן יצחק מעשה אביו ועשה משתה לאכילה ושתי׳ וגם שילוח לקיים ענין לוי׳ ובזה המשיך דרכו של אברהם ושוב הי׳ אפשר לתלות לו בזכות עצמו.

ועד״ז כ׳ **הרה״ק מפילץ זי״ע בספרו שפתי צדיק,** דדוקא ביצחק נזכר ענין משתה ואכילה ושתי׳ מה שלא נזכר כשכרת אברהם אתו ברית, כיון שבאברהם אין כ״כ רבותא כיון שלכאו״א הי׳ מאכיל ומשקה, והרבותא רק אצל יצחק שלא נמצא בו כלל דרך זה, **שהי׳ נראה מדתו כלפיד אש שלא הי׳ באפשרות ליכנס בד״א שלו,** [36] אכן הם אמרו לו ״ראה ראינו״ שתירצו עצמם שמתחלה נתרחקו ממנו מחמת שלא התנהג אתם הנהגת אביו, ולכן הוצרכו ב׳ ראיות שלא מעין הראי׳ שראו באביו, שהיתה הבנתם שיש לצדיק להתנהג רק כאברהם אבינו, ומפני שהזכירו דרכי אביו תפס אומנות אביו שהי׳ אצלו כיבוד אב, ולכך ויעש להם משתה ועי״ז נתקרבו.

ובמש״כ **וישכימו בבוקר ולא נזכר שנתן להם מקום לינה** וכמ״ש באליעזר, תי׳ בספר הנ״ל **דאולי לא יכלו לישון בבואם לבית לפיד אש כזה,** והרגישו התעוררות והתלהבות לעבודתו ית׳.

יהודית הוא שם יפה

ויהי עשו בן ארבעים שנה וגו׳ את יהודית וגו׳ [שם ל״ד]

הנה **בבית שמואל סי׳ קכ״ט** בשמות גיטין מנה שם **יודית** ולא כתב **יהודית,** וצ״ע למה לא כ׳ שם יהודית, ותי׳ **בשו״ת ארי׳ דבי עילאי [אהע״ז סי׳ ל׳]** כיון דיהודית של תורה היתה מרשעת, וכמבואר ברש״י כאן, ורשעים לא מסקינן בשמייהו **[יומא לח:]** וכ״כ **בפתחי תשובה שם בשם ישועות יעקב סי׳ קנ״ד סק״ב** דאף דמצינו שם זה לטיבותא כיהודית דסיפור דחנוכה והוזכר ב׳ פעמים ביוצר לחנוכה, מ״מ כיון דמצינו שם זה לגרעון באשתו של עשיו לכן יש לכתוב יודית. והאריכו הפוסקים הרבה בענין זה האם עיקר השם שניתן בזמנינו הוא יודית או יהודית ואכ״מ.

אולם באמת מנהג ישראל לתת שם זה, ונר׳ דל״ק כלל **דאדרבה יש לנו ראי׳ ששם יהודית הוא השם הכי יפה בכלל ישראל,** דהרי מבואר ברש״י לקמן ל״ו ב׳ דהיא אהליבמה והוא כינה שמה יהודית, לומר שהיא כופרת בע״ז כדי **להטעות את אביו,** וא״כ אדרבה כנר׳ שהי׳ ברור לו שאם יצחק ישמע שם יפה כזה, לא יעלה על הדעת שהיא עובדת ע״ז.[37] ועד״ז כ׳ בארי׳ דבי עילאי שם. [וראה עוד בפסוק הבא]

---

35 צ״ע למה הכניסו עליית חמישי באמצע הסיפור.- **הגרי״ד שלזינגר שליט״א.** וי״ל שרצו לסיים ״עתה אתה ברוך ה״ שהרי כבר הערנו דכל הקרואים יש להם ענין ברכה ויסוד הפרשה הוא מקור הברכות.

36 זה מתאים עם דברי **הנצי״ב העמק דבר סו״פ חיי שרה** שמחמת גודל הפחד שאחזה לרבקה בראותה את יצחק לא יכלה שוב לדבר אתו כרגיל, ולכן לא הגידה לו ענין עשיו.

37 אמרתי **להרב ישראל צביאלי שליט״א** ביושבו שבעה על אמו הרבנית יהודית ע״ה.

יצחק התאפק מלהעיר לעשו

ותהיינה מורת רוח ליצחק ולרבקה: [שם ל"ה]

וצ"ע דא"כ כבר ידע יצחק מהותו של עשו, וזה תלוי בדברינו בתחלת הפרשה עד כמה ידע יצחק רשעותו של עשו, ויתכן דסבר דעשו הוא אונס בזה ושכבר ניסה לדבר על לבם, ובפרט שידע שיש להם שמות כ"כ יפים א"כ בוודאי רצונם לעשות טוב רק שאין יכולים להתגבר על יצרם.

אולם עוד צ"ב, דנר' מסוף הפרשה דלא ידע עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, רק ע"י שאמר כן ליעקב, והרי כאן כ' שהיו למורת רוח ליצחק ג"כ, וצ"ל אי נימא דיצחק ידע קצת על רשעותו, רק שרצה מאד לקרבו ולמשכו בעבותות אהבה כדי שלא יפרוק עול לגמרי, ולכן לא רצה לעוררו שיגרש את נשיו דפחד שאז יעזוב את הבית לגמרי ותו לא יהי' לו השפעה עליו, ולכן גם כשהגיע לסעודת שבת עם נשיו, ועשו דברים שהפריעו ליצחק מאד 38 **התגבר מאד מאד** כדי שלא להראות כלל אי שביעות רצון דפחד שיאבד ממנו לגמרי, וזה הי' החרדה גדולה אח"כ, שאז הבין שבנו הגדול כבר נאבד ממנו לעולם ואין לו תיקון.

ולפ"ז גם יתבאר דלא מצינו שוב שם יהודית רק כאן, דיתכן דאחר שהבין עשו שלאביו לא ניח"ל בהם, אף שלא גירשם כמבואר ברש"י בסוה"פ, מ"מ אמר להם שלא יגיעו לבית אביו, וממילא כבר אין צורך לשם יהודית, דכל הסבה לשם יפה זה, הי' בבית אביו כדי שיחשוב שהם צדקניות, אבל אם בלא"ה לא ניח"ל בהם אין סבה להמשיך בזה.

וצא השדה וצודה לי ציד [כ"ז ג']

כל העסק סביב הציד, ומה שאהב יצחק דוקא ציד ראה בסוף הגליון באריכות.

הצורך לקרבן חגיגה אצל יצחק

לך נא אל הצאן וגו' שני גדיי עיזים טובים וגו' [כ"ז ט']

וברש"י וכי שני גדיי עיזים הי' מאכלו של יצחק, אלא פסח הי', האחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים.

בפרקי דר"א פל"ב. ושם בהמשך "כהא דתנינן הפסח יהא נאכל על השובע". ולפ"ז יוצא, דהמטעמים הי' לסייע לאכילת הפסח, וזה כענין חגיגת י"ד דמבואר **בפסחים ע.** דטעם הבאתו מצד שיהא הפסח נאכל על השובע. וכן מפורש **בתרגום יונתן** שא' הוא לקרבן חגיגה.

וצ"ב, דמבואר בפסחים שם דעל הצד דכל ענין חגיגה הוא רק שיהא נאכל על השובע א"כ איננו חובה, [**ולתוס' שם** הכוונה דזה רק דרבנן ע"פ ירושלמי דעיקר ענין שובע הוא רק גזירה שלא יבוא לשבירת עצם, אולם פשטות ד' **רש"י שם** הוא **כשי' הרמב"ם** דהגם דזה דאו' מ"מ נחשב כרשות ואכמ"ל] ולכן הדין הוא דאינו בא לא בשבת ולא במרובה היינו כשיש מספיק בשר בפסח, וכמבואר **במשנה שם סט:** וא"כ ביצחק שאכל הפסח לעצמו למה לו קרבן חגיגה, [**ולרמב"ם פיה"מ פ"ו דפסחים מ"ג** דהכוונה דרק כשיש הרבה פסחים ואין זמן לחגיגה אז אין מקריבים א"ש] ויש שדחו דעם יצחק אכלו כל בני ביתו ועבדיו, אולם משמע וודאי דבשעה שהגיש יעקב ליצחק לא הי' אף אחד שם. ובפרט להנתב' לעיל בשם שפתי צדיק, שהי' פחד לשבת בד' אמותיו של יצחק א"כ וודאי לא אכלו אתו, אולם יתכן דיעקב רק הביא כזית לאביו, והשאר נשאר במטבח בשביל כל אנשי הבית והי' אולי בגדר שיריים של יצחק.

ובאמת הי' יתכן לומר דלא הי' ממש ק"פ רק זכר לק"פ וכמ"ש באמת **בהג' הרד"ל על פרקי דר"א שם,** ואם באנו לעשות רק זכר שוב אין אנו מחלקים בין מרובה למועט וכדו'. אולם לכ' זה תלוי במח' הראשונים בפסח שחל בא' בשבת אי יש לעשות שני תבשילין כיון דחגיגה אינו דוחה שבת, דד' **הרא"ש פסחים פ"י סי' כ"ה** דאין להביא ב' תבשילין דמהרה יבנה ביהמ"ק וכו' וגם **הר"י מאורליינש ור"י מקורביל** שהובאו שם בראש מודים לזה בעצם, רק שסוברים דגם בע"פ שחל בשבת מביאים חגיגה מע"ש, אבל לולא זה היו מודים דגם כשעושים זכר יש להתחשב בהל' חגיגה. אולם **בתוס' קיד: ד"ה א'** כ' בשם ר"י דאין לחלק, דדמי לחובה אם היינו מניחים מלעשות שני תבשילין, וגם יש לחוש שמא לא יעשו בשאר פסחים וכו' עי"ש בתוס', אולם יתכן דכ"ז שייך רק לענין שבת, אבל לענין מרובה ומועט לא שמענו לחלק בזה, כיון שזה לא כולל כל הציבור.

והיותר נראה, דבעצם כבר הק' האחרונים [ראה **כתבי הגרי"ז מנחות כא. ד"ה יאכלו וע"ע חי' רבינו דוד פסחים קי"ט. ד"ה אבל אומר**] דגם במרובה נצטרך חגיגה כדי שכל כזית וכזית יאכל על השובע, ותירצו דמספיק דבגמר אכילתו את הפסח יהי' על השובע, אולם יתכן דכ"ז מי שעיקר כוונתו רק לצאת יד"ח אכילת פסח, ועיקר מצוותו הוא

---

38 לדוגמא קיצונית בזמנינו כגון להתעסק באייפון בסעודת שבת. אולם יתכן דהזהירם עשו מאד שבפני אביו יתנהגו כנשים צדקניות, דאל"כ מה מועיל שנותן להם שם יפה להטעות את אביו הרי פשיטא שלא איכפ"ל לאביו רק בשם, אלא שיצחק ורבקה ברוח קדשם ראו עליהם שהם שקועים בע"ז ולזה התגברו מאד שלא להעיר לו כלל ולהראות כאילו לא יודעים כלום.

רק בכזית ולכן סגי דכזית האחרון הוא על השובע, אבל אצל יצחק י"ל עפ"י מה שיתב' להלן בעומק הענין של אהבת המטעמים של יצחק, בין מצד חלק הגשמי בין מצד חלק הרוחני, וא"כ י"ל שמחמת גודל הקדושה של קרבן פסח באמת הי' יצחק אוכל כל הקרבן, והי' רוצה שכל כזית וכזית יהי' על השובע, ולכן הי' נצרך לו חגיגה כדי שכל אכילתה מההתחלה יהי' על השובע, **ורבקה ידעה שאם היא מכינה את הק"פ ביחד עם יעקב, הרי יכנס בזה טעם ג"ע ממש, ויטעום וירגיש בזה תענוג עצום ונורא, שלא הרגיש מעודו,** ובודאי ירצה לאכול **הכל** על השובע ולכן הכינה גם קרבן חגיגה.

ולפ"ז ידוייק היטב מה שהתנצל יצחק לעשו מי הוא איפוא הצד ציד ויבא לי **"ואכל מכל"** וברש"י מכל הטעמים שבקשתי לטעום טעמתי בו, רצה גם לרמז **שאכל כל הקרבן** כיון שבכל כזית וכזית הרגיש טעמים עצומים ומגוונים שלא הי' כזית א' דומה לחבירו, ולכן שוב אין לו מקום לאכול עוד.

השייכות בין יצחק לפסח

והנה מה שעיקר ברכותיו של יצחק הי' בליל הסדר דוקא, מבואר **בפרקי דר"א** שם שא"ל לעשו דבליל פסח נפתחין שערי ברכה, ויש הרבה טללים טובים. אולם נראה דמונח בזה יותר עומק, דהרי חזינן דהודגש בגמ' **ר"ה יא.** שיצחק נולד בפסח, [אולם אברהם ויצחק יתכן בתשרי, וגם לצד שהי' בניסן אין ההדגשה בפסח דוקא] ולכמה שיטות גם עיקר הבשורה על לידתו הי' בפסח עי"ש בתוס', הרי נראה מזה דיצחק שייכא לפסח דוקא, וי"ל בפשיטות, דעיקר מציאותו של יצחק הוא עבור עוה"ב ולעתיד לבוא, דאותיות שמו הוא **"קץ חי"** שהי' חי כל חייו ע"פ מציאות עוה"ב עם תענוג תמידי, וגם מדת הדין ששייך רק לעוה"ב, והצחוק של יצחק שייכא בעיקר למצב של אז ימלא שחוק פינו וגו' וא"כ א"ש דשייכא לפסח דוקא, דהרי כל ענין פסח מיוסד על הגאולות, גאולה ראשונה וכן להביא אותנו לגאולה העתידה. וכן מבואר **בפסחים קיט:** במש"כ ויגדל הילד ויגמל עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו **לזרעו של יצחק** הרי דהגאולה מתייחס ליצחק דוקא. וכן מבואר **בשבת פ"ט:** דיצחק הוא זה שיציל אותנו לעתיד מכל טענותיו של הקב"ה.

האם רבקה היתה נביאה

ותאמר לו אמו עלי קללתך בני וגו': [שם יג]

ובתרגום "ואמרת ליה אמיה עלי **אתאמר בנבואה** דלא ייתון לוטיא עלך". והובא **ברש"י מכות כד.** בהא דאמרי' שם "לא רגל על לשונו זה יעקב אבינו, דכתיב אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע" ופירש"י "לא רצה לשקר מתחלה שאמר אולי ימושני אבי אלא שאמו הכריחתו ועל פי הדבור דכתיב עלי קללתך בני ומתרגמינן אלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לווטיא עלך ברי". הרי דרבקה נביאה היתה. וכן מבואר בדברי רש"י לקמן כז מב במש"כ ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדול – פירש"י "ברוח הקודש הוגד לה מה שעשו מהרהר בלבו" ויש לדחות דרוה"ק שאני אולם מקורו מלשון **המדרש שם** [סז ט] "מי הגיד לה, רבי חגי בשם רבי יצחק, **אמהות נביאות היו** ורבקה היתה מן האמהות" [**ובמגילה יד.** כשמוכיח דשרה נביאה היתה מביא יסכה שסכה **ברוח הקודש**] ולשון הגמ' **סוטה יג.** כשנהרג עשו אצל מערת המכפלה "באותה שעה נתקיימה **נבואתה של רבקה,** דכתיב: למה אשכל גם שניכם יום אחד" ורש"י לקמן בפ' ויצא במה שאמרה לאה "הפעם ילוה אישי" [**כט לד**] כתב "לפי **שהאמהות נביאות היו** ויודעות ששנים עשר שבטים יוצאים מיעקב וארבע נשים ישא, אמרה מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי בבנים" ושם [**ל כד**] שמה שאמרה רחל "יוסף ה' לי בן אחר" "יודעת **היתה בנבואה** שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים, אמרה יהי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד יהא ממני, לכך לא נתפללה אלא על בן אחר".

רבקה ושאר אמהות לא נמנו במס' מגילה

וצ"ע מהא דאיתא **במגילה יד.** דשבע נביאות בלבד הי' להם לישראל והיינו "שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל, חולדה, ואסתר" מבואר דרק שרה מכל האמהות היתה נבואה, והי' אפש"ל ע"פ מה שמבואר בגמ' בהמשך שם דפריך בהא דאמר דהיו רק מ"ח נביאים בישראל והלא איש א' מן הרמתים הי' רק אחד ממאתים צופים שנתנבאו להם לישראל, ומשני וודאי היו הרבה וכדתניא הרבה נביאים עמדו להם לישראל, כפלים כיוצאי מצרים, אלא, נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, ושלא הוצרכה - לא נכתבה. ופירש"י דרק נבואה שהוצרכה ללמוד תשובה או הוראה נכתבה, וצ"ב בתי' הגמ' האם הכוונה דרק אם נכתבה נבואתם בקרא נחשבים בכלל הנביאים. וא"כ עדיין קשה דהרי נבואת האמהות מפורשות בקרא. וביפה תאר על המדרש [סז ט] דקאמר דהאמהות נביאות היו כתב דבהכרח דנחלק אהא דאיתא בש"ס מגילה דלא חשיב רק שרה. וכן פליגא אהא דאמר במדרש [**כ יב**] לא נזקק הקדוש ברוך הוא להשיח אלא עם שרה. **ובמזרחי ברש"י לקמן כט לד** דקאמר דאמהות נביאות היו הביא גמ' דמגילה וכ' דרק בנביאים י"ל נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה שלא הוצרכה לדורות

לא נכתבה, אבל גבי שבע נביאות שאין נבואתן לדורות על כרחך לומר דוקא שבע ותו לא וא"כ בהכרח דד' מדרש הנ"ל המובא ברש"י שם חולק על הש"ס שלנו ואגדות חלוקות הן.

והנה בהא דאיתא **בסוטה יג.** "נתקיים נבואתה של רבקה" כ' מהרש"א דצ"ל דלאו כמתנבאה מדעת היה אלא כניבא ואינו יודע מה ניבא שהרי לא חשיב רבקה בהדי ז' נביאות בפ"ק דמגילה. וכן **בברכות ס.** דאיתא שם "ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה... לאחר שדנה לאה דין בעצמה ואמרה י"ב שנים שבטים עתידין לצאת מיעקב... כ' מהרש"א לאו כמתנבאה מדעת אמרה כן דלאו נביאה היתה וכדמוכח פ"ק דמגילה וציין שכה"ג כתב בחידושיו ספ"ק דסוטה גבי רבקה. אולם **בהגהות מהר"ץ חיות מגילה שם** הביא דברי התרגום אצלינו וציין לדברי המדרש סו"פ תולדות הנ"ל דמפורש דכל האמהות נביאות היו והביא ד' היפה תאר הנ"ל דבהכרח יש מח' בין המדרש והש"ס ומה"ט השיג על דברי מהרש"א הנ"ל, וצ"ע הרי ד' מהרש"א הוא בדבי הש"ס ולא בדברי המדרש, ואולי ר"ל דאם בלא"ה מצינו מח' בחז"ל י"ל דחז"ל בברכות וסוטה סוברים כמו שי' המדרש או דר"ל דהו"ל למהרש"א עכ"פ לציין לד' המדרש ולמה נקט כ"כ בפשיטות דלא היו נביאות.

ויאמר ה' לה ע"י שליח

והנה במש"כ בריש הפרשה ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך וגו' [**לעיל כה כג**] פירש"י "על ידי שליח לשם נאמר ברוח הקודש והוא אמר לה" וכ"כ כמה ראשונים, אלא דיש מח' מי הי' השליח די"א דזה הי' אברהם שהי' עדיין חי. וכתב המזרחי דמקורו של רש"י הוא מדברי המדרש לענין שרה אמנו [לעיל מה י] "מעולם לא נזקק הקב"ה להשיח עם האשה אלא עם אותה הצדקת ואף היא ע"י עילה, רבי אבא בשם רבי בירי כמה כרכורים כרכר בשביל להשיח עמה.. ופריך מרבקה "והכתיב ויאמר ה' לה, ומשני רבי לוי בשם רבי חנינא בר חמא אמר **על ידי מלאך**" רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זימרא אמר: **על ידי שם בן נח".** והוסיף המזרחי להוכיח כן מהא דפ"ק דמגילה דלא חשיב שם רבקה. ולעיל הבאנו ד' המזרחי על רש"י פ' ויצא שכ' ע"פ מדרש דאמהות נביאות היו דבהכרח אגדות חלוקות הן וא"כ דברי המדרש ורש"י כאן אזלי עם שי' הש"ס מגילה. אולם באילת השחר עה"ת בתחלת הפרשה כ' דבד' רש"י עצמו יש לדחות דהי' סבה מיוחדת שיהי' הבשורה דשני גוים בבטנך ע"י שליח דוקא דהרי כ' הרמב"ם בהקדמה לפיה"מ דנבואה לטובה הנאמרת לנביא עצמו הקב"ה יכול לחזור ממנה אם יגרום החטא, משא"כ כשהנבואה נאמרת ע"י אחר, וא"כ כאן שנאמר לה נבואה לטובה שתלד שני בנים, יש תועלת במה שהנבואה נמסרה לה ע"י נביא אחר, שהקב"ה לא יחזור מזה, אלא דיל"ע אם זה נבואה לטובה למרות שאחד רשע, דלמא הוי כשני סוגי נבואות אחת לטובה ואחת לרעה, והנבואה לרעה דיכול לחזור יש לעיין אם שייך כאן, כיון דבירא שמים יש בחירה. עכ"ד אילה"ש.

הדיבור נפלה לה

ויש להוסיף לדברי המדרש הנ"ל גם דברי **הירושלמי פ"ז דסוטה ה"א** ד"לא מצינו שדיבר המקום עם אשה אלא עם שרה בלבד. ופריך ממש"כ כאן ברבקה ומשני **"הדיבור נפלה לה"** היינו שהדיבור הגיע לשם בן נח בעבורה ולא אליה ישירות. **ובקרבן העדה** כתב דלה פי' בעבורה "וראיתי בזה פירושים רבים וזה נ"ל" **ובשיירי קרבן** הוסיף לפרש שהיה בת קול מתפוצץ בעולם עתידה אשה שתלד שני גוים בבטן אחת ולא ידעו מבטן מי יצאו, ומצינו כיוצא בזה במדרש ורש"י מביאו בשמואל והיינו דקאמר **הדיבור נפלה לה** הכל אמרו שעליה נאמר הדיבור שיהיו בבטן שני גוים. ובס' **עלי תמר על הירושלמי שם** כתב דצריך לגרוס "הדיבור **נפל** לה" וע"ד חז"ל שמביא רש"י שמואל א ג ד, ויקרא ה' אל שמואל, הקול יוצא מהיכל ה' מבית קדשי הקדשים שקרא שמואל סוף המקרא העליון מחובר לראש המקרא התחתון, זהו שאמר הכתוב ירעם אל בקולו נפלאות עלי היה כהן ושומר מבפנים ושמואל היה לוי ושוכב מבחוץ וקפץ הקול דרך עלי לשמואל במסכת תמיד עכ"ל. ור"ל שהקול לא יצא ישיר לשמואל מחוץ להיכל אלא שהקול יצא מקה"ק מקום שהיה עלי שם אבל עלי לא שמע הקול **וקפץ הקול דרך עלי לשמואל**, ואף כאן ה"פ, עם שרה דיבר המקום באופן ישיר כדכתיב ויאמר לא כי צחקת, אבל עם רבקה לא דיבר באופן ישיר, דכתיב ותלך לדרוש את ה', לבית מדרשו של שם. א"כ שם בן נח שאל ברוה"ק וע"ז כתיב ויאמר ה' לה, ור"ל שהדיבור יצא מבית מדרשו של שם וקפץ הדיבור משם בן נח ונפל לה. ור"ל ששם בן נח לא שמע אלא רק רבקה שמעה. **מכל מקום הדיבור לא היה באופן ישיר כמו אצל שרה אלא באופן בלתי ישיר שהדיבור קפץ משם ונפל לה** וכמ"ש במדרש שמואל קפץ הדיבור על עלי ודבר אל שמואל מבחוץ.

עוד גירסא הביא מכ"י הדיבור "נפלא" לה, והכי מסתבר דבלא"ה ק' דהול"ל נפל בל' זכר ולא בלשון נקבה, והביא ממהרש"ל שגם בגירסת הדפוס צריך לקרא הנו"ן בחירק והלמד בקמץ "נפלה". והביאור דזה מלשון ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה שמות

ל״ג, שענינו הוא הבדלה והפרשה, ור״ל שהדיבור שאמר ה׳ לשם ועבר היה מיועד ונבדל בשבילה שהם יאמרו לה כמו שפירש״י לשם נאמר ברוה״ק והוא אמר לה.

ולפי פי׳ הראשון יש ליישב הכל דלעולם היתה רבקה נביאה רק שלא היתה במדרגת שרה שהדיבור יגיע אלי׳ ישירות רק הי׳ כאילו בדרך נפילה דהיינו מקודם הגיע לאיזה נביא כגון שם בן נח ורק אח״כ קפץ אליה.

טעם שיעקב הביא ליצחק יין וטעם מרכא כפולה [39]

ויאמר הגשה לי ואכלה מציד בני למען תברכך נפשי ויגש לו ויאכל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיֵּשְׁתְּ: [שם כ״ה]

צ״ב הרי יצחק מעולם לא ביקש יין רק מטעמים, ולמה הביא יעקב יין. ובשלמא מה שרבקה הכינה לחם עם המטעמים א״ש דכ״ה דרך אכילת בשר שיהי׳ עם לחם, אבל יין ק׳ ממנ״פ דאי נימא דכך הי׳ דרך אכילתו א״כ למה לא כתוב שרבקה נתנה לו, ואם לא הי׳ כן דרך אכילתו למה הביאו. ובאמת שמדוייק היטב שרבקה לא נתנה לו דלכן כתוב ״ויבא״ ולא כתוב ויגש לו כיון דזה הביא מעצמו משא״כ המטעמים שאמו נתנה לו לא הי׳ חסר רק הגשה גרידא. עוד צ״ב אם זה הי׳ דבר חשוב להביא ליצחק למה גם עשיו לא חשב להביא זה, והרי מפורש **במדרש** [ב״ר סג י] כי ציד בפיו **וכסא טבא לפומיה** שנראה שבכל סעודותיו היה יין, ועוד דלמה כשאמר לו יצחק מי איפוא הוא הצד ציד ואכל מכל וגו׳ לא הזכיר לו מה שנתן לו יעקב יין. עוד יש להעיר בהבדל ברכת יצחק בין יעקב לעשיו דיעקב בירך ברוב דגן **ותירוש** הרי כלל את היין, אבל בעשיו לא בירכו כלל ביין רק בירכו באופן כללי במשמני הארץ.

עוד צ״ב למה יש כאן במלת לו טעם **מירכא כפולה.** [ובספרים לא כ״כ עוסקים בזה כמו בטעם שלשלת] [40] **ובמשך חכמה** כאן עמד ע״ז וציין לד׳ **הזוהר הקדוש פרשת בלק קמט. בשם הינוקא** ויובא בעז״ה במילואו לקמן. וע״פ פשט פי׳ דהשותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן, שניים, דרך ארץ **[פסחים פח.]** לכן הפסיק, והוא הביא לו הכוס שתי פעמים ששתה בשתי פעמים.

וחזקוני פי׳ בטעם שנתן לו יין לפי שהיין מערבב קצת דעתו של אדם ולא ידקדק אם הוא עשו אם לא. ועד״ז כ׳ **באלשיך** שיעקב נתן יין כדי שלא ירגיש ההבדל בין טעם הגדי לטעם הצבי **ור״י אבן שועיב** כ׳ דלא רצתה רבקה לתת שום דבר אדום שלא יהי׳ שום שייכות לעשו. **ובפי׳ רד״ק ור״א בן הרמב״ם** כתבו דאה״נ לא אמרה רבקה להביא זה כי רוב מאכלם לא הי׳ עם יין רק במקום שזכר משתה, אבל הוא הוסיף להביאו מעצמו כדי לשמח נפש יצחק שיברכהו בלב טוב, וכמ״ש ויין ישמח לבב אנוש, ור״א בן הרמב״ם הוסיף ״וכמה יפה מאמר החכמים ז״ל הביא לו יין ישן שדעת הזקנים נוחה הימנו״. ומצינו **בב״י באו״ח סי׳ קכח** שהוכיח ממה שאכל יצחק מטעמים לפני ברכתו דראוי למברך שיהיה שרוי בשמחה. וא״כ י״ל דלזה גופא הוסיף לו יעקב את היין שיהי׳ יותר בשמחה.

הובא לו יין המשומר בענביו מגן עדן

ובתרגום יונתן מצינו דבר מחודש שכתב **״וְלָא הֲוָה חַמְרָא גַּבֵּיהּ וְאִזְדַּמַּן לֵיהּ מַלְאָכָא וְאַיְיתִי מִן חַמְרָא דְּאִצְטְנַע בְּעִינְבּוֹיֵי מִן יוֹמֵי שֵׁירוּי עַלְמָא וְיַהֲבֵיהּ בְּיַד יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב אַמְטֵי לֵיהּ לְאָבוּי וּשְׁתֵי״.** הרי דיעקב בעצם לא הי׳ לו יין כלל, רק שנזדמן לו מלאך שהביא לו מיין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. וע״ע **במדרש תנחומא סימן טז** והובא **בדעת זקנים** כאן שכתב ״מהיכן היה לו יין, הרי מצאנו שלא נתנה לו אמו יין, אלא ותתן את המטעמים וגו׳, ומי הביא לו יין, מיכאל הביאו לו יין מגן עדן. אמרו רבותינו אין את מוצא יין של טובה וברכה אלא זה, ושל אברהם, שנאמר ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין וגו׳ **[לעיל יד יח]**, ואף זה כיון ששתה בירכו. הוסיפו שתי נקודות **א:** שמיכאל הי׳ זה שהביאו. **ב:** שלא מצינו בשום מקום טובה וברכה ע״י יין אלא של זה ושל אברהם, ולכ׳ כוונתם לאפוקי היין ששתה נח ולוט שגרם לידי מכשול אבל יין של אברהם ויצחק הביא ברכה לעולם. **ובדרשות ר״י אבן שועיב** הוסיף שלא רצה המלאך שיחסרו הנסכים מן הקרבן שהי׳ בו בשר ולחם ויין. ובס׳ **ליקוטי חבר בן חיים בליקוטי פ׳ תולדות** ביאר לפ״ז מש״כ מירכא כפולה דלכן כאילו כתוב ב׳ פעמים ויבא שהי׳ שתי הבאות.

ובהקדמה לשו״ת בנין שלמה כתב הג״ר שלמה הכהן מוילנא זצ״ל כתב וז״ל ״כאשר זכה מר אבא ז״ל לגדל בנו הנחמד לתורה [הוא ניהו מר אחי **הגאון מו״ה בצלאל הכהן זצ״ל** מ״ץ דפ״ק בעל הגהות מראי כהן על הש״ס] התחיל ללמוד עמו הוא בעצמו חומש עם פירש״י על הסדר וכל

---

[39] חלק מהמראי מקומות בענין זה שמעתי מפי **הג״ר ישראל דוד שלזינגר שליט״א.**

[40] עי׳ **מנחת שי** [שמות ה טו] חטעם תרין חוטרין אעפ״י שיש לו נעימה כמו התביר אינו מפסיק לפי שהוא נקשר ומתגלגל עם התיבה שאחריו. ובהערה שם מביא י״ד מקומות שמופיע טעם זה, בר׳ כז כה; שמ׳ ה טו; וי׳ י א; במ׳ יד ג; לב מב; מל״א י ג; כ כט; יח׳ יד ד; חב׳ א ג; זכ׳ ג ב; עז׳ ז כה; נחמ׳ ג לח; דה״ב ט ב; כ ל. ומה דמ׳ במנחת שי דנגינה זו שייכא ל**תביר** כן מבואר ג״כ ברד״ק במכלול, פ ע״א. ויל״ע אם הנגינה שאנו עושים דומה לתביר. ועי׳ בקונטרס הנפלא **ויבינו במקרא** על עניני טעמים במאמר מירכא כפולה שביאר היטב משמעות טעם זה בכל המקומות.

הש״ס, וקיים כמו שכתוב בתורה ושננתם לבניך. ושמעתי מפי מר אבא ז״ל, שכאשר למד עם מר אחי חומש עם פרש״י, ומר אחי ז״ל היה אז נער בן ד׳ או ה׳ שנים, וכשהגיעו לפרשת תולדות בפסוק ויגש לו ויאכל ויבא לו יין וישת, שאל למר אבא ז״ל דמאין היה לו ליעקב יין להביא לאביו, הלא רבקה לא נתנה לו רק שני גדיי עזים למטעמים, אבל יין לא נמצא בכתוב שנתנה, ולא ידע אז מר אבא מה להשיבו ע״ז. **עד למחרת נזדמן לידו חומש עם תרגום יונתן בן עוזיאל,** וראה כי התרגום פירש שם דאייתי מלאכא דה׳ מגינתא דעדן יין ליעקב ויעקב אייתי לאבוה וישת. והראה מר אבא ז״ל למר אחי ז״ל לדברי התרגום הלז כדי להשיב על שאלתו, **ותיכף השיב לו מר אחי ז״ל דנראה דדברי התרגום מרומז ממש בפסוק, דעל ויבא לו נקוד ׳מרכא כפולה׳ על תיבת לו,** וידוע דנגינת מרכא כפולה נשמע כמו דאומרים התיבה שני פעמים מחמת דצריכים להאריך בנגינת הטעם, והוי כמאן דכתיב שני פעמים לו בפסוק, ונגינת הטעמים הוא מסיני כידוע, והיינו משום דבא לרמז דהמלאך הביא לו ליעקב ויעקב הביא לו ליצחק. ונענע לו מר אבא ז״ל בראשו ואמר לו טוב דברת״ **עכ״ל.** [41]

אלא דא״כ הטעם הכפול הי׳ צריך להיות על מלת ״ויבא״ ולמה זה במלת ״לו״. עוד העיר ע״ז **באילת השחר** דאי נימא דלא מברכין על יין של גן עדן בורא פרי הגפן, א״כ הי׳ צריך להודיע ליצחק מהיכן הגיע יין זה דידע שלא לברך עליו ובכלל צ״ע לטעמים הנ״ל דטעם הבאת היין הי׳ לערבבו או לשמחו א״כ למה נצרך לנס זה, ולא הי׳ סגי ביין רגיל כדי לשמחו.

יין לארבע כוסות

עוד תירצו בכמה ספרים [עי׳ **פרדס יוסף** כאן] לפמש״כ **בפרקי דר׳ אליעזר [פרק ל״ב] ורש״י [לעיל פסוק ט]** שהיה פסח ושני גדיים אחד לפסח ואחד למטעמים, **ובזוה״ק קמב:** במש״כ ועתה בני שמע בקולי ״בההוא זימנא ערב פסח היה ובעי יצה״ר לאתבערא ולשלטאה סיהרא רזא דמהימנותא ועל דא עבדת תרי תבשילין״ ועיין **בעל הטורים [להלן כ״ז, כ״ז]** ריח בגימטריא ליל פסח, משום הכי הביא יין רמז **לד׳ כוסות.** [42] ואתי שפיר דכתיב ויגש לו לאכול ורק **אחר כך** ויבא לו יין וישת, ואחר השתיה לא טעם כלום, דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ואחר קרבן פסח אסור לאכול, ורק ב׳ כוסות אחרונות מותר. [וא״ש דגם היין שהוגש לאברהם ע״י מלכי צדק הי׳ בליל פסח וג״ז הי׳ לטובה ולברכה וכנ״ל]. ובזה א״ש המירכא כפולה להורות שהי׳ כאן שתי כוסות. ועפי״ז כ׳ **בפרדס יוסף בשם הרה״ק ר׳ וואלף מסטריקוב זי״ל** לפרש משכ״כ לקמן [כ״ז ל״ה] כי בא אחיך **במרמה** פרש״י **בחכמה**, דלפי הנ״ל דהיה בפסח, ונוטריקון של במרמה הוא רפ״ז כנוטריקון של אפיקומן, ויעקב עשה זאת בחכמה שהאכילהו אפיקומן שלא יהיה רשאי לאכול עוד כשיביא לו עשו לאכול, וזאת היה חכמה, ובאמת לא מצינו שאכל יצחק ממה שהביא לו אחר כך עשו לאכול.

גם בחינת פסח וגם בחינת יו״כ

והנה מצינו בזוה״ק קמב. מח׳ אי המטעמים שהי׳ משני גדיי עיזים הי׳ מצד פסח וחגיגה או כנגד שני שעירי יוהכ״פ **וכתב ר׳ צדוק הכהן זי״ע [פרי צדיק ד״ה ויעקב אבינו]** דבזה תלוי כוונת יעקב אבינו בהבאת היין, דאם היה פסח הביא יין לשם ד׳ כוסות הוא, ואם היה כנגד שעירי יום הכפורים היה היין כנגד נסכי יין כמו שאמרו הרוצה לנסך יין על גבי המזבח ימלא גרונן של תלמידי חכמים יין. **ובמדרש רבה [ב״ר כז ט]** גם כן נרמז טובים לך וכו׳ וטובים לבניך שעל ידן הוא מתכפר להן ביום הכפורים וכו׳, ונשא השעיר עליו זה עשו וכו׳ עוונותם עוונות תם וכו׳. וכתב ר׳ צדוק דבאמת אין כאן מח׳ אי הי׳ פסח או יוהכ״פ, דאלו ואלו דא״ח, ויבואר ע״פ דברי **הקדושת לוי [דרוש לפסח]** במש״כ הפייטן **שבפסח** מל אברהם אבינו ובמקום אחר כתב **שביום הכפורים** מל אברהם אבינו. אלא דכיון דכל קדושת המועדים הוא מכח כלל ישראל, ואברהם אבינו הי׳ אחד שהי׳ יכול לעורר לכל המדות וכל הבחינות, **נמצא שהי׳ יכול לעשות יו״ט כל יום כפי הבחינה שהי׳ מעורר, וכן הי׳ יתכן שני ימים טובים ביום אחד,** דהיינו כשהיה לו אהבת הבורא היה אפשר לו לעשות פסח וכן כשהיה לו באותו יום יראת ה׳ אז אותו יום הוא יום הכפורים וכו׳ עיין שם באריכות. וא״כ י״ל גם כאן, כשהתעוררו בבחינת גודל אהבה מדת אברהם אבינו ע״ה היה אז קדושת חג הפסח

---

[41] וראה משכ״כ בפנים הספר בפרשת שמיני [ויקרא י א] לבאר עפ״י דברי אחיו טעם מירכא כפולה במש״כ וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה׳ אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר **לֹא** צִוָּה אֹתָם: וע״ע משכ״כ בעצמו לפרש מירכא כפולה דסוף פ׳ שמות [ה טו] לָמָּה **הָרֵעֹתָה** כֹּה לַעֲבָדֶךָ. וכן במש״כ בפ׳ שלח [במדבר יד ג] הֲלוֹא **טוֹב** לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה: וכן במש״כ סו״פ מטות [שם לב מב] וַיִּקְרָא **לָהּ** נֹבַח בְּשִׁמוֹ:

[42] **ובטעמא דקרא ובאילת השחר** הוסיפו לפרש עפי״ז משכ״כ לעיל פסוק י״ז שרבקה נתנה גם **את הלחם אשר עשתה.** וק׳ דהרי לא נזכר שיצחק ביקש לחם, ובפשטות צ״ל שזה רבקה הוסיפה מדעתה, אולם לפרקי דר״א שזה הי׳ ליל פסח י״ל דהביא **מצה.** וראיתי מובא בשם **כ״ק האמרי חיים מויזניץ זי״ע** שידוע שהי׳ מתלהב הרבה מחג הפסח, שבליל שב״ק פר׳ תולדות תשכ״ז בשולחן הטהור לפני ׳כל מקדש׳ אמר ״מ׳דארף טרינקען היינט פיר כוסות״ [צריכים לשתות היום ארבע כוסות] והוסיף **ש״ויגש לו ויאכל״ גימ׳ מצה אפיקומן, ״ויבא לו יין וישת״ אלו הד׳ כוסות.** [ולכ׳ זה רק ב׳ כוסות ולדברינו לקמן א״ש דהי׳ זה כל הד׳ כוסות] והוסיף נכדו האדמו״ר שליט״א שלזקינו הק׳ הספיקו שתי התיבות שכתב רש״י בפר׳ תולדות (כז, ט) ״**ופסח היה**״, כדי שכל השולחן הטהור ייהפך להיות חטיבה אחת של חג הפסח !״....

שכנגד קדושת אברהם אבינו והיו הקרבנות פסח וחגיגה. ואחר כך על ידי הצער שהיה ליעקב אבינו ממה שהיה צריך ללבוש עצמו בבגדי עשו ולומר דבר שאינו והתפלל הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה כמו שמובא **בזוה"ק [ח"א קמ"ג.]** עי"ז הוריד יעקב אבינו ע"ה קדושת יום הכפורים ומחילת עוונות והיה אז קדושת יום הכפורים בעשיה ממש והיו השני גדיים כשעירי יום הכפורים שהיו קרבנות ממש שאחד היה לה' והשני היה צריך גם כן להיות במקדש. ולהיות שניהם שוין במראה ובקומה ודמים ובלקיחתן כאחד ונמצא דאלו ואלו דא"ח. **ע"כ ד' ר' צדוק.**

עכ"פ לפי הצד דהי' כאן בחינת ד' כוסות אכתי יש להעיר דהרי ב' כוסות צריך לשתות **לפני** האכילה וכאן הוזכרו רק השתיי' אחרי האכילה. וכן העיר **באילת השחר. עוד יש להעיר** דעד כמה שהי' ליל פסח הי' גם חובת **קידוש** על היין במקום סעודה ואיסור טעימה לפני קידוש ואי נימא דבאמת הי' לו יין מצד קידוש וב' כוסות הראשונות מה התחדש ומה הי' מיוחד בהבאת יעקב את היין ואחרי האכילה דוקא.

חשיבות ברכת בפה"ג לפי שעי"ז נתברך יעקב

עוד דבר נפלא מצינו בדברי חז"ל **במדרש תנחומא [תולדות סימן י]** "למדנו רבינו מי שטעם טעם שמן כיצד צריך לברך, כך שנו רבותינו הטועם טעם שמן מברך בורא פרי העץ אמר רבי יוסי בר זביד ומתניתא אמרה חוץ מן היין שעל היין מברך בורא פרי הגפן, **ומה ראה היין שתהא ברכתו משונה מכל המשקין, שהיה מתנסך על גבי המזבח, ולא עוד אלא שהוא גרם ליעקב ליטול את הברכות".** [43]

למדנו כאן טעם חדש למה מברכין על היין בפה"ג, דהרי **בברכות לה:** נדחק הגמ' טובא מ"ש יין דקובע ברכה לעצמו, דאא"ל דאשתני לעילויא, דא"כ ה"נ שמן, ואא"ל מצד דיין זיין דגם שמן זיין, ואא"ל דיין סעיד דהרי רבא שתה יין בערב פסח לגרר תאותו ואי נימא דרק טובא גריר אבל פורתא סעיד, הרי כתיב ויין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד וגו' משמע דרק לחם הוא דסעיד, אבל לא יין, ומשני דיין שסעיד ומשמח ולחם סועד ולא משמח, ופריך דא"כ נברך עלי' בהמ"ז, ומשני דסו"ס לא קובעים סעודה עליה, ואמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא: ואי באמת יקבע עלי' סעודה מה יהי' הדין והוצרך לתרץ, **לכשיבא אליהו ויאמר אי הויא קביעותא,** השתא מיהא בטלה דעתו אצל כל אדם. **ע"כ דברי הגמ' ברכות.** אבל כאן במדרש למדנו טעם חדש במה שקובע ברכה לעצמו כיון שזה גרם שיעקב יקבל כל הברכות.

עוד יש **במדרש הביאור** תולדות **[א' ממדרשי תימן]** דבשביל שהביא היין ברכה לאבינו יעקב זכה שתהי' הברכה עליו תחלה אע"פ שהוא הי' שלישי לארץ. והנה באמת לא נזכר דין זה בגמ', ואי"ז דבר מוסכם לדינא **דבטור סי' רי"א** הביא כן בשם **רבינו פרץ** דהגם דענבים הם שלישי לארץ ובברכותיהם שוות הדין הוא דגם זיתים ותמרים הם לפניו לפי שהם סמוכים יותר לארץ בתרא, מ"מ בעשה מזה יין ונקבע לו ברכה מיוחדת דבפה"ג הוא קודם, והטעם כמו דברכת העץ והאדמה קודמים לשהכל לפי שהם מפורטים ומבוררים יותר, ה"נ בפה"ג מבורר יותר וכ"פ **הרמ"א** שם, אבל **הב"י** פקפק על דין זה עי"ש **בדרישה** באריכות שלא הבין פיקפוק הב"י. אבל עכ"פ כאן במדרש למדנו הבנה חדשה בדין זה שחשיבותו להקדים הוא מצד שיעקב נתברך בשביל היין.

וצ"ב דמה חשיבותא דיין יותר מכל המטעמים שעשה רבקה, ותי' המפרשים דיין הוסיף יעקב להביא מעצמו, ועדיין צ"ב דמנ"ל דהיין גרם שיקבל כל הברכות יותר מכל המטעמים שהביא.

יעקב המתיק הגבורות שביין ע"י מזיגה

והנראה בעז"ה לבאר כל זה, בהקדם דברי **הזוה"ק** [קמב:] דמש"כ ויבא לו יין רמז רמיז מאתר רחיק קריב ליה מההוא אתר דעשו, רבי אלעזר אמר רמז מההוא יין דכל חדו אשתכח ביה דכדי לשמח ליצחק דבעי חדוה כדקא בעיין חדוה לחדתא סטרא דיליה ועל דא ויבא לו יין וישת: [דכיון דיצחק מצד הגבורה יש לשמחו ע"י יין וזהו הי' מטרת שירת הלוים בבית המקדש לשמח צד הגבורה שבו נאחזים הלוים.] מבואר דיעקב נטל היין מצד הרחוק של עשיו, וכתב בס' **אור יקר** דבוודאי אין הכוונה כפשוטו שלקחו מרשותו של עשו דא"כ הו"ל יין נסך דעשו ישראל מומר הוי, אלא שלקחו מאותו צד ששייך לו עשו והעבירו לרשות הקדושה.

ויתבארו הדברים עפמש"כ **בזוה"ק פ' בלק [ח"ג קפט.] שתי הסברים ע"פ סוד למה יש מירכא כפולה** [בזוהר נקרא **תרי טעמי**] על מלת לו **א:** דיעקב משך את היין ממקום גבוה מאד בשתי מדרגות, מן הבינה אל המלכות ומשם לגבורות של יצחק עי"ש **ב:** דיעקב מזג את היין במים

[43] ומש"כ בתחלה מי שטעם את השמן פי' **הג"ר חנוך צבי לוין זצ"ל מבענדין** בספרו **יכהן פאר** על פ' תולדות, דר"ל בנותן שמן הרבה להטעים הבשר דבכה"ג אינו מזיק ושייך לברך עליו, **וזה הי' המטעמים של יצחק הבשר עם הרבה שמן,** ולזה בא המדרש להכריע כשי' הראשונים דבכה"ג מברך בופה"ע.

כדי למתק הגבורות של יצחק, דבלי זה לא הי׳ שייך לסובלו מחמת תוקף הדין, ולכן יש תרי טעמי שיעקב ע״י מדת התפארת נאחז בשתי צדדים בחסד ובגבורה, והם הם שתי הטעמים. וזהו סוד וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים [**שיר השירים ז׳ י׳**] ומש״כ כי יתן בכוס עינו יתהלך למשרים, וכ״ז הוא כי היין הוא הגבורות וכשנעשה טוב ע״י מיזוג אז הולך למשרים שהוא מיתוק המנצפ״ך. ועיקר הטבה נעשה רק ע״י בחינת החסד וכן ביין לא נעשה טוב אלא ע״י מיזוג המים שנעשה רק ע״י יעקב.

וביאר **אריז״ל** [**בשער הפסוקים תולדות**] דבלי המיזוג היו הברכות הולכות לעשו כיון דיצחק הוא מן הגבורות ועשו הוא משמרי הגבורות בסוד ומיץ אף יוציא דם [**משלי ל לג**] כי מתמצית הגבורות יוצא דם שהוא מזון עשו אדמוני כדם, ואם הי׳ הגבורות ההם בלי מיתוק החסדים שהוא סוד המים שמוזגים בהם היין למתקו ולבסמו ודאי שהיו הברכות נתונות לעשו ולכן המתיק יעקב את הגבורות הנקראים יין, וכשהשקהו ליצחק אביו ע״י המים אז נתמתקו הדינים ונמשכו הברכות ליצחק עי״ש ב״פ עפ״י סוד איך עשה המיזוג. ועי״ש בזוה״ק בלק בהמשך דרק יין המזוג ימין ושמאל יש בו קדושה מצד ימין וברכה מצד שמאל, וזה מה שמביא אהבה ושמחה, **ולכן מי שמברך ברכת המזון על היין כשמגיע לברכת הארץ יש לו למוזגו עם מים.**

[עי׳ **ברכות נ׳:** דשי׳ ר״א דאין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים, ומודים לו חכמים לענין כוס של ברכה למצוה מן המובחר ובדף **נא.** כ׳ שיהי׳ חי עד ברכת הארץ, ולרש״י שם מוסיף יין, ולשאר ראשונים מוסיפים מים, **ולתוס׳ שבת עו: ופסחים קח:** בשם ר״ת בתחלה מוזג מעט במים ואח״כ משלים המזיגה **ובטור או״ח קפ״ג בשם הרי״ף והרמב״ם** כל עיקר המזיגה במים עושה רק אח״כ, וכ״ז להודיע שבח הארץ שיינותי׳ חזקים כ״כ וצריך לערב מים רבים, **ובב״י** שם דעפי״ז צריך למזוג בתחלת ברכת הארץ ודלא כנוהגים למזוג רק בסוף ברכת הארץ, אולם להסברת הזוהר טעם המזיגה אינו להראות שבח הארץ רק **להמתיק הדינים** כהכנה לברכת רחם נא, וכן מבואר **באריז״ל שער המצוות פ׳ עקב** למזוג בסוף ברכת הארץ במלת **את** הרומז למלכות.

ובטור שם בשם ראשונים דיין שלנו שהוא חלש א״צ מזיגה, ובב״י הביא דמנהג העולם עדיין למזוג ע״פ הרמב״ם דמ׳ שאין לך יין שלא יהי׳ יותר ערב ע״י מים וכ״ה ע״פ סוד **וכ״פ בשו״ע ס״ב** וכ׳ **מג״א** דכ׳ כן ע״פ דבריו בב״י וע״פ סוד וכ״כ **בכף החיים** בשם כמה פוסקים שע״פ קבלה יש למזוג גם יין שלנו אלא שביין שלנו יזמוג רק מעט היינו ג׳ טיפות מים זה אח״ז וזה ע״פ סוד, וגם בקידוש יש ענין גדול ע״פ סוד למזוג ליין בג׳ טיפי מים כדי להמתיק הגבורות בחסדים כמ״ש **בכה״ח סי׳ רע״א סקנ״ח, ובסידורי האריז״ל** דיש להביט ולהתבונן במים בשעה שמוזגן כדי למתק הגבורות **ובליקוטי מהרי״ח** הביא דמנהג העולם ליתן המים לבקבוק דאולי היין פגום ועי״ז מתקנו, אולם **בדרכי משה וברמ״א** קפ״ג שם כתב שאנו לא נוהגים כן כיון שיין שלנו חלש.[44] ויל״ע אי שייך כל ענין מזיגה ע״פ סוד במיץ ענבים כיון דל״ש כלל ענין חוזק שיצטרך מזיגה, והנה דעת **הגרי״א זצ״ל** [**שבות יצחק פסח פרק י״ח**] דא״א להוסיף מים על מיץ ענבים כיון דזה חלש ביותר וביותר מכמה טיפות מים משתנה טעמו, [אבל החזו״א סבר שאפשר] ומי שנקלע למקום שיש רק מיץ ענבים עם מים, יקדש על הפת ובדיעבד יש לחושבו כחמר מדינה, ואם הוא אצל חמיו שמברך על מיץ כזה יברך בלחש שהכל כשחמיו מברך בפה״ג, ויקפיד לשתות מלא לוגמיו כיון דשתיית חמיו באיסור ודמי לנשפך ולא נחשב שתיית כוס של ברכה, ומ״מ אמר דמי שמוזג מים ע״פ קבלה יכול לתת כמה טיפות דבזה עדיין לא נשתנה טעמו, מבואר דנקט דשייך **מזיגה ע״פ סוד** גם במיץ ענבים.]

יין הטוב לעומת יין הרע

ויל״פ זה ע״פ דרך העבודה [שורש הדברים כ׳ **באזנים לתורה** עפמש״כ באריכות בספרו **הדעה והדיבור** והרחבתי זה יותר] ע״פ המבואר **בסנהדרין דף ע.** [**בגימט׳ יין ובגימט׳ סוד**] בסוגיא דבן סורר ומורה דיש שתי סוגי יין, יש יין רע שהוא אם כל חטאת וכששותים אותו יותר מן המדה ובכוונה גרועה כדי לשמוח שמחה של הוללות או כדי שיהי׳ לו אומץ רוח לשפוך דם נקי ולעשות את כל התועבות אשר שנא ה׳, ובזה נעשה בן סורר ומורה, ובסוג יין כזה איתא בגמ׳ שם שמקבלים בזה רשעים שכרם בעוה״ז ומתביישים לעוה״ב וגורם שיהי׳ אחריתו דם היינו שיהרג [כמו ב״ס ומורה], ונעשה רש, ומשממהו. והובאו שם הפסוקים **במשלי** [**כ״ג כ״ט-ל״א**] ״**לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי לְמִי מְדָנִים לְמִי שִׂיחַ לְמִי פְּצָעִים חִנָּם לְמִי חַכְלִלוּת עֵינָיִם: לַמְאַחֲרִים עַל הַיָּיִן לַבָּאִים לַחְקֹר מִמְסָךְ: אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים**״ עוד מבואר שם דנח ואדה״ר נכשלו ע״י יין, ונדרש שם י״ג וי״ן שנאמר ביין אצל נח שהשתכר, היינו שזה כל הפעולות שגרם לצעוק וי, וא״ל הקב״ה לנח: נח, לא היה לך ללמוד מאדם הראשון, שלא גרם לו אלא יין וכמ״ד אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה, שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין. ובזה אמרו חז״ל כל הרואה סוטה בקילקולה יזיר עצמו מן היין, [**נזיר ב.**] וזה אומרים לסוטה ״בתי הרבה יין עושה״ [**סוטה ז.**] ויין זה הוא מה שמנסכין הגוים לפני ע״ז שלהם, ומיין זה נגרם חטא בעל פעור, ומזה חששו חז״ל וגזרו בי״ח דבר על סתם יינם דאסור גם בהנאה מפני בנותיהם, [ועי׳ **רמב״ן ע״ז ו:** בשם **פרקי ר׳ אליעזר** שאליהו כבר גזר על היין על דבר פעור, וביאר די״ל דהוא גזר רק על שתיי׳, והוסיפו לאסור גם בהנאה, **וגדר גדול גדרו בו יותר מן הכל שמפני שתקלתו גדולה הוצרך לתקנה גדולה,** א״נ לא פשטה תקנת אליהו ז״ל ודניאל חזר והורה עליה והוסיף בה פת ושמן ואף ממנו לא קבלו עד שבאו תלמידי שמאי והלל וגזרו].

[44] ובפנימיות י״ל דהגבורות שביין נחלשו במשך הדורות ותו א״צ למתקן.

וי״ל דיין המעורב בשמרים מסמל יין זה, וע״י חטא עץ הדעת גופא נעשה יין רע מעורב בשמרים שמזה אפשר להגיע לכל החטאים דעי׳ **בזוה״ק [תולדות קמ:]** דנח מתחלה הי׳ אחוז במדת היסוד ואח״כ נסהו הקב״ה וירד למטה לראות במערכות החיצונים וראה יין חזק שיש בו כח לשכר שאינו צלול שיש בו שמרים ולזה שתה והתגלה קלונו, וביאר **באור החמה בשם מהרח״ו** דהיכלות הטומאה יש מעט יין רק שהוא מעורב שמרים ולכן היין אינו קדוש בקדושה עליונה דיש בו תערובות טוב ברע, ונח טעה בהיכל הנקרא ״היכלא דשמרא דחמרא״ שהיין מעורב עם השמרים דהיינו עץ הדעת טוב ורע וזה רק בהיכל אחד של היכלות הטומאה אבל בשאר היכלות יש רק שמרים בלבד, עי׳ לקמן שם הצל״ח, וא״כ י״ל דיין שיש בו שמרים מסמל אותו יין רע שמעורב רע בטוב שמביא לידי הרבה קילקולים ומכשולות.

מאידך מבואר באותה סוגיא בסנהדרין דע״י יין אפשר להתעלות הרבה, ואפשר להיות ראש, דלכן נקרא תירוש, וכן חמרא וריחני פקחין, וכן יכול להביא לידי שמחה אמיתית שנא׳ ויין ישמח לבב אנוש, וזהו יין טוב המשמח אלקים ואנשים שאומרים עליו שירה מפני סגולתו לרומם את רוח הנקרא יין העליון, יין ששותים ממנו במדה ובכוונה הראוי׳, וזהו היין שאפשר לקיים בו שמחת יו״ט, ונסכים ושירה הוא על היין דוקא, ויין זה הוא טוב לקידוש והבדלה וברכת המזון ולהתרוממות הנפש לעבודת ה׳. וביין זה מבואר **בעירובין סד.** דאמר רב נחמן: דכ״ז שלא שותה רביעית יין אין לו צלילות הדעת. **ובדף סה.** דכל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו, שנאמר וירח ה׳ את ריח הניחח וגו׳. וכל המתיישב ביינו יש בו דעת שבעים זקנים, יין ניתן בשבעים אותיות, וסוד ניתן בשבעים אותיות, נכנס יין יצא סוד. כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים אינו בכלל ברכה, שנאמר וגו׳.

עוד איתא שם **דלא נברא היין אלא לנחם אבילים ולשלם שכר לרשעים בעוה״ז** וצ״ע הרי צריך זה למצוה וכן הרי אמרו חז״ל **בברכות לד:** דצדיקים ותלמידי חכמים זוכים למה שעין לא ראתה זה **יין המשומר בענביו** מששת ימי בראשית, וע״ז אנו מחכים ליהנות בסעודת לויתן, וביאר **בחי׳ אגדות מהר״ל סנהדרין שם** דהיין אינו ראוי לעולם הזה, כי היין יש בו עניין אלקי שהרי הוא משמח אלקים ואנשים. ודבר זה יכול האדם לדעת ולהבין שהוא יוצא מן פנימית הענב שהוא נסתר, מורה על שהיין יש לו מקום נסתר אינו מן העולם בנגלה. ולפיכך כאשר אמרו ז״ל על השכר הנסתר שיהיה לצדיקים לעתיד לבא, יין המשומר בענביו, כלומר כי השכר לצדיקים הוא נסתר שאין העין שולט בו ולכך אמר ע״ז עין לא ראתה אלקים זולתך. והיין שבעולם הזה שיוצא מפנימית הענב ויש בו ענין רוחני, לא היה ראוי בעה״ז רק לנחם בו אבלים שהגיע לו מיתה באחד מקרוביו, והיין מפקח אותו ומשיב נפשו עליו. ולדבר זה צריך דבר כמו זה שאינו מן עולם הזה, כי המיתה נטילת נפש הוא מצד עולם הזה, והיין שהוא יוצא מפנימית הענב מפקח אותו ומשיב את נפשו עליו כאלו היה גובר על העולם. וכן לתת שכר לרשעים שיקחו חלקם שראוי להם בעולם הבא, והם אוכלין אותו בעולם הזה. ולדבר זה ראוי היין שהוא נסתר שהוא מעין עוה״ב, שהרי השכר של עולם הבא הוא יין המשומר בענביו ר״ל הוא טוב הצפון, והרשעים שאוכלים עולמם בעולם הזה ראוי שיהיה שכרם טוב הצפון הוא דיין שיוצא מפנימית הענב. **וזה הסבה שהיין מביא יללה לעולם,** כי היין אינו ראוי לעוה״ז וכל אשר אינו ראוי לעה״ז הוא הפסד שלו כאשר ימשך אחריו. וזה״פ **זכה נעשה ראש לא זכה נעשה רש,** כי אם זכה שיש בו שכל וחכמה וכמו שאמרו בעירובין כל המתפתה ביינו יש בו מדעת שבעים זקנים, כי היין הוא דבר פנימי, ואם יש בו חכמה ודעת שכל חכמה היא פנימית, אז נעשה ראש שמגביה אותו ליתן לו שכל. ואם לא זכה ששותה להשתכר נעשה רש ומך ופחות, כי אין לך דבר מגונה ופחות כמו השכור, וזה״פ **זוכה משמחו לא זכה משממו,** דכל נסתר יש לו שתי בחינות כי מצד שהוא נסתר יש לו מדריגות השכל שהוא נסתר, ומצד שאינו נגלה אינו נמצא ונעדר, ואם זכה דהיינו שיש לו השכל אז משמח אותו ונותן לו מציאות, כי השמחה היא המציאות הגמור כאשר נפשו בשלימות, ואם לא זכה שאין לו השכל משממו נותן לו העדר מצד הבחינה השנית, וזה שאמר **והיינו דאמר רבא חמרא וריחני פקחין,** כי היין ראוי שיפקח האדם מצד שיוצא ממקום נסתר, וזהו מדריגות השכל. וכבר אמרנו כי היין יש בו ענין רוחני שהרי הוא משמח אלקים ואנשים, **וכל דבר שהוא חשוב ויש בו ענין אלקי אם ישתמש בו כראוי קונה ע״י זה מעלה, ואם אינו משתמש בו כראוי קונה ע״י זה מיתה,** כי האוכל תרומה אם אוכל אותה בטהרה יש על אכילתה שכר, ואם לא זכה מקבל על זה מיתה. וכן כאשר ישתה היין כראוי מפקח אותו ונותן לו השכל העליון, ואם אינו כך רק ששותה אותו לתאותו וישתכר מביא לו יללה ומיתה ואין להאריך בזה. **עכ״ד מהר״ל.**

ונעתיק עוד דבריו הנפלאים של **הצל״ח ברכות לד:** בביאור ענין יין המשומר בענביו דלפי פשוטו הכוונה משום דכל יין קודם שסחטוהו מהענבים לא פג טעמו, אבל יש לו חסרון שהשמרים עם היין מעורבים, ולאחר שסחטוהו אז בעמדו קצת אחר שפסק תסיסתו נופלים השמרים לשולי הכלי ונשאר היין צלול מהשמרים, אבל

א״א שלא יפיג טעמו קצת, אבל זה היין הוא בעודו בענביו הוא משומר, כלומר שכבר הוא נקי משמריו בעודו בענביו.

ואמנם כל דברי רבותינו באגדות המה רמזים וחידות והמשכילים ישכילו כל אחד לפי כח השגתו. ואשר ראיתי אני בעניי בזה הוא, הגם כי זכינו לקבל תורה מסיני, היינו הנגלות לנו ולבנינו, אבל סתרים וצפונים נרמזו לנו ברמז ובחשאי, וגם זו רק קצת מהם. **אבל אנחנו מקוים כי יוסיף שנית להגלות עלינו לעיני כל ולגלות לנו עומק סתרי התורה וסודותיה כאשר כבר עשה לנו בסיני.** וזהו אשר אמר שלמה בשיר השירים **[א׳, ב׳] ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין, וכמ״ש רש״י שם בשיר השירים** ודוגמא שלו על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים וכו׳, ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה, ומחלים פניו לקיים דברו, וזהו ישקני וגו׳, **עכ״ל רש״י. והנה יין בגימטריא סוד, ונכנס יין ויצא סוד, ויין המשומר הוא סודות התורה שהם משומרים ולא נתגלו עדיין ויתגלו לעתיד, אבל עתה עין לא ראתה ואלקים יעשה למחכה לו ומבקשים על זה.**

ואמרו שיין הזה הוא משומר בענביו משׁשׁת ימי בראשית, כי הוא סוד עולם הבא, והוא משומר אפי׳ משׁשׁת ימי בראשית, **כי בששת ימי בראשית כבר הוא ערב ובוקר בכל יום יש ערב ובוקר, כי כבר התחיל עץ הדעת טוב ורע, ויש ימין ושמאל ואמצעי שהוא חסד ודין ורחמים, והם כלולים זה בזה, והוא יין שעדיין מעורב בשמרים,** ובשביעי היה שבת ושימש האור כל היום, כי השבת ההוא היה מקבל משבת העליון שלמעלה מששת ימים... ובשבת בראשית היה מעין שניהם, ושימש האור בלי חושך כלל, ועל האור הזה כתיב וירא אלקים את האור כי טוב [בראשית א׳, ד׳], והבדילו לצדיקים לעתיד לבוא, **והוא עצמו עולם הבא שצדיקים זוכים לשמוע דברי עתיק יומין סודות התורה. וזהו יין גימטריא סוד המשומר בענביו,** כי חוה סחטה ענבים מעץ הדעת טוב ורע, **ונתנה לאדם הראשון תיכף כשסחטה בעודו היה מעורב בשמריו,** והיין הזה משומר בענביו כמו שכתבתי שאפילו בענביו הוא מנוקה מן השמרים, ולכן כתב עין וגו׳ אלקים זולתיך, ששם למעלה משׁשׁת ימי בראשית שם אלקים הוא ג״כ רחמים גמורים... **וגם זה כיוונו רז״ל בשבת בקידוש על היין, ודרשו זה מדכתיב זכור זכרהו על היין, כדי לזכות בשבת לנשמה יתירה משבת העליון״. עכ״ד הצל״ח.**

ויסוד דבריו דקאי על סודות התורה מבואר כן בזוה״ק ויצא מז. וז״ל ״יין המשומר בענביו משׁשׁת ימי בראשית הם דברים העתידים להגלות לצדיקים לעתיד לבא. קם רבי בא על רגליו ואמר אי כך הוא לא הוה ליה למימר אלא יין המשומר בענביו מהר סיני מהו משׁשׁת ימי בראשית. א״ל אינון עומקי סדרי בראשית דלא איתגלו לבר נש וזמינין צדיקיא למנדע לון כגוונא דא ינדעון אינון דעסקו באורייתא תדיר.״ והדמיון ליין בענבים, שמעתי לפרש [מפי **הגרמ״י רייזמן שליט״א** בשם יעב״ץ סנהדרין צ׳ [לא מצאתי] ובעי׳ יעקב ברכות שם בגליון **בס׳ יד יוסף בשם ספר מטה משה**] דכמו דיין מענבים הוא דבר חדש שלא הי׳ אפשר להאמין שדבר כזה מיוחד ומשמח יתחדש מהענב, כן ״התורה חדשה מאתי תצא״ יהי׳ דבר שכבר הי׳ מונח בתוך הפסוקים ולא נוכל להאמין כעת איזה סודות חדשים עוד מונחים בתורה שלנו שעדיין לא נתגלה. ועד״ז בענין שכר שמירת תורה ומצוות שלא נוכל להאמין התוצאות היוצאות מהם.

וע״ע בזוה״ק תולדות קלה: נדון שלם בין התנאים האם הסעודה לצדיקים לע״ל ויין המשומר הוא כפשוטו או הכוונה רק לסודות והשגות בתורה הקדושה, ומסיק רבי יוחנן דא״א לסתור אמונת כל ישראל שתהי׳ סעודת בשר ודגים, רק אותה הסעודה שרוב העולם יהיו מוזמנים לה יהי׳ בשר ודגים ויין כפשוטו, רק שיהיו ממוצעים בין הגשמי והרוחני וגם הגוף לא יהי׳ כ״כ גשמי, אלא שצדיקים יהי׳ כל עיקר כוונתם רק מצד חלק הרוחני שזה חלק ההשגות הגדולות בסודות התורה. וזהו השמחה והשחוק לע״ל וזה מרומז בקרא דאלה תולדות יצחק שיצחקו הצדיקים לע״ל.

הרי מבואר עכ״פ מדברי הצל״ח, דע״י חטא עץ הדעת נעשה היין מעורב בשמרים, אבל היין שמשומר בענביו אין בו שמרים והוא סוד עוה״ב ושבת קודש וממנו זוכים הצדיקים להשיג סודות התורה ובזה מתקיים הפסוק ישקני מנשקיות פיהו כי טובים דודיך מיין. ורמז בסוף שזהו ג״כ ענין קידוש על היין.

ולפ״ז יתבאר היטב למה עשיו לא הביא יין ויעקב הביא יין, דבאמת גם לעשו הי׳ יין, וגם ליצחק הי׳ יין בכל סעודותיו כמבואר במדרש, אבל יין שלו הי׳ הכח החיצוני של היין, שזה היין מלא שמרים שנועד כדי להשתכר ולהביא יללה לעולם ולסייע לו לעשות כל עבירות שבעולם ועי״ז לקבל שכרו בעוה״ז, רק יצחק הי׳ יודע להזהר לשתות בכוונה טובה ובמדה הראוי׳, ומ״מ כשרצה עשיו לקבל ברכותיו של אביו לא רצה להביא יין דאולי זה יגרום להביא על עצמו קללה ולא ברכה, ולכן כשבירך יצחק את עשיו שכבר ראה גיהנום פתוחה מתחתיו לא ברכו ביין ותירוש שזה רק לקללה יחשב לו, אבל יעקב חידש להביא היין מצד הקדושה

וע״י מלאך זכה להביא מיין המשומר בענביו משׁשׁת ימי בראשית שאין בו שמרים כלל, ועפ״י דברי הזוה״ק גם חידש למזוג המים של חסדים עם הגבורות של היין, להמתיק הגבורות לגמרי, וזה יגרום ליצחק להתקשר לשורש התענוג והשמחה שלמעלה כדי להוריד שפע של ברכה עצומה ליעקב ולזרעו, ולזה כששתאו יצחק התמלא שמחה עצומה מגודל התענוג הרוחני שהי׳ לו בזה, וזה גרם שיוכל לתת ליעקב כל הברכות הנפלאות שבעולם. ובזה א״ש לשון התרגום יונתן דיעקב לא הי׳ אתו יין עד שהביא לו המלאך דל״ש כלל להביא סוג יין כזה רק שיביאו לו מן השמים.

ובזה א״ש דמיד אח״כ בירך אותו יצחק ויתן לך וגו׳ ורוב דגן **״ותירש״** [45]קרא ליין תירש דע״ז נדרש בגמ׳ סנהדרין שם ״כתיב תירש וקרינן תירוש, זכה - נעשה ראש, לא זכה - נעשה רש״ שבירך את יעקב שיהי׳ לו הכח של יין שיביא תמיד ברכה לעולם, ובירכו ביין הטוב לקידוש ולהבדלה ולשירה ולנסכים על היין, ולהתרוממות הנפש לעבודת ה׳, ובזה המשיך שבכל הדורות נוכל להמתיק הגבורות של היין ע״י מים הרומז לחסדים, אולם בד בבד הזהיר אותו שישתמש בזה בצורה נכונה דבלי המזיגה הנכונה ובלי סילוק השמרים יכול ע״י יין לאבד כל חלקו בעוה״ב ולהיות רש. ועד״ז יש להבין מימרא **דר׳ יצחק** בסנהדרין שם [וכבר הארכנו בסוכות דהרבה מימרות דר׳ יצחק בש״ס מתאימים לשורש יצחק אבינו] ״מאי דכתיב אל תרא יין כי יתאדם - אל תרא יין שמאדים פניהם של רשעים בעולם הזה, ומלבין פניהם לעולם הבא״ שמזהיר שצריך ליזהר מאד מיין אדום, דזה יכול להביא את האדם להיות בבחינת עשיו הוא אדום, שמקבל כל שכרו בעוה״ז ויתבייש בעוה״ב, אבל מאידך אם ישתמש בזה בצורה נכונה כגון בליל פסח שיש להקפיד על יין אדום מפסוק זה **[פסחים קח:]** יוכל להשיג לבחינת חירות ושמחה אמיתית.

יעקב החזיר ריח הטוב וברכות אדה״ר למקומו

והנה מבואר **בזוה״ק קמב:** דכשלבש יעקב את בגדי החמודות שב למקומו הריח הטוב של גן עדן כיון דשופרי׳ דיעקב כשופרי׳ דאדם קדמאה והי׳ גילגול שלו, וכל ענין מה שמסרה רבקה נפשה שיעקב יקח הברכות מעשו הי׳ כיון דרבקה גילגול חוה ויעקב גילגול אדם, ועשו גילגול נחש, כמבואר **בזוה״ק שם קמו.** והי׳ כ״ז לתקן חטא עץ הדעת ופגם הנחש ולחזור ולחטוף הברכות מן הנחש.

וע״ע מש״כ **בצרור המור** עה״פ וירח את ריח בגדיו. ולא אמר את ריחו, להורות כי בבגדים היה הריח כריח שדה אשר ברכו ה׳ הוא ריח ג״ע, לפי שהיו הבגדים של אדם הראשון שעמדו בגן עדן וקבלו אותו ריח משם, ולכן אמר ויאמר ראה את ריח בני, **כאלו מדבר עם אדם הראשון שהיה עומד שם לצאת מקללותיו, וא״ל ראה אתה שעמדת בגן עדן ואתה מכיר ריח גן עדן,** כי ריח בני הוא כריח שדה אשר ברכו ה׳. ואם כן ראוי הוא לברכה וע״י ברכה זו רצה להוציא לאדם הראשון מקללותיו ולברך ליעקב העומד במקומו לתקן העולם שנשחת מקללתו של אדם הראשון, ולזה רמזו בזהר דשופריה דיעקב כעין שופריה דאדם קדמאה. **כי היופי והנעימות שהיה לאדם הראשון קודם החטא נסתלק ממנו בחטאו, ולקחו יעקב בברכתו וחזרה הארץ ליופיה הראשון והוציאה מהקללה,** וכנגד מה שנאמר בקללת אדם הראשון ארורה האדמה בעבורך, נאמר כן בברכת יעקב ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ, כי אז השמחה בכל העולם ולא יוסיף עצב עמה. אבל כשיש קללת חוסר גשמים כל העולם בעצב ודאגה. וזהו בעצבון תאכלנה. וכנגד מה שאמר בקללה וקוץ ודרדר תצמיח לך. אמר בכאן בברכה ורוב דגן ותירוש ולא קוץ ודרדר. וכנגד מה שאמר שם ואכלת את עשב השדה. אמר בכאן ותירוש וזה בארץ ישראל. וכנגד מה שנאמר בקללה בזעת אפך תאכל לחם לפי שהוא יגע בעבודת האדמה ואין לו שכירים ויוגבים. אמר כאן בברכת יעבדוך עמים והם יהיו עובדי האדמה כמו שנאמר ובני נכר אכריכם ויוגביכם. וכנגד מה שאמר בקללה כי עפר אתה ואל עפר תשוב שפל ונבזה. אמר בכאן בברכה הוי גביר לאחיך. **הרי בכאן אדם הראשון מופשט מהקללות ומלובש בברכות.** ולא די זה אלא שנתן לו רשות לברך ולקלל לאחרים. וזהו אורריך ארור ומברכיך ברוך״ **עכ״ד צרור המור.**

והנה לפ״ד הצל״ח הנ״ל דבחטא עץ הדעת הי׳ היין מעורב בשמרים וזהו יין הרע, וכן בנח כ׳ בזוה״ק ששתה מיין שהי׳ בו שמרים מסט״א, א״כ י״ל דעד כמה דיעקב

---

[45] **לא הזכיר ברכה על שמן**, וכמש״כ בריש פ׳ עקב וברך וגו׳ דגנך תירושך **ויצהרך** ותמיד מוזכרים שלש אלה ביחד, וי״ל דכמו דעיקר בחינת היין בא ע״י יצחק, עיקר בחינת השמן בא ע״י יעקב כמבואר בפ׳ ויצא ופ׳ וישלח שהוא זה שהי׳ יוצק שמן במזבח והוא זה שהוריד לנו השפעת שמן של נר חנוכה וכמו שהארכנו בעז״ה בפ׳ ויצא, ומסמנא מילתא דשמן אינו יוצא רק ע״י כתיתה או עכ״פ התחממות מועטת, דמה שיוצא ממילא אין לו תורת שמן רק מוהל גרידא משא״כ יין כל מה שיוצא מאליו יש לו תורת יין וכמבואר **בתוס׳ שבת יז. ד״ה גוזרני**, וא״כ יעקב הי׳ עיקר עבודתו הי׳ ע״י עמל בתחלה בזה שהי׳ איש תם יושב אהלים ואח״כ עמל קשה הרבה שנים להוציא הנשמות הקדושות מבית לבן וא״כ שפיר מתאים לו הכח של שמן. ולפ״ז י״ל דכח **דגן תירוש ויצהר** שבזה יש לנו דין תרו״מ דאורייתא לכו״ע, הם נגד ג׳ אבות ודגן נגד אברהם שנא׳ ואקחה פת לחם, דכמו לחם יוצא אחרי הרבה בירור אוכל מתוך פסולת כן קדושת אברהם יצא מתרח אחרי הרבה בירורים ונסיונות.

תיקן חטא אדה״ר תיקן גם ד״ז, וזכה להוריד שוב היין הטוב של עוה״ב זך בלי שמרים ותערובות וזהו מה שהשקה ליצחק.

כאן נתחדש ענין כוס של ברכה וקידוש וד׳ כוסות של יין

וע״פ כל הדברים האלה יתיישב בעז״ה הקושיות שהתחלנו בו, דלמה לא הודגש שכבר שתה יצחק יין לפני זה מדין קידוש במקום סעודה וכן שתי כוסות דלפני האכילה, ולהנ״ל י״ל **דכל עיקר קידוש על היין וד׳ כוסות שמביא ענין חירות, וענין כוס של ברכה על היין, נתחדש רק כאן ע״י שיעקב אבינו הוריד בחינת היין הטוב ליצחק** וע״י שתיית יצחק וברכתו אח״כ נקבע לדורות דיהודי יש בכוחו תמיד להתקשר לאותה בחינה של יין כששותה בצורה הנכונה כמו בקידוש וברכת המזון וד׳ כוסות, דאז יש לו התקשרות ליין המשומר משמת ימי בראשית, [וכמבואר **בביאוה״ל סי׳ רמ״ב** ד״ה זכר למן בשם ספר **תורת חיים** דטעם קידוש על היין לפי ששבת בראשית הוא דוגמת שבת שלע״ל שהוא יום שכולו שבת ומקדשין על היין נגד היין המשומר בענביו לצדיקים לע״ל] ובקידוש על היין זוכה לנשמה יתירה כדכ׳ הצל״ח בסו״ד, וביין זה לא יבוא לידי מכשול, אדרבה זה יביא אותו שנשמתו יוכל להשיג סודות התורה שנרמזים ביין, אבל לפני פרשה זה עדיין לא נקבע דבר זה, ולכן לא הי׳ איסור ליצחק לאכול לפני קידוש על היין דעיקר קידוש דאורייתא ודרבנן זה בדיבור בלבד, [46] וכל מה דבעי׳ על היין זה רק ממש״כ נזכירה דודך מיין, שהיין מביא להזכיר את הדודים והקרבה להקב״ה, וכן מה שד׳ כוסות מביא לשמחה וחירות הוא רק אחרי שנקבע זה בקדושה, וזה הי׳ רק אחרי שהובא ע״י יעקב ממקום רחוק, וא״כ מש״כ וישת אצ״ל ששתה רק ב׳ כוסות, **דיתכן דכעת שתה כל הד׳ כוסות.** וזה״פ דיש טעם מרכה כפולה להורות שחוץ ממה שהי׳ יין גשמי בחיצונית הי׳ בו ענין פנימי ורוחני, ומה שהביא יעקב את היין לא הי׳ העיקר בשביל טעם הגשמי רק בשביל טעם הרוחני שיש ביין. ולפ״ז א״ש דטעם מרכא כפולה הוא על מלת **״לו״** דהנקודה שרצה להשקותו לחלק הרוחני של יצחק אבינו ושתייה הגשמית הי׳ דרך להביא לחלקו הרוחני.

ובזה יבואר היטב למה כשאמר יצחק לעשו מי איפוא הוא הצד ציד ויבא לי ואוכל מכל וגו׳ לא הזכיר מה ששתה יין, ע״פ מש״כ **בשפתי צדיק בשם חי׳ הרי״ם** שנשמר מלדבר על יין עם גוי כיון דכעת הכיר את עשיו מי שהוא. ולהנ״ל יתבאר היטב דכיון דאותה יין הי׳ היין המשומר והיין הטוב שמביא ברכה לעולם, וחלק מהשמירה הוא זה דאין בו מגע נכרי כלל, והכיר את עשו כעת שהוא שייך לצד הרע וגיהנום פתוחה מתחתיו לא רצה שיהי׳ לו גם שייכות מחשבה לאותה יין. ועי׳ **בדרשות ר״י אבן שועיב** דלפני שנכנס עשו העלים מיכאל את היין כדי שלא יראהו עשו.

ובזה יתיישבו היטב דברי המדרש תנחומא דלזה נקבע ליין ברכה בפנ״ע בפה״ג כיון שזהו מה שגרם ליעקב ליטול את הברכות יותר מהמטעמים והלחם, דלולא מזיגת היין היו הברכות הולכות לעשו כמבואר בזוה״ק ואריז״ל, וע״י שתיית היין התמלא יצחק בשמחה עצומה והתקשר לשורש התענוגים בג״ע ומשם הוריד כל הברכות, וכן כל עיקר מה שיש לנו היכולת לקבוע דברים של מצוה על היין, ושיהי׳ מושג **כוס של ברכה,** [47] ושלא יהי׳ לנו מכשול בשתיית היין רק אדרבה שזה יעזור לנו לעבודת ה׳ ולהיות בשמחה ולהתענג בתענוגים רוחניים, הוא רק מכח יעקב אבינו ומכח ברכתו של יצחק של רוב דגן ותירוש, ולזה נקבע לו ברכה בפנ״ע, וגם יש לו דין קדימה בברכה. וזה גם משלים ד׳ הגמ׳ **ברכות לה:** דמבואר הטעם שקבעו ברכה לעצמו כיון דסעיד ומשמח, דלולא ברכתו של יעקב לא הי׳ זה סבה לקבוע ברכה לעצמו דאדרבה יין הביא יללה לעולם ע״י חטא עץ הדעת, וכן גרם למכשול בנח ולוט, וכלל לא הי׳ בזה מעלה של משמח אלקים ואנשים, אבל ע״י שיעקב אבינו השתמש בזה להוריד כל הברכות ממילא נעשה בו המציאות של משמח אלקים ואנשים ומה שסעיד ומשמח יש לו חשיבות. [ובזה יבואר

---

[46] עי׳ **משנ״ב רפט ס״ק י** דאם אין לו חתיכת פת ויין ושאר משקין לקדש עליו ויש לו תבשיל ופירות וכיוצא בו י״א דאם מצפה שיביאו לו איזה דבר לקדש עליו ימתין איזה שעות ועכ״פ א״צ להמתין יותר מחצות ואם הוא אדם חלש א״צ להמתין ויאכל מה שיש לו בלא קידוש ויסמוך על מה שהזכיר קדושת היום בתפלה ולכשיביאו לו אח״כ בלילה פת או יין אומר עליו כל נוסח הקידוש ויסעוד כזית עכ״פ, ע״כ. וא״כ י״ל דלפני שהובא יין זה ליצחק אף שהי׳ לו יין פשוט הי׳ יוצא בקידוש בדברים בלבד, או על המצה שהובא לו מיעקב, דאכתי לא ידע שיהי׳ לו יין משובח זה שעלי׳ תיקנו חז״ל דין קידוש על היין, אבל אה״נ אילו הי׳ יודע שיהי׳ לו יין בבחינה זו הי׳ מחכה לאכול עד שיקדש מקודם.

[47] ביצחק הודגש ביותר ענין הברכות וזהו ענין עקרי בפ׳ תולדות ובפרשה זו מוזכר ענין ברכה אצל כל אחד מהשבעה קרואים, [דבקריאת שלישי, ישנה הברכה ״הרחיב ה׳ לנו ופרינו בארץ] והעיר **הגה״צ ר׳ משה וואלפסון זצ״ל** דהיא הפרשה הששית בתורה, אשר היא בחי׳ יוסף, אשר הוא שייך לברכה ותוספת, וזה רמז דפ׳ כיצד מברכין הוא פרק שישי דברכות, וגם ברוב שנים קוראים פ׳ תולדות ב״שבת מברכין״ וראה **בשלה״ק** בכותרת לפ׳ תולדות ״פרשת תולדות תורה שבכתב זה שמו אשר יקראו לו **מקור הברכות**״ דהוא זה שבירכו ה׳ במה שזרע מאה שערים והוא זה שחידש מצות מעשר, וסוד המעשרות וסוד הברכות הולך למקום אחד ולכן נאמר ברכה במעשר, וסוד מאה ברכות שייכא למאה שערים, והאריך בזה טובא בשלה״ק שם. וא״כ א״ש דעל ידו יקבע ענין כוס של ברכה. ובס׳ אהבת ישראל תולדות תרפ״ח ביאר מה שהש״ה הק׳ קורא לפרשה זו [פרשת תולדות] מקור הברכות, דענין מקור הברכות היינו אשר גם מדת הדין מסכים על הברכות, וזהו רמז מספר ׳מקור ברכות׳ שגימ׳ ״סור מרע ועשה טוב״, שעל ידי זה וודאי גם אויביו ישלים אתו, וגם מדת הדין יסכים לברכו, והוא ברכת יצחק בחינת גבורה, ליעקב ברכת ״ויתן לך האלקים״ שהוא מדת הדין, גם תסכים לברכות.

בגמ׳ **סנהדרין ע.** כתיב ישמח בשי״ן ימנית וקרינן ישמח בשי״ן שמאלית, זכה משמחו לא זכה משממהו, דזה נעשה ע״י יצחק שכבר הארכנו בפ׳ וירא דשי״ן שמאלית הוא בשם ישחק שמרמז על כל עניני ששון ושמחה ושחוק שבא ע״י יצחק].[48]

וא״ש מה דאיתא בברכות שם אחרי דמסיק דלכן לא מברכין עליה ברכת המזון לפי שאין קובעים סעודה עלי׳, א״ל ר״נ בר יצחק לרבא: אי קבע עלויה סעודתיה מאי? אמר ליה: **לכשיבא אליהו ויאמר אי הויא קביעותא,** השתא מיהא בטלה דעתו אצל כל אדם. וקשה טובא ל״ל אליהו דוקא [49] אולם להנ״ל י״ל דבזמן הגלות יש סכנה לקבוע על היין, וניתן רק כהקדמה לסעודת שבת, ולברך עליו בהמ״ז, וד׳ כוסות בליל הסדר, אבל לע״ל שיתבטל יצה״ר נוכל לקבוע היטב על היין ולהשיג בזה סודות התורה הנרמזים ביין. ויתכן דלע״ל לא יהי׳ כלל שמרים ליין וכן לא יהי׳ כלל צורך להמתיק היין ע״י מים.

בסעודת בשורת יצחק נרמז כוס של ברכה

והעיר לי על כ״ז ידידי הרב ראובן ארי׳ זאהן שליט״א ממה דשאלו מלאכים איה שרה אשתך כדי לשגר לה **כוס של ברכה [ב״מ פז. ורש״י לעיל י״ח ט׳]** ומבואר דכבר הי׳ אז ענין כוס של ברכה, וי״ל דאדרבה משם יש להוכיח להיפך דכבר שאלו המפרשים למה דוקא המלאכים שלחו לה ולא אברהם [עי׳ דברי דוד וגור ארי׳ שם] עוד הקשו הרי הפת נטמא כשפירסה שרה נדה, וא״כ לא הי׳ שם לחם ולא ברכת המזון ולמה הי׳ כוס של ברכה, ותי׳ **מהרי״ל דיסקין** עפ״י גמ׳ ברכות הנ״ל דהטעם דלא מברכין בהמ״ז על היין דלא קבעו אינשי סעודתא עלויה, וא״ל רב נחמן בר יצחק אי קבע עלויה סעודתא מאי א״ל **לכשיבא אליהו הנביא** ויאמר אי הוי קביעותא השתא מיהא בטלה דעתו אצל כל אדם. ומשמע מדברי הגמ׳ דעל יין יתכן להיות קביעות סעודה לברך עליה ג׳ ברכות **ורק שיהיה על פי נביא,** וכיון דג׳ אנשים אלו נדמו לי׳ לאברהם לנביאים וסוף המעשה מוכיח ג״כ על זה שאמרו לו בנבואה למועד אשוב אליך כעת חיה וגו׳ ואברהם בעצמו הי׳ נביא כדמוכח קרא, ולפי זה היו קובעים עצמם על סעודתם, ועל ידי קביעות היין הי׳ נקרא קביעות, והתחייבו עצמם בברכת המזון לברך על הכוס [ולשתות אח״כ מבלי קביעות, דאל״ה יתחייבו עוד הפעם לברך על הכוס, ואין לדבר סוף] **עכ״ד מהרי״ל דיסקין.** וצ״ע דלמה סיבב הקב״ה שיקבעו סעודתם על היין וי״ל דכיון דעתה באו המלאכים לבשר על לידת יצחק רצו לרמז **דעל ידו ירד כח כוס של ברכה לעולם** שהשלימות בזה הוא הקביעות הגמור על היין שנזכה לזה לע״ל, ולכן נסתבב שלא יהי׳ לחם ורק יין ושיברכו ע״ז ברכת המזון ולכן רק המלאכים שיגרה לה כוס של ברכה.

ולהשלמת הדברים עי׳ בדברי **ר׳ צדוק הכהן** [**פרי צדיק אות א ד״ה ובזוה״ק**] שכ׳ מה שהביא בזוה״ק בפ׳ זו קלה: ענין סעודת צדיקים לעתיד לבוא, כיון שסעודת יצחק היה מעין סעודת צדיקים לעתיד לבוא וכמ״ש ואוכל מכל, ובמדרש מכל טוב שהוא מתוקן לעתיד לבוא. ובגמ׳ **סנהדרין קח:** שהטעימן מעין עולם הבא דאכילת יצחק אבינו ע״ה היה מעולה מקרבנות. ואיתא בזוה״ק יין המשומר בענביו אלו דברים עתיקים שלא נגלו לאדם מיום שנברא העולם ועתידים להתגלות לצדיקים לעתיד לבוא וכו׳. וכן כתיב ויבא לו יין וישת, ולא מצינו שצוה יצחק לעשו רק לעשות מטעמים ולמה הביא לו יעקב אבינו יין ובע״כ שידע יעקב שבסעודת יצחק היה יין שהוא מסיטרא דגבורה כמ״ש **בזוה״ק ח״ג לט.** וכ״מ **במדרש [ב״ר סג י]** כי ציד בפיו וכסא טבא לפומיה שנראה שבכל סעודותיו היה יין. אלא **שבזוה״ק פרשת אמור [ח״ג ק.]** איתא ויבא לו יין דא יין דמנטרא יין דהוא חדו דליבא רזא דעלמא דאתי וכו׳. והיינו שהיין של יצחק היה מענין יין המשומר בענביו שהוא יינא דאורייתא דבעל פה, אור הגנוז לעתיד לבוא לצדיקים וזה שהביא לו יעקב אבינו בסעודה זו. וכן כתב בזוה״ק בפרשה זו קמב: רמז לו מההוא יין דכל חידו אשתכח ביה וכו׳ דבעי חדוה וכו׳. שבאמת יצחק אבינו ע״ה היה מקור השמחה כמו שמובא במדרש הנעלם וזה שאמרו במדרש רבה ואוכל מכל טוב שהוא מתוקן לעתיד לבוא. והיינו שאז זכה יצחק לטעום מעין עולם הבא כמו שאמרו בגמרא וזכה לסעודת הצדיקים לעתיד לבוא וליין המשומר. שמורה הכל על סודות והשגות גבוהות שישיגו לעולם הבא וכמו שמובא בזוה״ק. והיה אכילתו כקרבנות ממש וחשוב יותר אצל ה׳ יתברך מאכילת מזבח **עי״ש עוד באריכות.**

התענוג של היין מרמז מה שעבירות מתהפכות לזכיות

עוד בחינה עד״ז כתוב בספר הקדוש מאור עינים ע״פ הזוה״ק ק: דכל עסק הברכות דכאן הי׳ בענין ר״ה שאז

---

[48] ובזה יבואר מש״כ בספר **ערך ש״י או״ח סי׳ עת״ר ס״ב** כ׳ דלכן דוקא בפורים קבעו משתה על יין ולהתחפש, דשורש הנס הי׳ ע״י יעקב שעשה סעודה ליצחק ויבא לו יין ועי״ז הי׳ מפלת המן שהוא עשו, כי יצחק רצה להצילו מתליה בזה שאמר לו שא נא תליך, לכן בפורים עושים סעודה ומשתה ומתבסמין עד דלא ידע בין המן למרדכי כמו שלא ידע יצחק בין עשו ליעקב כשברכו, וע״כ לובשין פרצופים בפורים כאשר עשה יעקב אז שנתחפש בבגדי עשו ובעורות גדיי העיזים. וצ״ע דלמה דוקא יין יותר מבשר ולחם, ולדברינו בפנים א״ש דהעיקר נעשה ע״י היין.

[49] **י״א בדרך צחות** דאז נשאל אליהו איך הצליח לחיות כ״כ הרבה שנים וישיב שחי על שתיית כל הכוסות של אליהו בליל הסדר וכוסות של ברית מילה.

יש דין על העולם, ומדת יצחק שהוא דין בקש מעשיו להביא עבירות, והקב״ה נתן עצה לישראל לינצל ע״י קול שופר מדת הרחמנות דאז אין הידים ידי עשיו ונמתקין כל הגבורות ע״י התעוררות תשובה דיעקב שבא ע״י השופר, ונמחלין כל עונותיהם ונעשו זכיות, ויש להשי״ת תענוג גדול וכפול ממה שעבירות נעשו כזכיות שדבר שהוא בקליפות נתעלה מאוד לבא בקדושה וכל זה בא על ידי קול יעקב קול השופר שעל ידי זה בא סבת הרחמנות.

ובזה מבואר הבאת היין של יעקב שכ׳ בזוה״ק שהביאו מאתר רחיקא גם מצינו שעל תיבת לו יש שני טעמים שהיא מרכא כפולה, ולנתבאר א״ש, שהעבירות שעשו הוא בחינת יין שמביא יללה לעולם, ועל ידי התשובה שנתעורר למעלה מדת רחמנות על ידי קול יעקב קול השופר ותפלות הביאו לו יין פירוש אפילו מה שמביא יללה לעולם שהם עונות בחינת יין כאמור הביא אליו יתברך וישת שהתענג מזה הבורא יתברך, שדבר רחוק נתקרב להקדושה, וזהו ויבא לו פירוש מדת קול יעקב הביא לו יין שהוא עונות ישראל שנמחלו וחזרו להתכלל בקדושה ופי׳ בזוהר הקדוש מאתר רחיקא קריב ליה שהוא כאמור על ידי שהיה הדבר רחוק ממנו יתברך בתחלה קודם התשובה שהיה להם עונות רבים והתגברות הדינים עי״ז, וע״י קול יעקב נתעורר רחמנות ונעשה המתקה למטה שנמתקו ונמחלו העונות, והמתקה למעלה על ידי הרחמנות שהוא הממתיק הדינין הבאים מצד פחד יצחק וזהו מאתר רחיק׳ קריב ליה שהיה רחוק מהשי״ת קריב ליה שנעשה קרוב להשי״ת שנתקרבו ישראל להשי״ת ועונותיהן נעשים כזכיות, **והיה להבורא תענוג כפול ממה שיש לו בעבודת הצדיקים שנודע כי מדבר שהוא רחוק ונתקרב יש להשי״ת יותר תענוג** וכמו שאמרו חז״ל במקום שבעלי תשובה עומדים וכו׳ **ולכן הטעם כפול שתחת מלת לו מורה על זה כי נודע שהטעמים הוא מעולם התענוג** 50 ובשביל שיש לבורא יתברך מבחינת יין שהביא בחינת יעקב תענוג כפול לכך יש טעם כפול להורות על זה כי מבחינת יין יש לו תענוג **וטעם כפול יותר ממעשה הצדיקים** על ידי שמאתר רחיקא קריב ליה שמדריגות רחוקות ממנו יתברך נתקרבו אצלו ולכן כתיב אחר זה ויברכהו כי אף מדת פחד יצחק מסכמת לברך את ישראל כל שפע טוב וברכה בראש השנה. **עכ״ד מאור עיניים.**

הניחומים של עשיו

ויגד לרבקה וגו׳ הנה עשיו אחיך מתנחם לך להרגך: [שם מ״ב]

וברש״י כבר אתה מת בעיניו ושתה עליך כוס של תנחומים.

והדברים מרפסים אגרי וסותרים עצמם מיני׳ ובי׳, איך יתכן שהוא ירצח את אחיו במזיד, ואח״כ עוד יבקש לקבל נחמה? ואמר בזה **אחי הג״ר יעקב שליט״א** דרואים מזה גודל הסתירות מיני׳ ובי׳ בעשיו דמצד אחד הרגיש אחוה ליעקב, ואם ימות יצטער, אבל כעסו היה כ״כ גדול שלא הי׳ אפשר לו להתגבר על עצמו ולא היה לו עצה אחרת ליפטר מן הכעס אלא אם יהרגנו. ובנוסח אחר י״ל דגם לעשיו הי׳ לו מצפון אם יהרוג את אחיו, ולכן חשב עצה להפטר מן המצפון ע״י שינחם עצמו וישתה כוס תנחומין, וממילא שוב לא יהי׳ איכפ״ל להרוג את אחיו.

הקו״ף הקטנה של קצתי

ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת אם לוקח יעקב אשה מבנות חת למה לי חיים: [שם מ״ו]

הרבה יש להתבונן בפסוק זה, **שאלו הם דבריה האחרונים שיש לנו בתורה מאמנו רבקה,** והתבטאה כאן במילים קיצוניות מאד, וזה מזכיר לנו דבריה בתחלת הפרשה ״א״כ למה זה אנכי״, ונראה שכאן הניחה והשרישה יסוד לדורות, דהרי אם התורה מעידה שרבקה אוהבת את יעקב אין לנו השגה בעוצמת האהבה שהי׳ לה אליו, ואעפ״כ היתה מוכנה לשלוח אותו לארץ נכר אף שלא ידעה מתי תראה אותו עוד, דהכל כדאי שיוכל לבנות בית נאמן להקב״ה דאל״כ למה לה חיים, **ובזה הניחה היסודות למה שאלפים ורבבות מכלל ישראל לאורך הדורות, שולחים את בניהם ללמוד בישיבה,** והרבה מהם גם אח״כ נשארים לגור שנים רבות במקומות אחרים, רחוק מאד מן הוריהם, ולהורים זה קשה מאד, אבל הם מרגישים שאם הילדים לא יגדלו כבני תורה, למה להם חיים, שמבינים דעיקר החיים בה ובבא הוא רק אם משאירים דורות ששקועים בתורה ובמצוות.

גם יש להתבונן במה שיש כאן קו״ף זעירא מה המכוון בזה.

---

50 עי׳ **תורת המגיד שמות פרשת יתרו וז״ל** ״והענין הוא כי עונג בא מן הטעמים, וכך הוא שורשו שהעולם התענוג בא מן הטעמים. וד׳ בחינות טעמים נקודות תגין אותיות יש בכל דבר שבעולם, רק שבטעמים לא היה שבירה, ולכך מבינים הטעם מכל דבר, ושאר בחי׳ אינם ניכרים בו, כי זה הדבר בא מהשבירה, כי הדבר גשמי בא מעבירות מה שנפלו ולא נתברר, לכך נאמר (איוב יב, יא) חיך אוכל יטעם, שבחיך בחי׳ הטעמים, כנודע שחיך וגרון הם חכמה ובינה״.

ונביא בזה חלק מדבריו הנפלאים של **הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א:**

הנה **בבעל הטורים** כאן כ' קו"ף קטנה, שראתה שעתיד להחריב הבית שגובהו ק' אמה [מדות פ"ד מ"ו] וקו"ף של דרור קן לה [תהילים פ"ד ד'] גדולה שבקש דוד על ההיכל שגובהו ק' אמה שלא יחרב. עכ"ד. **ורבינו בחיי** הוסיף דראתה רבקה שעתיד ההיכל ליחרב שהי' מאה אמה מפני שיתחתנו ישראל בבנות הארץ. וצע"ט מה שייכא חורבן ביהמ"ק דעשיו לכאן, הרי ביעקב אנו עסוקין. עוד צ"ע וכי אם הי' הגובה צ"ט אמה לא הי' אסון בחורבן ביהמ"ק.

ודברים נפלאים בזה מצינו בס' **עזרת כהנים עמ"ס מדות פ"ד מ"ו [בני יוסף אות ב']** דע דמספר מאה יש בו כוונה עמוקה, ובה מרומז שמו של הקב"ה, וכ' **רבינו בחיי** לעיל [כ"ה כ"ז בד"ה ויעקב איש תם] דכבר ידעת כי מספר יעקב עם ד' אותיותיו עולה קו"ף וא"ר עקיבא קו"ף זה **ובטעמא דקרא למרן הגרח"ק זצ"ל** הוסיף עפי"ז דמה שנתנה לו רבקה **לחם** הי' המצה הקב"ה עכ"ל. ולכן הי' בהיכל מספר מאה כדי לרמז בו שמו ית'. והפלא שמצינו מספר הק' כפול ומשולש בביהמ"ק בהיכל בארכו וברחבו ורומו, וכן בעזרת ישראל מס' **קפ"ז**, ובעזרת נשים מס' **קל"ה** נזכר גם בהם מס' ק' אלא שנלווה להם עוד מספר, וכן חצר המשכן אורכו **ק'** וקו"ף במילואו עם הכולל עולה קפ"ז כאורך העזרה והוא הנקרא מקדש בתורת משה, וכן בבנין יחזקאל מדת החצר הפנימי הוא מאה וכן בחצר החיצונה בג' רוחות משער לשער מצינו מס' קו"ף, הכלל כי קו"ף הוא שורש המקדש וגם קוף מרמז לקדושה כמבואר **בשבת ק"ד.** קו"ף קדוש. גם **בזוהר חדש רות צח:** דאילו הי' דוד חי ק' שנים לא הי' נחרב ביהמ"ק הרי דשורש הקו"ף יש לו שייכות גדול לבנין ביהמ"ק וראה **קהלת יעקב ערך קו"ף** דקו"ף הוא מקום. **עכ"ד העזרת כהנים.**

ולפ"ז א"ש דרבקה מרמזת ליצחק ענין קדושת המקדש, דל"ש להיות קדושת המקדש, רק אם לא יתחתן יעקב עם בנות חת שהם ההיפך מן הקדושה, ועשו הוא שנשאם, ולכן הי' ההיפוך מן הקדושה והוא זה שמחריב ביהמ"ק.

ולהנתבאר בקטע הבא, שכאן רצתה להעמיד היטב מצות כיבוד אב ואם, ושזה יהי' לבטל כיבוד אב דעשו, ונתבאר דעיקר כוחו של עשו להחריב המקדש זה מצד מצות כיבוד אב, א"כ א"ש דהפליגה בזה שקצתי בחיי מפני בנות חת וזה יוגדל מצוות הכיבוד, וא"כ כל המשך הדורות יהי' בזכות מצות הכיבוד, וכיון דאצל ישראל עיקר הכיבוד הוא בעבור הקדושה, א"כ ביהמ"ק שכולו קדושה יהי' בנוי בזכות מצות הכיבוד, לא יהי' לעשו שליטה עליו, וא"ש דבית שני נבנה דוקא בחודש כסלו דהוא נגד בנימין שלא נפגם כוחו בכיבוד או"א, כיון שלא הי' במכירת יוסף ונולד במיתת אמו, ולכן קורין פ' תולדות מענין כיבוד אב של עשו כי בחודש זה מתמתק הקטרוג שמתעורר בכח כיבוד אב שלו, ונוכל לזכות לבנין ביהמ"ק.

וביאור ענין קו"ף גדולה דצפור קן לה ראה סוף הקטע הבא.

כיבוד או"א דיעקב לעומת כיבוד אב דעשו

ויקרא יצחק וגו' ויצוהו ויאמר לו וגו' וישלח יצחק את יעקב וגו' אם יעקב ועשו [51] ויצו עליו לאמר וגו' וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וגו' [כ"ח א-ז]

הנה מבואר דהי' כאן ציווי מיוחד מאביו ואמו לישא אשה מפדן ארם, ולא הי' בגדר בקשה רק ציווי, וכל כוונת יעקב הי' רק לשמוע לאביו לאמו, וצ"ב מה ההדגשה בזה, וגם העיר **בתורה תמימה** דבעצם מבואר **ברמ"א סו"ס ר"מ** דאין להורים דעה למי ישא אשה וא"כ יתכן שיהי' אולי רק בגדר הצעה ולא בגדר ציווי.

וביאר בזה **הג"ר ישראל דוד שלזינגר שליט"א** דבעצם יש להקדים מה שידוע דעיקר זכותו דעשו הי' כיבוד אב, ולכך הי' יכול להחריב ביהמ"ק, עי' **בעל הטורים** עה"פ רב לכם סב את ההר הזה, [דברים ב' ג'] "תגין על הס' לפי שכבד את אביו שהי' בן ס' בלדתו אותם ולכך עתיד להחריב הבית שהוא ס' אמה" [פ"ד דמדות מ"ז] **ובמדרש** שם הפליגו חז"ל במצות כיבוד אב ואם וגם הפליגו בכיבוד אב דעשו, ואמר רשב"ג לא כיבד ברי' את אבותיו כמו אני את אבותי, ומצאתי שכיבד עשו את אביו יותר ממני, שאני לבשתי כלים צואים והוא לבש בגדי חמודות וכו' ובסוף שם דכיון שבאו ישראל לעשות אתו מלחמה, הראהו הקב"ה אותו ההר שהאבות קבורים

---

51 וברש"י **איני יודע מה מלמדנו**, ואמר **הג"ר רפאל סאלאווייציק זצ"ל בשם אביו הגרי"ז** דנפק"מ למשנ"ת **בנדרים לא.** דהנודר מזרעו של אברהם מותר בזרעו של עשו שנא' כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק ומבואר **בשו"ע תקצ"א ס"ז ובמג"א סק"ז דה"ה** דנתמעט עשיו מלהיות זרעו של יצחק ולכן האומר ועקידת יצחק לזרעו **של יעקב** תזכור טועה וא"כ י"ל דכ"ז רק מזרע יצחק אבל **מזרע רבקה** לא נתמעט וא"כ הנודר מזרעו של רבקה יהי' אסור בבני עשו וזה קמ"ל אם יעקב ועשו דרבקה נחשבת אמו של עשו. והוסיף **הגרא"י הלוי שליט"א** שהגרי"ז לא הדפיס ביאור זה בספרו כיון שסו"ס רש"י כותב איני יודע מה מלמדנו.-**רשימות תלמידים מרן הגרי"ז.** [הנוסח שנדפס שם שבגמ' נדרים מבואר להדיא דהנודר מזרעו של יצחק מותר בבני עשיו וזה ראי' לפסק השו"ע בהל' ר"ה הוא **טעות** דבמשנה קאי בנודר מזרעו של אברהם וכדהעיר בזה המג"א וכבר הארכנו בזה לעיל כ"ו א' בהג"ה]

בו, ושא"א להזדווג לו דעד עכשיו מתבקש לו שכר הכיבוד שכבד את אלו הקבורין בהר הזה. וכן **בילק"ש בראשית קט"ו** דרשב"ג לא שמש אפי' א' ממאה ממה ששמש עשיו הרשע את אביו.

ובדעת זקנים מבעלי התוס' עה"פ הנה אנכי הולך למות **[לעיל כ"ה ל"ב]** פי' שבכל יום אני מסתכן ביערים וכפסע ביני ובין המות, וזה הי' בשביל כיבוד אב, ואיתא דלכן הלך יוסף לראות את שלום אחיו והסתכן עבור כיבוד אב לפי שלמד מעשיו.

וכיון שלמדנו דעיקר זכותו דעשיו הוא כיבוד אב ממילא עלינו לבטל אותו כיבוד אב. וזה ע"י שנבאר דכיבוד אב דעשו חלוק ביסודו מכיבוד אב דישראל.

דהנה כבר הק' **במכתב מאליהו ח"ג עמ' 95** איך יתכן דרואים בני אדם מושחתים במדות פורקי עול, מ"מ מכבדים מאד את הוריהם, הרי כיבוד הורים מקורו מרגש הכרת הטוב, ומי שחושב שהכל מגיע לו איך ירגיש הכרת הטוב, וכן יש להקשות על עשו דמבואר הפלגתו במצות כיבוד אב, איך יתכן זה, ותי' ע"פ **פסחים קיב:** שכנען צווה לבניו שיאהבו זא"ז ויאהבו את הגזל, וצ"ע איך מתאים רגש אחדות לאהבת הגזל, אלא הכוונה בזה דחברת שודדים מוכרחים לסגל לעצמם משטר חזק של נאמנות בגדר שמור לי ואשמור לך כדי שכאו"א יוכל לרצוח ולגזול כאוות נפשו, נמצא דכל חסד שלהם זל"ז הוא כל כולו "נטילה" ולא "נתינה" וכן בכיבוד אב של המושחתים וכן עשו כל כוונתם לתועלת עצמית, כגון שגם בניהם אחריהם יכבדו אותם ולענין עשו כדי לקבל ירושת אביו וכדו'. ע"ע שם באריכות.

וראה **בפרי צדיק פ' קדושים אות ג'** בביאור הא דבמרה ניתן להם כיבוד אב ונרמז ב"משפט" כיון דמשפט מורה על קדושה הנמצא בגוף ישראל, והעיר דבאמת צ"ב **איך אפשר לשבח עשו על כיבוד אב, הרי יש בזה משום לא תחנם,** ולכ"כ דאין בזה שום שבח, דבגוי העיקר אצלם הוא הנאת הגוף ועוה"ז, ולכן הנימוס אצלם לכבד אלו שהביאו אותם לחיי עוה"ז, אבל בישראל דנח לו שלא נברא משנברא [עירובין יג:] א"כ לא הי' הדעת נותן לכבדם, ורק מחמת ציווי ה', ועיקר טעם ציווי ה' הוא רק מחמת הקדושה שהכניסו בגופו, ולכן לא לבש רשב"ג בגדים מיוחדים רק בתורה ותפלה דזה יותר חשוב מכיבוד אב ואם.

ועד"ז כ' **בחת"ס שם [קדושים עמ' ע"ו ד"ה איש]** דבעצם נח לו לאדם שלא נברא, אולם עשו הרשע וחביריו שאומרים הרוג ובקר ושחוט צאן כי מחר ימותו, ואצלם העיקר העוה"ז וכופרים בשכר ועונש, א"כ נח להם הבריאה ולכן מכבדים הוריהם, והוא ממצוות שכליות, אבל יעקב וחבריו הזוחלים ורועדים תמיד שמא יגרום החטא, וחושבים שנח להם שלא נבראו אין מצות כאו"א כ"כ שכלי אצלם.

וראה **משך חכמה וכת"ס** [עה"פ כבד את אביך וגו' כאשר צוך ה"א דברים ה' ט"ז] ע"פ **ירושלמי** דבעצם כיבוד אב הוי מצוה קלה דהוי כפריעת חוב על שטרחו בשבילו, לזה אמר דאף באופן שעזבוך ולא גדלוך ג"כ תכבדם, **כאשר צוך** במדבר ששם לא הי' טורח גדול לגדלם כי מן הי' יורד והענן הי' מגהץ מלבושיהן, ובכ"ז צוך לכבד ההורים.

עכ"פ מבואר דכיבוד אב דעשו לא נחשב כ"כ כישראל דעיקר כוונתו לתועלת עצמית והכל מובן משכל, אבל יהודי שמקיים כיבוד אב עיקרו מחמת ציווי ה' ולא מחמת תועלת גופנית שקיבל רק עיקר מחמת הקדושה שהכניסו בו ההורים.

ולפ"ז י"ל, דעיקר כוונת רבקה כאן הי' להעמיד צורת מצות כיבוד אב ואם אצל יעקב שיבטל כוחו דעשו, וזה ע"י שתגיד ליצחק דכל החיים לא חשובים לה כלל אם לוקח מבנות חת, כיון דבנות חת הם ההיפך מן הקדושה, ואצל רבקה עיקר חיי' הגשמיים תלויים במדת הרוחניות שבו, וא"כ יהי' ליעקב ציווי מאביו ואמו לדאגת חיים רוחניים, ועיקר מצות כיבוד אצלינו הרי זה מחמת חיי קדושה ורוחניות, וזהו עיקר מצות כיבוד, **וא"כ עי"ז יהי' כל המשך חייו הרוחניים של יעקב וכל העמדת הדורות שלו בנויים על מצות כיבוד אב ואם.** וא"ש דקראו ליעקב וציוו אותו לישא אשה מפדן ארם, וא"כ הוי לי' גדר מצוה דכיבוד הורים.

וא"ש דהודגש דשמע אל אביו ואל אמו, לאפוקי מעשו שלא שמע לאמו רק לאביו, וכן מצינו בפ' ויצא **[כ"ט י"]** ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו וגו' וישק את צאן לבן אחי אמו הדגיש ג"פ אחי אמו, וכ' **רבינו בחיי** להדגיש דכ"ז עשה מחמת כיבוד אם ולא מחמת כוונות אחרות.

ובזה יל"פ הרמז בבעל הטורים דקו"ף גדולה דדרור קן לה די"ל ע"פ **הגר"א משלי פ"ל פי"ז ובחידושי הגר"א ברכות לג:** דקיום מצות שילוח הקן שנראה כאכזריות הוא גילוי שמה שמקיים כיבוד אב אינו מחמת רחמנות רק לקיים מצוות ה', עי"ש באריכות ולכן נרמז כאן קן צפור לרמז על ענין זה.

השידוך המסוכן בין ישמעאל ועשיו

וירא עשיו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו וילך עשיו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל וגו׳ [שם ט׳]

פשטות הפסוקים משמע דכוונתו הי׳ לטובה שראה שבנות כנען היו רעות בעיני יצחק, לכן סבר שיהי׳ ניח״ל בת ישמעאל, אבל רש״י כ׳ הוסיף **רשעה** על רשעתו שלא גרש את הראשונות, ומ׳ דלא רק זה שלא גירש את הראשונות הוא רשע, אלא גם זה שלקח בת ישמעאל הוא מעשה רשע. ואכן עי׳ **בב״ק צב:** א״ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא דשרכי [-דרך דקל רע ליגדל אצל אילנות בטלים שאינו עושה פרי] ד״ז כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ותנן במתני׳ ותנינא בברייתא, כתוב בתורה וילך עשיו אל ישמעאל וגו׳ וכו׳ ותנינא בברייתא **ר״א אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב ובמהרש״א** שם כי האדם עץ השדה לישא פירות אם טובים אם רעים שנא׳ כי פרי מעלליהם יאכלו, והנה האיש אף אם לפי גזעו ושורשו הוא טוב כמו תולדתו של עשיו שנולד מיצחק ורבקה בבטן אחד עם יעקב שהיו צדיקים והוא נמשל לדקל רע שגזעו ג״כ ממין הטוב ביותר כמבואר בכתובות פ׳ האשה שנפלו, ומ״מ אינו נושא פירות, כן עשיו הי׳ שורשו טוב ומ״מ גידל מעשים רעים, והלך אל ישמעאל שגם שרשו לא הי׳ טוב כקינא דשרכי לפי שהי׳ בן השפחה, וכן הזרזיר מצד גזעו יש לו סימני טהרה שיש לו זפק ואי״ז מב׳ סימנים שיש בעורב כדאיתא בחולין פרק א״ט, אבל ר״א סבר שנודע לו טומאה בחיבורו לעורב שיש בו סימני טומאה.

הנה לפ״ז עיקר מה שנתגלה לנו כעת הוא רשעתו של עשיו, אבל הא פשיטא לן על ישמעאל שטמא הוא, וצ״ב דהרי ישמעאל עשה תשובה בסוף כמבואר **בב״ב טז:** דלכן בקבורת אברהם הקדים יצחק לישמעאל, ויתכן דזה הי׳ רק בשעת פטירת אברהם כדי שימות אברהם בשיבה טובה אבל אח״כ חסר לסורו אולם בגמ׳ שם מיישב ממש״כ אצלו גויעה שלא נאמר רק בצדיקים, וצ״ל דסוגיא זו אזיל לשיטה שלא עשה ישמעאל תשובה כמבואר **בסנהדרין קד.** דאברהם אינו מציל את ישמעאל ודקדק מזה **בתו״י יומא לח:** דס״ל דלא עשה ישמעאל תשובה, וי״ל דגם למ״ד שלא עשה תשובה מ״מ אברהם נקבר בשיבה טובה דבשעת מיתתו שב ולכן הקדים את יצחק ומ״מ אח״כ חזר לסורו, ומ״מ עדיין לא מתברר היטב רשעותו של ישמעאל כדי שיתגלה על ידו רשעתו של עשיו. **וראה הערה.**[52]

כלה שעיר וחותנו האיידעם מעיד על השוער

והנראה בעז״ה להיפך דפסוק זה בא לגלות על רשעתו של ישמעאל עכ״פ למ״ד שלא עשה תשובה, ונקדים בזה דברי **מו״ר הגרמ״י רייזמן שליט״א מה ששמע מפי הגה״ק בעל שפע חיים מקלויזנבורג זצ״ל:**

״שמעתי שיעור **מהרה״ק מקלויזנבורג זי״ע** ששמע מיהודי פשוט לפני המלחמה, כי בלשון אידיש קורין לחתנו של אדם ׳איידע׳ם׳, זאת משום שהחתן מעיד על חותנו, אם אינך מכיר את האדם ורוצה לתהות על קנקנו, תבדוק את חתניו, וכדאמרי אינשי **׳א איידעם איז א שטיק שווער׳.** וכמבואר בגמ׳ ׳דמוקיר רבנן הוו ליה חתנוותא רבנן׳, יקבל ׳עדים׳ שיעידו עליו שהוא מוקיר רבנן. ואמר הרה״ק מקלויזנבורג שע״פ דברי היהודי הפשוט עלה על דעתו להבין דברי הסליחות **׳כלה שעיר וחותנו ויעלו לציון מושיעים׳**, מדוע כינו אותם כך, היה יכול לבקש ׳כלה ישמעאל ועשו׳ במפורש, ועוד צ״ע כי בתורה שבכתב כתוב להדיא עבירותיו של עשו, שאמר **׳יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי׳**, אבל בישמעאל לא כתוב בתורה שבכתב מפורש שהוא חוטא ופושע, אלא שדרשו חז״ל על ׳מצחק׳ ג׳ עבירות, אך בתורה שבכתב בעצמו לא כתוב עליו דבר שלילי, שהרי לשון ׳צחוק׳ כתוב גם באברהם ושרה, רק אצל ישמעאל זה נתפרש כע״ז ג״ע שפ״ד. **מצד תורה שבכתב יכול**

---

52 הנה **במגילה יז. ויבמות סד. אמר רבי יוחנן** למה נמנו שנותיו של ישמעאל ופירש״י למה לנו למנות שנות הרשעים, והק׳ **טו״א הרי רבי יוחנן בעצמו אמר בב״ב טז.** דישמעאל עשה תשובה, ותי׳ **בהג׳ ברוך טעם** דלא כל שנותיו הי׳ כן וצ״ע הרי עשה תשובה והכל מתוקן והי׳ אפש״ל דרק אצל יהודי יש כח לתשובה לתקן לגמרי כאילו לא חטא, **ובפסחים קיט:** דאברהם לא ירצה לברך לפי שיצא ממנו ישמעאל, וליישב כל המאמרים תי׳ **בפרדס יוסף סו״פ חיי שרה ובפני מנחם פ׳ וירא** דהי׳ **הפכפך** והי׳ משתנה בכל עת, בהלוי׳ של אברהם אבינו לבש כיפה לבנה ואמר קדיש ולכן עצם הקבורה הי׳ בשיבה טובה, ואח״כ חזר לסורו, ולכן אחר מיתת אברהם ״נפל״ וא״א להאמין בו כלל, ועדיין צ״ע בלשון גויעה כצדיקים, ואם עשה תשובה לפני המיתה לכ׳ יהי׳ צדיק, ותי׳ בספר **דברי מרדכי [להג״ר מרדכי פארהאנד זצ״ל]** ששמע **ממהרי״ד מבעלזא זי״ע** דתשובת יהודי מעורר גם זרעו לתשובה גם בלי להגיד להם כלום, אבל בישמעאל לא השפיע כלום כנר׳ שלא הי׳ תשובה אמיתית, רק שהי׳ אצלו התשובה **מוכרחת** מצד תפלת אברהם לו ישמעאל יחי׳ לפניך, ואינו מרצונו כלל, רק שזה הי׳ טוב למקומו ושעתו, וזה כוונת אברהם שיצא ממני ישמעאל היינו אומה הישמעאלי, וזה״פ בגמ׳ שעשה ישמעאל תשובה ״בימיו״ וכ״כ **החיד״א בספר פתח עיניים בסוף מגילה** דלכן התשובה שלו לא תיקן למפרע. וגם אם בשעת מיתתו הי׳ בהירהור תשובה הי׳ בגדר מוכרח ולא מגיע לו שום שכר. **והגה״ק מקלויזנבורג זי״ע** דקדק הלשון **שעשה** ישמעאל תשובה ולא כתוב ש**״שב״** היינו שעשה הצגה טובה והצליח לרמות את אביו כמו עשו והטעם שהקב״ה נתן לאברהם שיחשוב כן כדי שיתקיים ההבטחה דתקבר בשיבה טובה, וא״כ סו״ס גרם נחת לא״א גם אם לא הי׳ תשובה נכונה אבל בסוף אברהם לא מוצא אותו בגן עדן- **משיעורי הגרמ״י רייזמן שליט״א.**

הערבי לחשוב שישמעאל הוא איש פלא וצדיק הדור, כי לפני שנולד כבר באו כמה וכמה מלאכים לבשר על לידתו, וגם לאחר שנתגרש בא מלאך ואמר 'מה לך הגר.. כי שמע אלקים בקול הנער באשר הוא שם', 'וירע בעיני אברהם' על שאמרה שרה לגרשו, וכו'. **אמנם ראיה מפורשת אחת יש לנו על רשעותו של ישמעאל, שלקח את עשו לחתן לבתו מחלת, זהו 'איידים', להעיד על רשעותו של ישמעאל שלקח את המומר עשו לחתן.** והרי דרשו חז"ל שישתדל אדם להשיא בתו לתלמיד חכם, אם נושא בתו לעם הארץ הרי הוא ככופתה לפני הארי, ישמעאל ידע היטב היטב שעשו הוא עם הארץ, שהוא כבר היה אז בחור מבוגר בן ארבעים וכל העולם סבלו מהצרות שלו, שהיה צד נשים מתחת בעליהם וכו', ואף שבחתונה כבר לא היה ישמעאל בחיים, הרי מבואר בספ"ק דמגילה שבשעת אירוסין עדיין היה ישמעאל בעולם. ולכן אומרים בסליחות 'כלה שעיר וחותנו', כי רשעותו של ישמעאל מפורש בתורה בענין זה שהוא חותנו של עשו. **מסתמא התקשר ישמעאל אל השדכן וביקש אם יש לו להציע שונא ישראל אנטישמי לבתו מחלת,** השדכן הציע לו את עשו הרשע, וישמח ישמעאל עד מאד. כי החתן והחותן חד, א איידעם איז א שטיק שוועך." **עכ"ד הגרמ"י רייזמן שליט"א.**

לפ"ז א"ש דאדרבה התורה בא לגלות לנו רשעותו של ישמעאל שאם הי' לנו איזה הוו"א דישמעאל נשאר צדיק אחרי שעשה תשובה, נוכל לראות מזה שלקח "איידים" כזה שנשאר ברשעותו ולא נשאר כלום מתשובתו.

עי"ל בביאור שידוך זה דנרמז כאן שורש דת האיסלם ששאיפתם להשליט אמונתם על כל העולם בשונה מכלל ישראל שאדרבה הם מנסים לדחות גוים שרוצים להתגייר, אבל בני ישמעאל מחפשים דוקא לקחת אלו שיש להם אמונה אחרת ולכפות עליו אמונתו ולזה שמח מאד שאכן הצליח לקחת א' מבני יצחק ממש וזה יהי' לו סימן לדורות שיוכל להשליט אמונתו על כל העולם.

והנה לפי כ"ז נמצא דכ' כאן בסוף הפרשה דבר צדדי שאינו נוגע לעיקר שנאת עשיו ליעקב רק שקמ"ל שעשיו רצה למצוא חן בעיני אביו ולכן לקח בת ישמעאל, אבל לא הי' בזה שום משמעות למעשה דלא הצליח לרמות את אביו בזה ובסוף נשאר יעקב רק עם הברכות, עוד צ"ב למה כ' **וילך עשיו אל ישמעאל** ויקח את מחלת בת ישמעאל מ' דהי' בזה הליכה לישמעאל עצמו והרי העיקר הוא לקיחת בתו, וכן מש"כ כאן רש"י על אחות נביות **דממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות, אלא למדנו שמת ישמעדה לעשו קודם נישואי' והשיאה נביות אחיה.** וצ"ע וכי מה איכפ"ל מי השיאו, וכן למה באמת סיבב הקב"ה שבדוקא עכשיו ימות ישמעאל, ובוודאי יש בזה כוונה פנימית דאל"כ למה הוצרך התורה לרמז ד"ז וכי מה איכפ"ל במה שמת דוקא עכשיו.

ביאור קליפות עשו וישמעאל

והנראה [53] ע"פ מה שיש להקדים יסודות חשובים בביאור קליפת עשיו וישמעאל, מדברי **הגר"א בקול אליהו פ' פינחס,** דהנה מבואר **בסוכה נה:** דשבעים פרים הקרבים ע"י ישראל הם נגד שבעים אומות. וביאר הגר"א דאותם ע' פרים מחולקים לשנים, ל"ה מהם נגד עשיו ול"ה מהם נגד ישמעאל, סימן לדבר דבחלק ימי החג כ' ושעיר **עיזים** א' לחטאת, ובחלק מהם כ' רק ושעיר חטאת אחד, ופי' הגר"א ע"פ המקובלים כי שעיר לבדו הוא כינוי לעשיו כמ"ש לעיל כ"ז י"א **"איש שעיר"** ושעיר עיזים הוא כינוי לישמעאל שהם עזי פנים, ובקרבנות ראשון שני ורביעי כ' שעיר **עיזים** ובשאר ימים **שעיר** סתם, ומנין הפרים דראשון שני ורביעי עולים ל"ה, מכאן רמז כי שבעים פרים חלוקים לשנים. מבואר דכל שבעים אומות מחולקים לשנים, ל"ה תחת השם עשיו ול"ה תחת השם ישמעאל, ואף דיש הרבה אומות שהם מצאצאיו של נח לפני לידת עשו וישמעאל וזרעם אין הם מזרע ישמעאל ועשיו כלל, כבר מבואר במקובלים ובספה"ק ביתר ביאור כי הקב"ה השריש את כוחם ובחינתם של כל האומות אצל יו"ח של אברהם אבינו שהרי נקרא אב המון גוים, וע"כ כל השבעים יונקים את חיותם מזרעו של אברהם, ומתחלה כשנולד ישמעאל הי' הוא לבד ראש לכל האומות וכשבא עשיו נעשה הוא ראש לל"ה אומות. **נמצא דהכח הרוחני הפנימי של כל האומות נחלק לשנים כח א' הפועל בעולם הוא של ישמעאל וכח א' הפועל בעולם הוא של עשיו.**

דת הנוצרית ודת האיסלאם

עוד מבואר בספה"ק כי השם ישמעאל מלבד היותו כינוי לאומה הישמעאלית הוא משמש גם לכינוי וביטוי לדת ואמונת **האיסלם** בכללותה שעקרי' מיוסדים על מעשיו וקורותיו של ישמעאל, וכמו"כ בני האיסלם רואים עצמם כיורשיו בכל דרכי אמונתם, ולכן כל בני דת זו נמצאים תחת שם קליפת ישמעאל ועד"ז שם עשיו הוא סמל **לדת הנוצרית** וכמו שמצינו לאין מספר בדברי רבותינו שכינו את הנוצרים בני אדום, וגלותינו תחת הנוצרים הוא גלות אדום, **ונמצא כי כל המאמינים באותו**

---

53 יסוד הדברים ראיתי בספר הנפלא אחישנה להגרמ"מ פומרנץ שליט"א מעמ' מ"ח ואילך.

האיש ימש"ו נקראים ע"ש אדום [**יש"ו אותיות עשו**] וכל כוחם טמון בקליפת עשו הוא אדום. וכיון דעיקר מלחמתם של האומות העולם נגד ישראל הוא מחמת אמונתם מחמת נצרות או איסלם, [הגם שבני ישמעאל אין באים להמיר את דתינו רק להשמיד אותנו מ"מ עיקר מלחמתם בא מחמת מה שקיבלו מנביא השקר שלהם ובפקודת הדת] ולכן פשוט דכלפי כלל ישראל כלל האומות כלולים או בנצרות או באיסלם.

ובזמנינו רואים בחוש איך שכל העולם נמצא במערכה עזה בין עמי המזרח הדוגלים בדת האיסלם לעמי המערב המאמינים בנצרות שכל המלחמות בין האומות סובבים בעיקרם בין בני ישמעאל [**-המוסלמים**] ובני עשיו [**-הנוצרים**] וכל שאר האומות טפלים להם, וכמעט שאין לך אומה שאין לה קשר ושייכות לא' מן הצדדים כאשר כולם נוטלות חלק באותה מלחמה, אם במעשים ממש או בדברי קינטור, ובזה ניכרים בחוש דברי הקדמונים שייסדו כי השורש הפנימי של שתי הבחינות "עשו" ו"ישמעאל" הוא הבריח התיכון הסובב בין האומות בכל הדורות.

וכשנבוא לדון מי מאלה קשה יותר לישראל, בפשטות נקטינן דגלות ישמעאל קשה יותר כמו שכבר הבאנו מדברי **הזוה"ק ח"ב יז. ורמב"ם באגרתו, ורבינו בחיי דברים ל' ז' ומהרח"ו בתהילים ק"כ,** דאין לך גלות קשה כגלות ישמעאל, וכן מבואר בד' **אור החיים הק' ויקרא ו' ב',** ומ"מ **מבואר בשבת יא.** תחת ישמעאל [**-לשמשו**] ולא תחת נכרי [**-אדומים שהיו רשעים יותר**] אולם כמה ראשונים גרסו שם להיפך [**ר"ח ומאירי מהרח"ו ירמי' ב'**] ובאמת גם מבני עשיו סבלנו רבות במשך כל הגלות למן מסעי הצלב שבהם נטבחו רבבות אלפי ישראל בשם הדת הנוצרית ואחריהם בעת הגירוש הנורא מספרד כאשר הוצרכו לנדוד מארצם בעירום וחוסר כל לפי שלא קיבלו עליהם אמונת אותו האיש, ועולה על כולנה בדורינו האחרון החורבן וההשמדה של יהדות אירופה בידי הגרמנים ימ"ש שאף הם לכ' מבני אדום. ועי' **בצרור המור** [**שהי' ממגורשי ספרד**] **תהילים ק"כ,** שפי' כל הפרק שם דקאי על שני יהודים גולים שפוגשים זא"ז א' מבני גלות אדום וא' מבני גלות אדום וכ"א מתנה באזני חבירו את עומק גלותו ויסורים שלו שאין למעלה ממנו עד שכמעט הי' חומד ומתאוה להיות בגלות האחר לעבור עליו מה שעבר השני. נמצא שיש בחינה שגלות ישמעאל ק' יותר ויש בחינה שגלות אדום קשה יותר. אולם נר' דבאופן כללי אכן גלות ישמעאל ק' יותר, והביאור עפמ"ש **אור החיים הק'** [**לקמן מ"ט ג'**] דנפש אברהם שיצא מתרח הי' דבוק בו בחינת הרע אלא שכפה אברהם את הרע ע"י בחינת החסד והפרידה ומסרה לישמעאל, ועדיין נשארו בו **ניצוצי רע** שנשאר דבקו ביצחק עד שבא יצחק והפרידם ע"י רתיחת הקדושה, נמצא דבעשו הי' רק ניצוצי הרע, ולכן ישמעאל הוא עיקר בחינת הרע. וכן מבואר בד' **אור החיים הק' דברים ל"ג ב'** עה"פ זרח משעיר למו הופיע מהר פארן עי"ש.

השמות וכינויים לשתי קליפות אלו

וכשנעיין בקדמונים נר' שיש לשתי קליפות אלו כמה שמות וכינויים המגדירים את אופיים ותכונתם, וכ"א נוקט בדרכי הרשע אשר הושרש לו מאבותיו ולכן הדרך להתגונן מפניהם שונה.

א: שור וחמור: מבואר **בתיקו"ז י' קמז:** דקליפת עשו הוא בחי' שור, וקליפת ישמעאל הוא בחי' ישמעאל. והטעם דשור מסמל ענין הכעס וההרג והרציחה כמבואר בפ' משפטים ובריש ב"ק, וכן יש בו מדת הגאוה כמבואר בשמו"ר כ"ג י"ג, וכל חיותו של עשו הוא מברכת החרב שקיבל מאביו, וכן הוא בעל גאוה כמש"א לאביו "יקום אבי" לעומת יעקב שאמר "קום נא שבא". לעו"ז חמור מסמל התאוה והחומריות הגופנית שהיא מדת בני ישמעאל כמבואר **בזוה"ק ח"ג קצ"ב:** ועליהם אמר הנביא יחזקאל כ"ג כ' **אשר בשר חמורים בשרם,** ושורשו מהגר המצרית שנא' גם עליהם פסוק זה, וכן מצינו במדרש ויק"ר כ' ב' דאברהם קרא עליו עם הדומה לחמור, **והגר"א בפי' יהל אור על הזוה"ק ליקוטים סו"ס ויקרא** כ' בקיצור שור וחמור שתי מדות הכוללות הכל תאוני וכעסני, שהן עשיו וישמעאל.

ב: אש ומים: כ' **אריז"ל ליקוטי הש"ס פ"א מאבות מי"א** דגלות ישמעאל הוא בסוד מים הזידונים, שהן מים עכורים שיצא ממים הזכים של א"א ע"ה ולכן פרק קכ"ד בתהלים, דקאי על גלות ישמעאל כמבואר במהרח"ו מודגש ענין המים שנא' **אזי המים שטפונו וגו' אזי עבר על נפשינו המים הזידונים,** ולכן כל קורותיו של ישמעאל הי' בענין המים שהי' ראוי למות בצמא, והמית את ישראל בצמא, מאידך עשו בחינתו **אש** ודינו באש כמ"ש **והי' בית יעקב אש וגו' ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום** [**עובדי' א' י"ח**] ולכן נסבבה שריפת ביהמ"ק על ידו, וכיון דאברהם שבחינתו חסד שהוא בחי' מים [**זוה"ק ח"ג רנ"ה.**] יצא ממנו ישמעאל בחי' מים דקליפה, ויצחק שהוא בחי' גבורה שהוא אש דקדושה יצא ממנו אש דקליפה עשו. ולכן בשם ישמעאל יש שם של חסד ורחמים שנא' חסד א-ל כל היום, ובעשו ניכר בו מדת הדין והגבורה מיד בלידתו שנא' ויצא הראשון **אדמוני ובזוה"ק ח"א קלט:** כי אדום רומז לדינא קשיא. ובחי'

מים הוא ג״כ יסוד האהבה והתענוג, ולכן ישמעאל הוא בחי׳ התאוה וערביא נטלו ט׳ קבין זנות מעשרה שירדה בעולם [**קידושין מט:**], ואש הוא בחי׳ היראה והגבורה, ולכן עשו הוא בחי׳ גאוה וכעס ורציחה. מאידך מדתו של יעקב הוא תפארת שהוא המאחד בין חסד וגבורה כמבואר בזוה״ק ח״ג שב. ולכן זרע יעקב שלמים בשתי המדות שלוקחים האהבה הגשמית שמביא לידי ניאוף לקיים מצות אהבת ה׳, ומדת הגבורה לוקחים כדי לכבוש את היצר ולפחד מהקב״ה.

ג: אויב ושונא: עשיו שונא ליעקב כמ״ש **בזוה״ק ח״א קעא:** עה״פ ונעתרות נשיקות שונא [**משלי כ״ז ו׳**] דא עשיו, ומפורסם דברי רשב״י [**ספרי במדבר פיסקא ס״ט**] הלכה היא בידוע **שעשו שונא ליעקב**, ומדה כנגד מדה הקב״ה שונא אותו כמפורש בנבואת מלאכי ובהפטרת פ׳ שלנו שהקב״ה שונא לעשו, ומאידך ישמעאל נקרא אויב כמבואר **בפרקי דר״א פכ״ז ופמ״ז**, ועה״פ ונתן ה״א את כל האלות האלה **על איביך ועל שונאיך** אשר רדפוך [**דברים ל׳ ז׳**] כ׳ **רבינו בחיי** שם דשונאים קאי על עשו ואויבים על ישמעאל, ואויב קשה יותר משונא שאין להם שום צד רחמנות על ישראל ויש להם איבה עולמית אבל עשו הגם שעיקר גלותינו תחתיהם מ״מ יתכן שיהי׳ להם מצבי רחמנות. **ובאוה״ק** [**במדבר י״ ל״ה**] עה״פ קומה ה׳ ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך, דשונא הוא בחי׳ היצה״ר המפתה בנ״א לחטוא, ואויב הוא בחי׳ **המזיק והמחבל** ואין הוא מפתה, וא״ש דבני עשו עיקר מטרתם תמיד היה להציק את ישראל לפתותם או לכפותם כדי שימירו את דתם, אבל הערביים בני ישמעאל אותם יש לכנות **״מחבלים״ ו״מזיקים״** שאיבתם התהומית ל״ש כלל לעניני אמונה רק הם דבוקים בישראל רק לחבל בהם ולהזיקם.

חמה ולבנה - שלטון קבוע וארעי - אלופים ונשיאים: כידוע החמה והלבנה מסמלים את אמונת דתות הכזב הנצרות והאיסלם, כי הנוצרים מונים את ימיהם ע״פ החמה, [וחדשים שלהם הוא רק במקרה ול״ש להתחדשות הלבנה] והישמעאלים מונים לפי מהלך הלבנה [בלי להשתעבד לתקופת החמה ולכן הרמדן שלהם יהי׳ פעם בקיץ ופעם בחורף], **והרד״ק והאברבנאל פי׳ חזיון יואל פרק ג׳** דשמש יהפך לחושך וירח לדם, דקאי על הצרות שיארעו באחרית הימים לשני אומות אלו, [54] **ובעקידה שער כ״ח** פי׳ חלום יוסף דשמש וירח דקאי על אדום וישמעאל שישתחוו לכלל ישראל באחרית הימים.

מכאן נביא חלק משיעורו של הגרמ״י רייזמן שליט״א בענין זה:

״בישעיה כ״ד כ״ג כתוב: והיה ביום ההוא יפקוד ה׳ על צבא מרום וגו׳ **וחפרה הלבנה ובושה החמה** כי מלך ה׳ צבאות וגו׳ ונגד זקניו כבוד **ובתרגום יונתן** וברש״י פירשו דקאי על עובדי החמה והלבנה: ויבהתון דפלחין לסיהרא ויתכנעון דסגדין לשמשא ארי תתגלי גבורתא דיי צבאות בטורא דציון ובירושלם וקדם סבי עמה ביקר. וצ״ע כי בימינו כבר אין בעולם עובדים ללבנה כלל, אולי בסוף הודו יש מעט עובדי החמה, אבל עובדי לבנה כבר אין בכל העולם כולם. **וביאר רבי יצחק אברבנאל** ע״פ דבריו לעיל בספר יואל, כי ׳חפרה הלבנה היינו האומה הישמעאלית המונים ללבנה, ובושה החמה הם שאר האומות המונים לשמש׳, שניהם יתביישו בהגיע סופם. **בימינו יש פירוש חדש ל׳חפרה׳ הלבנה, הערבים החופרים מנהרות מתחת לקרקע כדי להחריב ולהשחית, וכנודע שמצאו במערותיהם כמו ערים שלימות.** [55] הן ישמעאל והן עשו בנו בתי טומאה בירושלים עיה״ק, הישמעאלים בהר הבית והנוצרים בכנסיית הקבר ושאר זוהמות, ובמהרה בימינו כישעמדו רגליו על הר הזיתים יהיה רעש האדמה, ופירש האברבנאל שאותו הרעש יהיה כדי להחריב כל בניינים הטומאה שהם בנו בירושלים, ואז יתגלה ׳כי מלך ה׳ צבאות בהר ציון ובירושלים׳.

ובזה מיושב שבכל פעם שהנביא מדבר על ׳חפרה הלבנה׳ ועל ה״ירח דם׳, הכונה לישמעאל, ולא ח״ו לישראל המונים ללבנה. וגם סיבב הקב״ה שהלל תיקן את הלוח ומאז והלאה אנו יודעים מתי ראש חודש מבלי להסתכל על הלבנה כלל, ופעמים שיש מולד זקן ואין יכולת לראות את הלבנה עד לאחר ראש חודש, כמו בחודש זה, וזה שכתוב ׳**ונגד זקניו כבוד**׳ שאנו מחוברים לתקנת הזקנים ולא ללבנה עצמה. **רק הישמעאלי אין לו לוח קבוע ומונה רק ע״פ ההסתכלות שלהם בלבנה בפועל,** וכפי זה הם מחליטים אם החודש ל׳ או כ״ט, ולכן יש שינויים בין מדינות האיסלם, ופעמים שבאלכסנדריה מתחיל הרמדאן ביום או יומיים מאוחר מזמן הרמדאן בדובאי. ולפי זה נמצא בפשטות שבימינו רק הישמעאלי ׳מונה ללבנה׳ בפשטות, ועליו נאמר ׳וחפרה הלבנה׳, ועל האדומיים המונים לחמה ׳ובושה

54 ושם כ׳ בהמשך **דכל אשר יקרא בשם ה׳ ימלט כי בהר ציון ובירושלים יהי׳ פליטה,** היינו לא כמלחמות הקודמות שלא הי׳ הבחנה בין צדיקים לרשעים רק בזה יהי׳ שמירה ברורה על אלו הדבקים בהקב״ה.

55 הנה **ברמב״ן דברים ב׳ כ״ג** כשביאר דעות [שהיו אלה שחיו בארץ פלשתים לפני שבאו הכפתורים] הם החוי וגם רפאים כ׳ ״ועל דעתי הוא שם מכונה מן החוי ע״ש חור פתן ומאות צפעוני כי **הטמונים בעפר** יקרא הלשון רפאים כמו הרפאים יחוללו מתחת מים ושוכניהם״ ומסמנא מילתא שאלו הדרים שם עוסקים בחפירת מנהרות – **ידידי הרב יצחק קונינסקי שליט״א.**

החמה', ורק בני ישראל 'נגד זקניו כבוד' שאנו מונים ע"פ הלוח שקבע רבי הלל הנשיא נכדו של רבינו הקדוש, כי בהר ציון יהיה פליטה.

עוד אי' במדרש **'ברכך ה' וישמרך, ישמרך מן האומות כד"א יומם השמש לא יככה וירח בלילה.** ובמפרש המדרש **'יפה תואר' הביא בשם ספר 'חוזה דוד' [להקדמון הג"מ רבי דוד חזן זי"ע משנות ת']** ש'**השמש**' אלו הם האומות המונים לחמה, '**וירח בלילה**' הם הישמעאלים המונים ללבנה, הקב"ה ישמור עלינו משניהם." [56] **ע"כ משיעורי הגרמ"י רייזמן שליט"א.**

והנה ההבדל בין שמש ולבנה דשמש שאורה קבוע מסמל סדר וקביעות דכל שנות השמש מסודרים בקביעות בקיץ וחורף, אבל חדשי לבנה דתלוי בהתחדשות אין שנותי' קבועים כי שנת לבנה הוא שנ"ד יום ואח"כ עדיין נשארו י"א יום למנית שנת החמה, מעתה א"ש דמלכות עשו היא בחי' השמש בהיות מלכותה סדורה וקבועה ויש לה שלטון אמיתי עם סדר מיוחד, אבל בני ישמעאל אין להם מלכות ושלטון קבוע, רק שלטון של כבוד מדומה בלא אחוזה. ולכן בסו"פ וישלח בבני עשיו כ' **אלה אלופי אדום למושבתם בארץ אחוזתם, [לקמן ל"ו מ"ג]**, מאידך בישמעאל כ' **[לעיל כ"ה ט"ז]** ואלה שמתם בחצריהם ובטירתם ולא הוזכר לא נחלה ולא מושב, דלעשיו נתן נחלה וירושה כמ"ש בדברים ב' ה' **אל תתגרו בם וגו' כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר**, אבל בישמעאל כ' **כי לא יירש בן האמה הזאת וגו' [לעיל כ"א י']** נמצא כי כל מקומות מושבותיהם לא ניתן להם לחלקם רק בדרך עראי בעלמא, **ולכן דוקא בני ישמעאל באים בכל קנאתם וכעסם על א"י לאמר שלי הוא לפי שמרגישים מקופחים שלא קיבלו כלום,** אבל עשו יש לו כבר מקום משלו ולכן מעולם לא בא לטעון שא"י שייך לו. [57]

ובזה א"ש דראשי בני עשיו מכונים **מלך ואלוף** אבל ראשי ישמעאל מכונים **נשיאים** וכפי שביאר **הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל** דרק לעשיו ניתן מלוכה עכ"פ לזמן, אבל לישמעאל יש רק כבוד וגדולה בלי תקיפות ומלכות **וכפי שראה בעצמו כשנחטף במטוס ע"י מחבלים** שגם החשוב שבהם לא הי' תכונה של המלכות רק כבוד מדומה. ובזה מובן מה שבני ישמעאל נמצאים תמיד במצב בזוי ושפל ונחשבים אומה שפילה כמבואר **בכתובות סו:**. עוד מובן מה שבני עשיו הם מתורבתים וגם כשעושים צרות לישראל ה"ז בסדר ודיקדוק כמו שראינו אצל הגרמנים ימ"ש, וכן שפעמים יש להם רחמים כמו שרואים בזמנינו שיש חלק מן האומות שמאירים פנים לישראל דסו"ס גם יש להם יש מלוכה ומקום מושב וגם כשיש להם שנאה תהומית לישראל הרבה פעמים לא יראו את זה מבחוץ, אבל בני ישמעאל שאין להם כלום הורגים וטובחים בישראל בלי סדר כלל ואיבתם שמורה לנצח.

חרב וקשת: יעקב אמר ליוסף **אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי [לקמן מ"ח כ"ב]** וכ' **מהרש"א בח"א ב"ב קכג.** כי התפלה יועיל לבטל ברכת החרב של עשו וברכת הקשת של ישמעאל, הרי דכח עשו בחרב וישמעאל בקשת, **ובזוה"ק תיקונים מזוה"ח** מבואר דקשת שורשו בימין וחרב בשמאל וא"כ א"ש דישמעאל שורשו מאברהם שהוא בחי' החסד שהוא ימין ועשו מיצחק שהוא בחי' הגבורה שהוא השמאל.

והנה אחרי שנתבאר היטב שני הקליפות הגדולות עשו וישמעאל נבין גודל ההרס והחרבן לצד הקדושה אם יזדווגו שניהם ביחד, וכ"כ **בזוה"ק ח"ג פו:** דפנימיות איסור חרישה שור וחמור יחדיו, הוא סמל שני כוחות הסט"א דשור וחמור הנ"ל שמביא רע לעולם, והמפרידם מביא שלום בעולם וכ"כ **הגר"א בפירושו לספרא דצניעותא** כי עשיו וישמעאל הם קין והבל שא' הביא פשתן וא' צמר, וענין עשו הוא כקין שהי' איש שדה ועובד אדמה שהוא בכור ורוצח ומגלה עריות, וענין הבל הוא ישמעאל ולזה עשה תשובה אבל החיבור ביניהם מחריב את העולם ולזה אסרה תורה שעטנז, ובמש"כ **בב"ב עד:** דלויתן נברא זכר ונקיבה ואלמלא נזקקין זל"ז מחריבין כל העולם כולו ולכן סירס הקב"ה את הנקיבה והרג את הזכר ר"ל כי זכר ונקיבה הם ב' ראשי הקליפות עשו וישמעאל, ואם יזדווגו יחריבו כל העולם.

עפי"ז מבוארים הפסוקים שלנו באופן נפלא וכדפי' שם הגר"א בפי' לספרא דצניעותא דלכן הלך עשו לישמעאל שרצה להזדווג אתו כדי להחריב כל העולם סוד הקדושה סוד יעקב, ולכ"כ וישטם עשו את יעקב וגו' וילך אל ישמעאל וגו' היינו שמצד גודל שנאתו לצד הקדושה ביקש לשאת את מחלת בת ישמעאל, וע"י חיבור זה רצה להחריב כל העולם, מה עשה הקב"ה סירס את הזכר שעשו לא יכול לו ונעשה לו אוהב וישקהו, והרג את הנקיבה בזה שסילק את ישמעאל מן העולם לפני שהתחתנו, דלכן מת ישמעאל דוקא באותה

---

56 **ובזמן המלחמה הרבינו לומר קאפיטל זה אחרי התפלה ולהנ"ל יש לנו כוונה חדשה במילים אלו "וירח בלילה" [ת"ח אחד העיר לי באמת דאין לפסוק זה קשר על מצב המלחמה].**

57 באלול תש"ל כשנשתחרר **הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל** מהמטוס שנחטף ע"י הערבים והגיע לארה"ב חיכה לו בשדה התעופה **מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל**, ומיד כשנראה דמותו של רב הוטנר זנק ר' משה ממקומו ורץ לקראתו וחיבקו ונשקו זא"ז בבכי וברגש, ולחש לו רב הוטנר **"הסתכלתי בעיניים של החוטפים וראיתי בהם הכעס העצום על הכתוב עליהם "כי לא יירש בן האמה הזאת".**

פרק כדי שלא יזדווגו זל״ז. [ונקבה מרמז לישמעאל כמבואר **במהרש״א ב״ב עג: ע״פ גמ׳ ב״ק צב:** דעורב נקיבה קאי על ישמעאל, ומה שנמשל לעורב דוקא הוא ע״פ הנתב׳ דישמעאל שורשו במים שהם יסוד התאווה, וגם העורב פרוץ בזנות כמבואר **בסנהדרין קח:** דעורב שימש בתיבה]

וא״ש דפסוקים אלו הם המשך משנאת עשו ליעקב, וכ׳ כאן שורש כל הגליות שהוא בעיקר תחת שליטת ב׳ קליפות אלו ולכן דוקא בעת צאת יעקב לגלות הוקדם בקרא החיבור והשידוך בין עשיו וישמעאל. ומיושב למה כ׳ קודם **וילך אל ישמעאל** דזה הי׳ באמת עיקר מטרתו ללכת אל **ישמעאל עצמו** ולקבל מכוח שלו אכן נס עשה הקב״ה שישמעאל מת וממילא נחלש הזיווג שלו.

קליפת עמלק הוא תוצאה משידוך זה

ומ״מ כיון דסו״ס הי׳ חיבור בין עשיו וישמעאל יצא מעשיו עמלק שהוא בחי׳ **כלב** שקליפה זו יוצא מהזיווג של שור וחמור וכמבואר בס׳ **קהלת יעקב** [ערך עמ] **ובילקוט ראובני** [פ׳ ויגש אות כ׳] **והגם שהי׳ בן אליפז שהי׳ בן עדה ולא בן מחלת** מ״מ ע״י חיבור עשיו וישמעאל הי׳ בו כח ישמעאל שיוכל להורישו לא׳ מנכדיו ונתחברו בו ב׳ הקליפות דעשו וישמעאל. וכ״כ **בזוה״ק ח״ב קכ.** דעמלקים נחשבים עירבוב דאומות עשיו וישמעאל, ולכן הקפידה התורה כ״כ לאבד זרעו לגמרי ועיקר סכנת המן שהי׳ בדעתו להשמיד ולהרוג את כל היהודים הי׳ משום שהי׳ מזרע עמלק, ולכן עיקר מלחמה לה׳ הוא בעמלק, וכשימחה שם של עמלק יתבטלו קליפת אדום וישמעאל ותהי׳ הגאולה השלימה.[58]

עכ״פ מבואר היטב איך נכנסו פסוקים אלו לכאן, דיש לזה משמעות גדולה לפני שיעקב יוצא לגלות דמעתה יתלוו אליו תמיד שני הקליפות הגדולות האלו **עד שנזכה לכלה שעיר וחותנו ויעלו לציון מושיעים.**

<u>מערכת מטעמי יצחק</u>

אהבת יצחק למטעמים

ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו: [כ״ה כ״ח] ולהלן בפרשה ועשה לי מטעמים אשר אהבתי כמה פעמים.

משמע, דיצחק אהב מטעמים מיוחדים ועשיו ידע איך להכינו שיהי׳ טעים, ולכן אהב אותו, וזהו מה שמבקש ממנו שיכין לו מטעמים כאשר אהבתי, ורבקה גם יודעת להכין מטעמים כאשר אהב יצחק, ולכן אמרה ליעקב אני גם יכול להכינו כפי אשר אהב אביך.

ותמוה ביותר, וכי יצחק אוהב מאכלים, הלא ידוע על כל הצדיקים אשר היו מופקעים לגמרי מהנאות גשמיות, ובפרט יצחק אבינו שהי׳ קדוש מרחם, מופקע ופרוש לגמרי מכל עניני עוה״ז, ובפרט אחר העקידה שנעשה כאפר, ובוודאי היה פרוש מכל עניני עוה״ז, ואיך יוצדק ההדגשה על יצחק שאוהב מאכלים מסויימים ?

האם צדיקים מרגישים טעם באוכל

וכתב **באילת השחר** דלא יתכן לומר על צדיקים שלא הרגישו טעם כלל, דא״כ ל״ש לברך ויהי׳ ברכה לבטלה, **וכתבו בשם הגרי״ז [שי לתורה ורשימות תלמידים בשם ספר בית אב]** שהקשה ג״כ וכי התאווה יצחק ח״ו למאכל טעים, ותי׳ דכיון דשני גדיי עיזים הי׳ אחד לפסח ואחד לחגיגה, ובקרבנות יש דין למשחה כדרך שהמלכים אוכלין, עי׳ **תוס׳ חולין [קלב: ד״ה אין]** ״דוודאי כמו שטוב לו ונהנה יותר מצי אכיל״ ממילא הקפיד על מטעמים. ובזה הסביר מדוע ביקש יעקב מיצחק שי**שב** לאכול מצידו כמש״כ פסוק י״ט ״קום נא **שבה** ואכלה מציידי״ וביאר ע״פ **תוס׳ יומא [כה. ד״ה אין]** דמותר לשבת גם בעזרה בשעת אכילת קדשים מצד למשחה, הרי דדין למשחה מחייב ישיבה. **עכ״ד הגרי״ז.** וצ״ע הרי לעשיו אמר לצוד ציד דהינו צבי כמבואר בלשון רש״י, והרי צבי אינו כשר לפסח, וכנראה הי׳ בדעתו לאכול ק״פ

---

58 **כ״ז מספר אחישנה שם**, ובפרק כ״ה שם מציע לפרש המאורעות בזמנינו עפי״ז, דהנה יושבי א״י נמצאים בפחד ובאיום קבוע מצד הנשיא שקם באירן שהיא מדינת פרס ששנאת בני ישראל והשמדתם עומדים בראש כל מעייניו ואינו חדל בכל עת ועונה לקרוא בפה מלא להשמידם מע״פ האדמה, ואף פועל בכל עת להשיג כח ויכולת לעשות זאת רח״ל עד שהכל מודים כי הוא עיקר הסכנה בעת הזאת, ולכ׳ אותו שליט פרסי אינו מחלקו של אדום מזרעו של עשיו שהרי הוא וכל עמו דבקים בכל עוז באמונת האיסלם וממנה באה כל שנאתם לישראל, אך מאידך גם אין מקורם מארצות ערב ואף שפתם אינם ערבית כי אם פרסית, אלא שקיבלו עליהם דת האיסלאם, ומזה כשלשים שנה שהשליטו בכח גם ההנהגה האיסלמית במדינתם, ובוודאי שיש בזה שורש פנימי, אולם למשנ״ת דקליפת עמלק הוא החיבור בין עשיו וישמעאל, ועוד שמבואר **בפרקי דר״א פמ״ג** דאחרי בילבול סנחריב נכנס עמלק למדבר ונתערבו עם בני ישמעאל, נמצא כי חלק מהמוסלמים בימינו הם מזרע עמלק ונעשו חטיבה אחת של זדון ורשע שמסוגל להחריב את כל העולם, והנה מבואר בסנה**דרין צז:** דאין ישראל נגאלין אלא בתשובה ע״י שהקב״ה מעמיד עליהם מלך קשה כהמן, והמן הוא ג״כ אותה בחינה כיון שהוא מזרע עמלק, וא״כ י״ל דאותו מושל האירני נועד לשמש כהמן הרשע שביקש להשמיד את כל היהודים, וכיון שזה בא מזיווג עשו וישמעאל ביחד בכוחו להחריב את כל העולם, ואכן הרבה מאומות העולם ג״כ מפחדים ממנו. **ע״כ מספר הנ״ל.** ויש להוסיף על דבריו **דהנה באמת רוב אירגוני טרור שקמים בעולם ששאיפתם להרוג ולטבוח בבני אדם חפים מפשע ה״ה מבני ישמעאל,** וי״ל דיש בכולם מאותה בחינה של זרע עמלק, וא״ש דטובת האנושות כולה הוא למחות זרע של עמלק שהם אלו שרוצים להמיט הרס וחרבן על כל האנושות ועליהם נאמר וכל הרשעה כולה כעש״ן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ בב״א.

שלא ע״י עשיו ואעפ״כ ביקש מטעמים, וגם אי נימא דלחגיגה הוי רשות ואפשר לצאת גם עם חי׳ כדי שיתקיים על השובע, אבל א״כ אין עליו דין קרבן כלל וא״צ למשחה? ועוד הרי גם מתחילת הפרשה כתוב ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו, ומשמע דהי׳ לו תמיד אהבה למאכלים, ואף דשם לא הקפיד שיהי׳ כן כמו בקרבן, מ״מ עדיין צ״ב איך נפרש ענין אהבה זו?

והנה ראיתי מביאים **שהג״ר אליהו מן שליט״א שאל כן למרן הגרח״ק זצ״ל,** בהקדם דשמע **מהרב רפאל וואלף שליט״א** שהכי גרוע אצל **הרב שך** הי׳ לדבר על אוכל [כך גם מסופר על **הראב״ד דקרית ספר הגרש״ז אולמן זצ״ל** שלא הורשה בביתו לדבר על אוכל] וא״כ איך יתכן דבביתו של יצחק אבינו עשו עסק מאוכל? והשיב הגרח״ק, ״אכילת צדיקים זה קרבנות כמבו׳ בכתובות כל המביא דורון״ וכו׳ עי׳ **מסילת ישרים פכ״ו** ובקרבנות יש דין למשחה לגדולה. עוד אמר לו ר׳ אלי׳ **דבמעשה איש** מובא **שהחזו״א** אמר שאינו מרגיש טעם באוכל? וענה שאם זה נכון שהחזו״א לא הי׳ לו טעם באוכל, הסבה היא או משום שהי׳ חולי מעיים או שהי׳ מונח בלימוד, אבל הי׳ יכול להרגיש מחמת טבעו וכאן הרי רצה לברכו ע״י שיהנה מן הטעם וגם שזה הי׳ ק״פ שיש דין למשחה לגדולה.

ובשיעורי דעת להגרי״ל בלוך זצ״ל הקשה ג״כ כנ״ל, והוכיח מזה דכמה שיגדל האדם ובאיזה מצב שלא יהי׳ בקדושה וטהרה, ל״ש להפרד לגמרי מכל עניני החומר, כי כל הכוחות הפועלים באדם הקטן פועלים ג״כ באדם הגדול באיזה בחינה, וכיון שיצחק רצה שיהי׳ ברכתו בשלימות הי׳ דרוש שכל כוחותיו יסייעו לזה גם ההרגשות. גם **הגה״צ רבי אבגדור מילר זצ״ל** בשיחותיו הלך בדרך זו דקאי על טעם גשמי, ואמר שאנו טועים לחשוב שיצחק הי׳ מלאך ומופקע לגמרי מגשמיות, ואינו נכון הוא הי׳ בשר ודם ועבד את ה׳ בכל כוחותיו, ואדרבה הוא ידע להשתמש בגשמיות לצורך גבוה, והוא ידע לאכול בצורה של התבוננות בטובו של הקב״ה איך שנותן טעם כ״כ טוב במאכל, וזה מה שאנו צריכים ללמוד ממנו, והרחיב מאוד איך התענוגים הם היכי תמצי להגיע לאהבת ה׳ אם יודע לאכול נכון.

הכוונה לטעם רוחני

אבל **בספרי חסידות** נקטו דבוודאי הטעם הטוב שהרגיש יצחק במאכלו הי׳ טעם רוחני, עי׳ **פרי צדיק לר׳ צדוק הכהן זי״ע** שפי׳ ע״פ דברי **הר״ן בקידושין [טז. מדפי הרי״ף ד״ה איכא דאמרי]** דלאשה יש מצוה בפו״ר בזה שהיא מסייע לבעלה, א״כ בזה שיצחק סייע לעשיו לקיים מצות כיבוד אב, ממילא הרגיש קדושת המצוה במאכלו והי׳ תמיד סעודת מצוה, וכשרצה לברכו ביקשו שיכוון לגמרי לש״ש, וזהו וצודה לי צידה עם ה׳ בסוף, ולכן כשרבקה שלחה את יעקב הוצרכה לצוות אותו כדי שיורגש בו קדושת מצות כיבוד אם, וכן מצינו שהרבה דקדקו לאכול רק בסעודת מצוה.[59] ועי׳ **מאור ושמש** שהק׳ ג״כ דאיך יתכן שיצחק יבקש מטעמים הערבים, הלא צדיק אוכל לשובע נפשו והמתוק והבלתי מתוק שוה בעיניו, ולמה מדגיש כ״כ הרבה פעמים מטעמים כאשר אהב, ותי׳ כי יצחק רצה לברך את עשיו במדת גבורה ודין, והמשכת הברכה הוא לפי ענין הוראת המאכל, וכמש״א חז״ל דבריש שתא לא נאכל דברים חמוצים רק מתוקים, ה״נ יצחק כיון דיצחק הי׳ מדתו גבורה, אהב מאכלים עזין וחריפים המעוררים מדתו, ולכן צווה להביא לו מאכלים ההם, כדי להמשיך לו הברכה מסטרא דגבורה. נמצא לפ״ז אהבת יצחק למאכלי עשיו הי׳ בעבור מדתו מדת הגבורה.

גם **בישמח משה** מבואר כן, שהי׳ קשה לו מה שהקשו רבים, איך יתכן שנכשל יצחק בשחיטתו של עשיו שהי׳ מומר לע״ז והרי אין הקב״ה מביא תקלה לצדיקים, [ובאמת יש לדון איזה דין מומר הי׳ לו ונ״מ לשחיטתו דאי הי׳ רק מומר לתיאבון הרי מעיקר הדין כשר, רק דצריך למסור לו סכין בדוק, והרי עשיו רצה לכבד אביו וטרח הרבה ובוודאי לא רצה להכשילו, בפרט אי ידע שיצחק ירגיש במאכליו שזה נבילה, וגם אם היה מומר להכעיס דלא מהני מסירת סכין מ״מ תלוי בטעם הפסול דאי כרש״י דמועד לקלקל י״ל כנ״ל, אבל גם אי נימא מצד אינו בר זביחה ל״ש זה לפני מ״ת גם אי קיימו כה״ת.[60]]

וחידש מחמת קושיא זו, דגם עשיו בעצמו לא רצה לשחוט לאביו, דידע דיצחק ירגיש מיד במאכלו גודל רשעותו וקילקולו ולכן ביקש תמיד מיעקב שישחוט עבורו, ולכן הרגיש יצחק טעם נפלא במאכלים שהביא, כיון שנעשה ע״י יעקב שהכניס בו כל הכוונות, רק בפעם האחרון לא מצא את יעקב ולא הי׳ לו ברירה רק לשחוט בעצמו, ולפ״ז המטעמים קאי על טעם הרוחני ואצ״ל דקאי על טעם הגשמי.

האם נכון להתענג במאכלים טעימים

והנה באמת ראוי לדון האם בכלל נכון לחפש להתענג במאכלו, האם נימא דכל ענין התענוג ברא הקב״ה רק

---

59 על רבי צדוק בעצמו מסופר שלא אכל בשר רק בסעודת מצוה, ופעם הפסיק לאכול ארוחת ערב עד שצווה עליו רבו שצריך לאכול ועי״ז נעשה לסעודת מצוה, ותמיד לפני ארוחת ערב אמר הריני בא לקיים מצות חכמים.

60 **בחיד״א** תי׳ דאיסור מומר לתיאבון הוא רק דרבנן ואבות לא קיימו גזירות דרבנן חוץ מעירוב תבשילין ובשם ספר **אמרי נועם** הביא דכל השנים עד עכשיו עדיין לא הי׳ מומר ובאמת לא נכשל וכ״כ **החזקוני, וחיד״א** הק׳ עליו הרי כבר הי׳ מומר וכופר מעת היותו בן ט״ו עוד תי׳ חיד״א דרבקה לא הניחתו לשחוט והיא שחטה בעצמה.

לנסיון שלא להיות נמשך אחר תענוגי עוה״ז וראוי לנו לברוח ממנו עד קצה היכולת, חוץ בלצורך מצוה כשבת ויו״ט וכדומה, או דאדרבה מרוב טוב הקב״ה ברא מאכלים שיש בהם תענוג כדי להנות בהם בני אדם, והקב״ה נהנה כשאנו נהנים ממה שברא ואין ראוי לימנע מליהנות, ואם ימנע מזה יראה ככפוי טובה?

ואין הנדון במאכלים המזיקים לבריאות הגוף, וגם אין הנדון כשרוצה כפרת עוונות, ולכן רוצה להסתגף או להתענות, או שחושש שמחמת אכילתו יגיע לעבירות ולביטול תורה, **רק הנדון הוא כשיש לפניו שתי אפשריות של אוכל ושניהם יביאו לו אותה תועלת בדיוק, ואחד מהם יותר טעים,** האם יש ענין לימנע מן הטעים יותר, או כגון שמגיע לשמחה ואיננו רעב ויש לפניו עוגות וכדומה, האם יש ענין לימנע ממנו, או דנימא דאדרבה הקב״ה רוצה שתהנה, ויהי׳ לו היכי תמצי להכיר בטובתו של הקב״ה יותר, והברכה שלו יהי׳ יותר מעומק הלב?

ונראה דענין זה תליא באשלי רברבי, ונצטט בזה תמצית משיעוריו הנפלאים של מו״ר הגרמ״י רייזמן שליט״א על הרמב״ם פ״ג מדעות:

הנה **בתענית י״א** מבואר דנחלקו אי היושב בתענית נקרא חוטא או קדוש, ודעת **ר״א הקפר** דנקרא חוטא ודעת שמואל דנקרא קדוש, וגם **לשמואל** דנקרא קדוש הוא רק במצי לצעורי נפשי׳ אבל בא״א לו נקרא חוטא לכו״ע. ודעת **הרמב״ם** [**פ״ג מדעות ה״א**] לפסוק כר״א הקפר והרחיב דאינו נכון לנהוג פרישות ולהתרחק לגמרי מגשמיות, ומביא עוד מאמרי חז״ל דייך מה שאסרה תורה וכו׳ אבל דעת **הב״י** בסי׳ **תקע״א וכ״פ בשו״ע שם** דקי״ל כשמואל דנקרא קדוש באופן דמצי לצעורי נפשי׳ [וגם לרמב״ם לא נקרא חוטא אא״כ לא מצי לצעורי נפשי׳ אבל במצי לצעורי נפשי׳ הוא רק אינו דרך טובה.] וכתב **החוות יאיר קנ״ב** דכל המאמרים הסותרים זא״ז בחז״ל שהובאו במסילת ישרים פרק י״ג בענין זה תלוי במח׳ הנ״ל.

לצורך כפרה ותשובה נכון להמנע

וכתבו **מפרשי הרמב״ם** [עי׳ **הגהות פר״ח אוצר המלך לרבי צדוק הכהן ויד המלך לרבי אלעזר לאנדא ובתשו׳ הרדב״ז**] דמה שמצינו בש״ס הרואה סוטה בקילקולה יזיר עצמו מן היין כיון דאז היין מאיס לו, וא״כ זה עונג בשבילו להמנע מיין, וכן אותם שהושחרו שיניהם מפני התעניות, היינו לפי שידעו שמרוויחים בזה כפרה ממילא לא הרגישו צער בזה שהתענו, או עכ״פ גם אם הרגישו צער אבל לצורך כפרה ותשובה מותר, וכן מי שלהוט אחר אכילה והוא זולל וסובא ורוצה לתקן עצמו והרי דרכו של הרמב״ם בתיקון המדות הוא ללכת לקצה האחרון בתחילה, ממילא מותר לו להמנע כדי לתקן עצמו, וכן לאותם בעלי מדרגה שאוכל לא מדבר עליהם כלל ולא מרגישים בזה שום תענוג, בוודאי ל״ש חטא, דעיקר החטא הוא כשמרגיש בנפשו שרוצה בו וכשמונע עצמו נפשו מתענה, בזה נקרא חוטא שאין לו לענות נפשו.

ובזה ניחא הנהגת רבותינו, **כמו הרה״ק מבעלזא והחזו״א והגרא״ל שטיינמן שלא נהגו כלל ממאכלים,** גם לדעת הרמב״ם, כיון שלא דיבר אליהם כלל ולא הרגישו בזה שום עינוי וצער, וכמו שהבאנו לעיל מדברי הגרח״ק זצ״ל.

ודברי הרמב״ם עולים יפה, עם פשטות דברי הירושלמי סוף קידושין דעתיד אדם ליתן את הדין על מה שראו עיניו ולא אכל, ורבי אלעזר אף שהי׳ עני ואביון קבץ פרוטות כדי לקנות כל פירי חדש. ועי׳ **משך חכמה פ׳ בראשית** [**לעיל ב׳ ט״ז**] דאדם נצטווה לאכול מכל עץ הגן ואילו הי׳ חוה יודע זה היתה אוכלת מכל עץ הגן לשם מצוה והיתה נצלת מחטא עץ הדעת. **ובחת״ס נדרים נ:** [**ד״ה אם**] דבר קפרא קרא לרבי עוברי רצונו כיון שעבר רצון ה׳ במה שלא נהנה כלום מעולם הזה, והא דקדש עצמך במותר לך היינו במותרות או כפי׳ **מהרש״א בח״א** [**ע״ז כ: ד״ה ואמר טהרה**] דדקדק ״לך״, דלא מיירי בדבר המותר לכל אדם, רק בחולין טמאין שלכהן אסור אז יהדר הישראל לאכול בטהרה ככהן [61] והא **דתוס׳ כתובות** [**קד. ד״ה לא**] עד שלא יתפלל אדם שיכנסו בו ד״ת יתפלל שלא יכנסו בו מעדנים, היינו באופן שיפריע לו להתעלות בתורה וכמו שיובא להלן מראשית חכמה בשם חובת הלבבות.

ובמסילת ישרים פי״ג האריך לבאר מדת הפרישות, והביא כל המאמרים הסותרים זא״ז ושיבח מאוד מדת הפרישות כיון שהאדם עלול מאוד לבוא לחטא ולפריקת עול, עי״ש, ואין זה סותר שי׳ הרמב״ם דבדורות המאוחרים היו יותר עלולים לחטא ע״י אכילה ושתי׳ והרי ביארנו דגם הרמב״ם מודה דמי שצריך לתקן עצמו מחולי המדות, מותר לו להמנע וגם גדולי ישראל מחמת עניוות שלהם חששו לזה ולכן מנעו עצמם [ולעיל ביארנו באופן אחר הנהגת גדולי ישראל כיון שהיו כ״כ גבוהים ולא הרגישו צער] ובדורות שלנו כולנו כחולים לענין זה, אבל מי שהוא בעל מדרגה ולא יכשל בוודאי עדיף שיקח מן העולם ועד״ז כתב **במכתב מאליהו** [**ח״ד עמוד 642**] כשבא ליישב כל המאמרים הסותרים בענין זה יישב ע״פ

61 אולם **בח״א מהרש״א שבת קי״ח: ד״ה ענוג** כתב דלא יתכן לפרש אז תתענג על ה׳ לימות החול דלא מצינו שמותר להתענג רק בשבת.

הכוזרי דמי שגדול יותר ברוחניות מרגיש יותר טעם כמבואר סוף סוטה דהוא ראוי לזה, ממילא מי שעדיין לא תיקן עצמו ועלול למכשולות יתרחק, אבל מי שכבר ריחק עצמו מן התאוות יש ענין להתקרב לתענוגים כדי שירגיש הודאה להקב"ה. וכ"כ **בזכרון זאת פ' שלח להרה"ק מלובלין.** וע"ע **בשו"ת תורה לשמה סי' תי"ח** אם נכון לטייל בפרדסים, והשיב מברכות שריו"ח ור"ל הלכו לאכול מפירות גינוסר.

כ"ז שמתאוה יש מצוה לאכול

וכ"ז דעת הרמב"ם, **ובנוסף לכך יש חבל ראשונים ובראשם הרס"ג עשה צ"ה** דכל פעם שמתאוה לאכול מצוה עליו לאכול שנא' כי תאוה נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר [**דברים י"ב כ'**] והגרי"פ פערלא הביא עוד ראשונים דס"ל כן.

המקובלים האריכו בגנות התאוה

אולם דעת **המקובלים כראשית חכמה שער הקדושה פט"ו ועוד ממקובלי צפת ומרן הב"י סי' תקע"א,** להכריע כשי' שמואל דהיושב בתענית נקרא קדוש, והחזיקו מאוד במדת הפרישות וההמנעות מתענוגים עי"ש **בראשית חכמה** שהאריך בגנות התענוגים ע"פ חז"ל עה"פ צדיק אוכל לשובע נפשו, וע"פ זוה"ק דעצם התענוגים הם מן הקליפה הקשה ומביא כמה סיפורי חז"ל על חכמינו שמיעטו באכילה, והביא הא דהיושב בתענית נקרא קדוש, ושמזון הצדיקים יש בו שפע רוחני שעי"ז משיגים הרבה מדרגות, ובשעת אכילה יכוון שבא מן השכינה עי"ש באריכות.

עוד הביא שם דברי **חובת הלבבות פ"ה משער הפרישות** שראוי לאדם להשתדל לאסור חוש הטעם ולא יקח יותר מלפתן אחד, אלא שהראשית חכמה הגביל דברי החוה"ל לבן תורה כדי שלא יתבטל מן התורה ויוכל להתעלות ברוחניות ולא יפריע לו ההתעסקות בתענוגים, ולפ"ז עדיין עולה יפה עם שי' הרמב"ם כיון דכדאי לוותר על ענין ההנאה אם עי"ז יגדל לת"ח גדול כיון דבאותו הזמן שעסוק בתיבול מאכלו יוכל לגמור לאכול ולחזור לתלמודו.

והנה גם הא דביארנו דהרמב"ם מודה דלצורך תשובה ותיקון מותר לסגף עצמו, אולם **החת"ס** פי' הפסוק דלעולם יראה אדם לאכול לפני שמגיע לתאוה, דאם לא יאכל מיד יבוא לרעבון ואז יאכל בתאוה ולכן הקפיד **הגרי"ד מבעלזא** לאכול לפני שהגיע לרעבון שלא יאכול ברעבון, וזה ברור שאם כל היום מרעיב עצמו כדי לאכול בתאוה זה וודאי אינו נכון רק מדובר שבלא"ה אוכל אם מותר לו להתענג על טוב טעם המאכל.

מ"מ כבר ראו רבותינו בדורות האחרונים בפרט הבעש"ט ותלמידיו, שאי"ז הדרך הנכונה לתיקון כיון דיצא שכרו בהפסידו ע"י שיגיע לגאוה או לחוסר שמחה בעבודת ה' או דיגרום דאח"כ יפול יותר לתאוה כיון דמנע עצמו, ועדיף שישקיע בעמל התורה ותפלה ובזה יתכפרו עוונותיו, או יעשה תענית הראב"ד שימעט קצת מאכילתו ואז עדיין לוקח המאכלים רק מפסיק באמצע תאוותו.

ואנו התחנכנו בעקבות הראשית חכמה דתענוגים הוא דבר מאיס ופסול, וכן האגרת החזו"א הידוע, דהשקעה בתענוגי האכילה הוא אבות הטומאה, גם בסיפורים על גדולי ישראל שלא הרגישו טעם במאכל וכן על מה שאמר **החזו"א על הקצות** שלא יתכן שהרגיש טעם בקוגל, מחשבה זאת הפילה חללים רבים, כיון שמרגיש עצמו כשפל ונבזה בזה שנהנה ממאכל טוב ושוב אינו ראוי לעלות במדרגות הקדושה, ויהי' קשה לנו להתרגל לדעת **הרמב"ם והסמ"ג** וקבוצה גדולה של ראשונים ואחרונים שסברו שמקיים בזה רצון ה', ויכול עי"ז להגיע לאהבת ה', והקב"ה אוהב ההנאות הגשמיים של כלל ישראל, אם עכ"פ יש לו כוונה לש"ש, דהרי מדרך הטוב להטיב, והקב"ה רוצה שנהנה, ולמה למנוע מלתבל המאכל ולהתאמץ לחשוב בלימוד בשעת אכילה כדי שלא להרגיש הטעם הטוב, הרי למה הטעים הקב"ה המאכל כ"כ, האם כדי שאכפור בטובה על הטוב שנתן לי, הרי **הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע** אמר שצריך לחלק אוכל בקבר רחל שאמא נהנה שהילדים אוכלים, וכי אבינו שבשמים אינו נהנה כשאנו אוכלים, הרי מילא את העולם בכל טוב בכל אתר ואתר, רק כמובן דאם חסר הכוונה לשם שמים, נאמר ע"ז קדושים תהיו, וקדש עצמך במותר לך.

אפשר להגיע ע"י אכילה לאהבת ה'

ואם באנו לזה, כבר עדיף שבשעת האכילה יתבונן בטוב טעם המאכלים ויודה לה' ע"ז, וכפי שהרחיב **הגה"צ רבי אבגדור מילר זצ"ל בשיחותיו,** ועי"ז יהי' הברכת המזון שלו הרבה יותר טוב ממי שמיהר במאכלו ולא תיבלו כלל, גם איך יגיד בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת **דלתוס' ברכות לז. ד"ה בורא** קאי על מותרות ותענוגים כתפוחים ואצלינו זה שוקולד, ויש לדעת דגם העלאת הניצוצות שכתוב בספה"ק תלוי בזה, דעי' **במאור עיניים פרשת מטות, ואוהב ישראל פרשת נשא, ויסוד ושורש העבודה שער ז' פ"ב** דטעם הטוב שבמאכל

הוא מחמת הניצוצות הקדושות שבו, וכפי כמות הניצוצות ישובח הטעם, וא"כ אין ענין לבטל הטעם, דאדרבה כמה שיותר יתקשר אל הטעם הטוב ויגדיל הטעם הטוב יהי' יותר ניצוצות, ויעלנו כמובן ע"י מחשבה והכרת טובה להקב"ה, וכ"כ **בתורת אמת לר' לייבלע אייגער שבועות** בביאור דברי **הר"ר בונם** דעיקר כוונת האכילה הוא **"ללעוס היטב"** דהיינו דאז אפשר להרגיש היטב הטעם הטוב שבמאכל ולהכיר טוב להקב"ה.

הקב"ה אוהב ההרגשים הגשמיים שלנו

והרה"ק מבוטשטש בדעת קדושים, כתב דהקב"ה חפץ התענוג הגשמי שיש לנו בשעה שאנו שרים הזמירות שבת, גם אם לא חושב כלום רק על ההנאה הגשמי של הניגון, זהו רצון ה' שיש להקב"ה הנאה שיש לנו עונג, **וברש"י ביצה טז. ד"ה נשמה**, דנשמה יתירה הוא לאכילה ושתי' כפשוטו, יש הרבה ענינים שקיבלנו חינוך כזה שצריך להתרחק לגמרי מליהנות, וזה לא פשוט שזה משנת רבים, דיש מדרגות, וכמובן דאם לא יוסיף לו כח לעבודת ה' לא יאכלנו, גם הרמב"ם לא ירשה לו לאכול, אבל אם מאיזה סבה שהוא זה יעזור לו לעבודת ה', אז אדרבה הקב"ה הוא טוב ורוצה שנהנה ממה שברא, ומה שאמר החזו"א דברור לו שהקצות לא הרגיש טעם בקוגל, זה כיון דהי' לו כ"כ תענוג גדול בחידוש שלו ממילא הי' בטל אצלו טעם המאכל, ומי שנמצא בדרגה זו אין טענה עליו דאין הפשט שהתגבר שלא להרגיש טעם במאכל, רק שממילא הי' כן, אבל מי שבדוקא לוחם נגד ההנאה הגשמית כיון שקרא בספרים ושמע הרבה סיפורים על גדולי ישראל, שאין להנות מעוה"ז, אין זה עבודת ה' לדעת הרמב"ם, ומה שאח"כ יש לו רגשי אשמה ומרגיש עצמו כבהמה, שטעם טעם טוב במאכל, אין זה מחשבה טובה דאדרבה יש לו להודות להקב"ה ולהתקרב לו. **ע"כ מדברי הג"ר מנשה רייזמן שליט"א.**

עבודתו של יצחק אבינו באכילתו

עכ"פ לפי מה שנתבאר דלדעת הרמב"ם ודעימי' יש בתענוג האכילה עבודת ה', הי' ניתן לומר גם ביצחק כיון שאצלו לא הי' כלל החשבונות של תשובה ותיקון וחשש להמשך לחטא כיון שהי' כ"כ מופקע מיצה"ר, ובפרט לפ"מ שכתבנו בשם הגר"ש פינקוס דביטל עצמו לגמרי להקב"ה, וכיון שה' רוצה שניקח הנאות שברא לנו מי הוא זה שיבנה עולם לעצמו, א"כ בוודאי י"ל דטעם טעם גשמי טוב כפשוטו, אלא שהצטיין כ"כ בהתבוננות חסדי וטוב ה' וכדפי' הרב אבגדור מילר זצ"ל ובשיעורי דעת. ופרי צדיק ומאור ושמש שפירשו על עונג רוחני דאין לנו השגה ביצחק אבינו, ולכן מיאנו לפרש הנ"ל ביצחק אבינו וזה כדרך הראשית חכמה.

ויל"פ ע"ד צחות שתי מהלכים אלה, בהא דכתיב "ביום **הגמל** את יצחק" [**לעיל כ"א ח'**] והיינו שנגמל אז מלינוק משדי אמו. דהנה איתא **בתענית יא:** "אמר ר"ל נקרא חסיד שנא' **גומל** נפשו איש חסיד" ונחלקו **רש"י ותוס'** על מה קאי דלרש"י [**ד"ה נקרא**] היינו מי שמתענה דגומל נפשו היינו שמפריש עצמו ממאכל ומשתה כמו ביום הגמל את יצחק ותוס' [**ד"ה גומל**] פי' שגומל חסד לנפשו שאינו מתענה, וי"ל דלדרכו של רבי אבגדור מילר נימא דביום הגמל את יצחק והתחיל לאכול לבד, חינכו אברהם לצורת אכילה בתענוג על ה' ולהתבונן בחסד ה', ולמהלך השני נפרש אז נגמל מתענוגים לגמרי, להתחיל למעט הרבה בתענוגים וכל אכילתו הי' רק בכוונות רוחניות.

קילקולו של עשיו באכילה

ולדרך של רבי אבגדור מילר יל"פ קילקולו של עשיו בצורת אכילתו, שהרי הוא הי' בעצם דומה ליצחק רק נתקלקל, וכן הי' להוט לאכילה אבל בצורה לא נכונה, ולכן אמר "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה" **ופי' הגרצ"מ זילברברג שליט"א,** לפי שלא רצה להתבונן ולהרגיש טעם הטוב שבעדשים, שאז יתחייב להכיר טובה להקב"ה ויצטרך לברך אח"כ להקב"ה. ובזה יל"פ דברי יצחק "ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'" [**כ"ז כ"ז**] ופי' **הספורנו** "אתה בני ראה והתבונן שזה הריח הוא כריח השדה שמלבד המציאות המספיק לו להיותו מזון לאיזה בעל חיים **הוסיף עליו טובת הריח המהנה ומועיל לרוח החיוני והנפשי וזה מדרכי טובו",** וזה ממש כדרכי ההתבוננות של רבי אבגדור מילר, וי"ל דכיון דחשב יצחק שזה עשיו, והי' יודע שהוא יותר עלול להכשל בענין אכילת תענוג ולקחת מהנאות עוה"ז בלי התבוננות בחסדי ה' וכנ"ל, ורצה לקרבו לעבודת ה' לכן אמר לו יצחק עכשיו תראה איזה ריח טוב יש בשדה, ותראה ותתבונן בפרטות איך שחוץ מטעם הטוב של המזון יש גם ריח טוב, ותראה טוב ה' בבריאה ותחי' עם זה וזה ישנה לך את החיים.

עי"ל ע"פ מה שכ' **בזוה"ק קמג.** שהקב"ה סיבב שלא יתגלה ליצחק ענין עשיו כדי שהברכות לא יגיעו רק מהשכינה א"כ חלק מעצה עמוקה של הקב"ה הי' להכניס ליצחק אהבה גדולה למטעמי עשיו, וכיון שיצחק הי' מופקע לגמרי מיצה"ר, ידע שאם יש לו אהבה זו וודאי שזה רצון ה', ועפ"י הזוה"ק לא קשה מה

שמקשים הרי אין הקב״ה מביא תקלה לצדיקים, דאדרבה כאן הקב״ה הוא זה שהביאו, והוא זה שדאג שעשיו לא יכשילו בנבילות וטריפות רק שיהי׳ כשר, ואח״כ הקב״ה כבר יפעיל במאכל טעם נפלא מאוד.

המטעמים של הציד

כתוב ויאהב יצחק את עשיו כי **ציד** בפיו **[כ״ה כ״ח]** ולהלן בפרשה מוזכר עוד י״ב פעמים ענינו של **הציד** וצודה לי **ציד [כ״ז ג׳] לצוד ציד** להביא **[ה׳]** הביאה לי **ציד [ז]** ואכלה **מצידו [יט]** ואכלה **מציד** בני **[כה]** ועשיו אחיו בא **מצידו [ל]** יקום אבי ויאכל **מציד** בנו **[לא]** מי איפוא הוא **הצד ציד [לג]** ויצחק אבינו מדגיש הרבה פעמים לעשיו איך שהוא אוהב המטעמים של הציד וגם כשרבקה אומרת שהיא תכין בשביל יצחק מטעמים היא מדגישה הביאה לי ציד, משמע דכדי לעשות לאביו מטעמים אשר אהב ל״ש אא״כ יהי׳ ציד ולא יועיל אם סתם תכין לו בשר טוב וטעים.

והדברים תמוהים ביותר מה ענינו של אהבה זו, דגם אם נימא כמ״ש **הספורנו והמלבי״ם** שרצה במטעמים כדי שיתעסק ויטריח בכיבוד אב ועי״ז יהי׳ ראוי לברכה, או **כרבינו בחיי** שעי״ז יהי׳ לו שמחה בנפש ויהי׳ יכול לברך מ״מ אי״ז מסביר למה הוא בכלל אוהב את המטעמים, כדי שיהי׳ בזה ממילא כיבוד אב, ואפי׳ אי נימא כנ״ל וכמש״כ הספרים דאכילת יצחק כקרבנות וקדושת האכילה של יצחק יש בכוחו להביא הרבה השפעות טובות, מ״מ לזה א״צ שיהי׳ ע״י **ציד** דוקא, דציד הוא רק פעולה מסויימת איך להביא כאן האוכל, ואי״ז נכנס בעצם טעם המאכל, ומה איכפ״ל ליצחק איך עשיו יצליח להביא הואכל, ואם נימא דהי׳ לו ליצחק טעם מיוחד בבשר חיה כמו צבי וכדמשמע מרש״י אצל רבקה דטעם הגדי כטעם הצבי משמע דהי׳ אוהב צבי, מ״מ אין הטעם המיוחד של הצבי נובע מחמת הצידה, דהצידה הוא היכי תמצי בעלמא כיון דקשה לתופסו וא״כ למה יתייחס אהבת יצחק אל הצידה [62]?

והנה **ידידי הרב צבי וילנסקי שליט״א** הראני מש״כ **הדברי חיים מהרה״ק מצאנז זי״ע,** שעמד בזה, ותי׳ ע״פ קבלה, דכיון דמטרת ברכות יצחק הי׳ להעלות עולם הגשמי אל הקדושה, והם הניצוצות הקדושות שנפלו מעולם התוהו, שאינו לפי ערך וסדר טבעי העולם, ושורש נשמת יצחק הוא מאותה בחינה, ושבירת הכלים שאירעו בעולם התוהו נקרא בספה״ק מקרה, והשגת ציד הוא ע״י מקרה, כי היא אינה וודאית ולא מסדר העולם, ולכן הבאת ציד ליצחק שיאכלנו כקרבן הוא תיקון וחיבור המקרה אל הקדושה, וזה רמז יעקב במה שאמר כי הקרה ה׳ אלקיך וגו׳ דהכל נעשה מהקב״ה.

תפקידו של עשיו הוא התגברות על הרע

והנראה בעז״ה ע״פ דבריו הנפלאים של **השם משמואל בשם אביו האבני נזר תרע״ה,** דידוע מספה״ק, דההבדל בין יעקב לעשיו דתפקידו של יעקב הוא להיות בצד הטוב בבחינת שבת ועוה״ב, אבל עשיו בחינתו הוא ששת ימי המעשה ובבחינת איתכפיא דהוא להתגבר על הרע ולהכניסו לקדושה, ואם הי׳ עשיו מצליח בעבודתו הי׳ במדרגה יותר גבוה מיעקב, וכיון שיצחק הוא מבחינת גבורות ענינו להכריח צד הרע ולהכניסו לקדושה, וכן בכל המאכלים נמצאים ניצוצות קדושות שצריכים להכניסם לקדושה ע״י אכילה בכוונה קדושה, ולכן נקרא כל מאכל צידה כמ״ש ״צידה לדרך״ כיון שיש שם ניצוצות קדושות הנצודים בו, וחיות המחוסרים צידה יש בהם ניצוצות שצריכים יותר פעולת צידה להכניסם לקדושה והציד של החיות הי׳ לפועל דמיוני לענין זה כי הדבר הניצוד שלא בטובתו של הניצוד [וכמו שכל האבות והנביאים עשו דברים בעולם המעשה שהוא פועל דמיוני לאיזה ענין שצריך להתקיים ועי״ז נתקיים, כמו חפירות בארות יצחק כדכתב **רמב״ן [כ״ו כ׳]** דהוא השפעת ביהמ״ק וכן הרבה] וא״כ י״ל גם בעשיו כיון שעבודתו היה להתגבר על הרע ולתופסו ולהכניסו לקדושה, א״כ צידת החיות שענינו לרדוף אחר החי׳ ותופסו בערמה היה פועל דמיוני לעבודתו והי׳ מועיל **עכ״ד האבני נזר.**

ובזה יל״פ ענין ציד בפיו של עשיו דהוא ענין פיתוי, שהי׳ לו כח עצום לפתות אחרים, וזה כדי לעשות בעלי תשובה ולהכניס אחרים תחת כנפי השכינה ולזה צריך להיות בעל דרשן טוב.

ולפ״ז יתיישב להפליא אהבת יצחק למטעמי הציד דוקא, דפעולת הציד דהוא פעולת ההתגברות על הרע הוא זה שנכנס אל המאכל ויצחק בקדושתו הי׳ מרגיש את זה, ובפרט דעיקר כוחו של יצחק הוא בגבורה ומין אוהב את מינו כלשון הזוה״ק, ולכן נימא **דאדרבה לא הצידה הוא היכי תמצי לבשר צבי, אלא צבי הוא היכי תמצי לפעולת הציד.**

והנה עשיו ברמאותו, ומכיון שרצה למצוא חן בעיני אביו, וגם ידע כל הענינים וכל הכוונות וכידוע דלכן ראשו במערת המכפילה, לכן כשהי׳ צד בשביל אביו הי׳

---

62 ועי׳ **כלי יקר [כ״ז ג׳]** שתי׳ ע״פ **חולין צד.** שלא יאכל אדם בשר כי אם בהזמנה זאת כדי שלא יהא מורגל באכילת בשר כיון שקשה לתופסם, ועדיין צ״ב דא״כ אין לו אהבה לעצם הציד. **ורד״ק** כתב דהזקנים נפשם קצה להם ומבקשים דבר חדש ודבר הניצוד לא שכיח כ״כ וי״ל אי אפשר לומר כן על יצחק אבינו.

עושה זה בכוונות טובות, אף שבשאר הזמן הי׳ רשע גמור אעפ״כ חפץ ה׳ שיצליח בזה, לפי שהי׳ סבה מאת ה׳ שיעקב יוציא את הברכות מעשיו דוקא דרך ערמה [63] וכדכ׳ **בזוה״ק דף קמג.** דיעקב הוא דוגמת אדם הראשון, ורבקה היא חוה ועשיו הוא הנחש שגרם קללה לאדם בערמה, לכן מדה כנגד מדה הי׳ צריך לצאת ממנו בערמה, ועוד דגם כלפי יצחק הי׳ צריך להיות שלא מידיעתו מכמה חשבונות, כמו שלא יבוא ממדת הדין רק ע״י השכינה, או שיהי׳ יצחק בשלימות השמחה ע״י שיחשוב שגם עשיו הוא בקדושה דהוא כבר תיקון השלם, לכן כל הזמן הי׳ יצחק באמת מרגיש טעם טוב בצידו של עשיו.

והנה בהגיע זמן נתינת הברכות קרא לעשיו והזהירו להביא לו מטעמים כאשר אהב, וזה דוקא ע״י ציד, ולכן הזהירו במסויים על הכלים תליך וקשתיך, דהם הם כלי המלחמה שבזה יכניע את הרע ולכן נרמזו בכלים אלו ד׳ מלכיות עי׳ **מדרש ובעל הטורים**, ולכן כשהגיע יעקב תמה ואמר מה זה מיהרת למצוא בני ותמוה וכי מה איכפ״ל אי במקרה מצא איזה חי׳ בדרכו לצוד, וכי כ״כ פשוט לו שיקח לו הרבה זמן? ולהנ״ל א״ש שכיון דההתגברות על הרע עכשיו, יביא תיקון גדול לעולם דאילו הי׳ באמת כפי שחשב יצחק הי׳ הרבה יותר קרוב לתיקון השלם, לכן הי׳ פשוט לו שיהי׳ מאוד ק׳ עכשיו להתגבר על הרע כיון דהרע מרגיש שיהי׳ להם מפלה גדולה, ולכן תמה איך יתכן שימצא ציד כ״כ מהר.

ובזה יובן הדו״ד בין יעקב לרבקה, דרבקה רצתה שיעקב יעשה התפקיד של עשיו ויביא ציד, וטען יעקב דזה ל״ש אצלו כלל דאינו יודע דרכי ערמה ואיך צודין ותופסין דאיננו איש שדה, **וסימנך דיעקב שהוא בחינת שבת ל״ש מלאכת צידה,** לזה התחנן רבקה שיקח שני גדיים [64] דגם הם מחוסרים קצת צידה, וזה שמגביר ע״ע ללכת נגד טבעו לקיים מצות אמו ובנוסף לכך היא זה שתכין את התבשילים, בזה תכניס כח קדושה עצומה עד שיתגבר נגד כל הטעמים שמרגיש בציד עשיו, וירגיש בו ממש טעם תיקון השלם, וסעודת לויתן ויין המשומר וזה יגרום שיתן לו הברכות בשלימות הרצון והשמחה.

והנה זה באמת מה שקרה לבסוף, ועשיו באמת הי׳ בדעתו להכין לאביו כהרגלו, אבל ע״י שעכבו המלאך לא הי׳ לו ברירה וחשב שיוכל לרמות את אביו גם אם יביא כלב או נבילה [ולכן באמת הזהירו יצחק על גזל ונבילה, ותמוה ולמה יחשוב עליו שירצה להאכילו נבילות? אלא **דאולי יחשוב עשיו דלצורך תיקון השלם מותר להקל באיזו איסורי תורה וכמו שטעו בזה משיחי השקר**] דהרי זה צורך גדול בשביל קבלות הברכות, והרי רואה שתמיד מצליח בזה וכנראה ה׳ רוצה בו, אבל לא ידע שכל ההצלחה הי׳ בשביל המפלה שלו היום, דע״י שיביא כלב יתגלה ליצחק כל תוקף טומאתו, ולכן באמת חרד יצחק חרדה שלא הי׳ לו גם בשעת עקידה כיון שירד מאיגרא שחשב שכבר אוחזים בתיקון השלם, לבירא עמיקתא דבנו בכורו נאבד ממנו לנצח כלשון הרמב״ן, ולכן גם בכה עשיו בכי׳ עצומה, כיון שפתאום ראה שכל מה שחשב שהצליח לא הי׳ כלום רק לרעתו.

דמיון פסולי המוקדשין לצבי ואיל

ועפי״ז יש ליישב תמיהה רבתי בפרשת ראה שכתב בבכור בעל מום דהטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאיל, [דברים ט״ו כ״ב] ולעיל בפסוה״מ כתוב הטמא והטהור יחדיו **כצבי וכאיל [שם י״ב ט״ו]** וכן כ׳ בכל פסולי המוקדשין, כדדרשו חז״ל **בבכורות טו.** ואחד מן הדרשות הוא דהוי כצבי ואיל לפטור מבכורה ומן המתנות, ופשטות ביאור דין זה הוא מחמת השם קודש שבו, דאל״כ גם נתיר חלבו ולא יהי׳ דין אותו ואת בנו וכדפריך שם, ובהכרח דלהקדש מדמינן לה. ותמוה טובא דזה **נגד פשטי׳ דקרא,** דבא לומר דעכשיו שנפסל מהקרבה כבר א״צ להקפיד על עניני טהרה, והוי כחיות המרוחקים מקדושה דל״ש לקרבן, ואיך פתאום נהי׳ הדמיון לצבי ואיל סבה להמשך הקדושה.

פסולי המוקדשין הוא פגם בקדושה

ולהנ״ל א״ש בעז״ה, דכל פסוה״מ ענינו שהי׳ כאן התגברות של הרע שהצליח לגרום איזה פגם בקדושה, לכן הזהירה התורה שכאן צריך לפעול בו כח הצידה כמו צבי ואיל, וצריך ליזהר בקדושתו ולהחזירו לקדושה לבל יפול עוד יותר אל צד הרע, וגם א״ש דבבשר תאוה כ׳ ג״כ ״אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו״ **[י״ב כ״ב]** דגם אם התרתי לך לאכול בשר חולין, מ״מ יהי׳ רק בדרך צבי ואיל שיזהר לבל יפול ברשת היצר בשעת האכילה, רק אדרבה הוא יצוד את היצר דשעת אכילה הוא זמן מלחמה, כדכתוב ״כי תשב ללחום את

---

63 וזה התי׳ הפשוט למה שרבים שואלים איך יתכן שעשיו הצליח לרמות את יצחק עי׳ **תפארת שמשון** דעשיו הוא מרכבה לרמאות לכן הצליח בזה, אבל למש״כ בזוה״ק הקב״ה רצה כן והקב״ה הוא שהעלים ענין עשיו מיצחק.

64 ולכן לא בחרה **בכבשים** הגם דזה יותר מהודר, כיון שגדי עיזים הם יותר מחוסרים צידה, אף דעיקר צידה מבואר במשניות וגמ׳ דוקא בצבי, אולם הכלל דצידה הוא כל דלא מטי בחד שחיי׳ **[שבת קו:]** ולכן יתכן גם לענין גדי, ואף דחי׳ ועוף שברשותו פטור מ״מ לד׳ **הרמ״א [שט״ז סי״ב]** אסור מדרבנן משמע דשייך קצת צידה ובזה מיושב דקיים יעקב ענין הצידה ולא שיקר במה שאמר ליצחק שיאכל מצידו דשפיר הי׳ כאן קצת צידה **וכ״כ ביקרא דאורייתא בשם הגר״צ רוטברג שליט״א.**

לחם בין תבין את אשר לפניך" וזה"פ **בחולין פד.** "וכי יצוד ציד חי' או עוף שלא יאכל בשר אלא בהזמנה זאת" ויש לרמז בזה ענין הנ"ל וכדכתב הכלי יקר הבאנו לעיל בהערה.

<u>מעלת התחלת חודש כסלו במשנת מרן החת"ס</u>

הנה בעז"ה בשבוע זה יהי' ר"ח כסלו, [65] ויש לנו להתבונן במעלת ימים אלו ע"פ משנת מרן החת"ס, ואיתא **בדרשות מרן החת"ס [ח"ב שעט: ובחדשים ח"ה עמ' ש"ל]** בהספד שנשא על הג"ר אהרן שפיטץ סג"ל זצ"ל אבד"ק פרוסטיץ ביום ד' כסלו [66] לזה הביא פסוק בזכרי' ז' שהובא שם שבתאריך זה אחרי שגמרו לבנות בית שני, שאלו להקב"ה האם עדיין יש להם להמשיך את הצומות שנקבעו על חורבן בית ראשון, וכמ"ש שם "וַיְהִי בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ הָיָה דְבַר ה' אֶל זְכַרְיָה **בְּאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ הַתְּשִׁעִי בְּכִסְלֵו:** וַיִּשְׁלַח בֵּית אֵל שַׂר אֶצֶר וגו' לֵאמֹר הַאֶבְכֶּה בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִשִׁי הִנָּזֵר כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי זֶה כַּמֶּה שָׁנִים" וענה להם הקב"ה בחריפות שמצדו לא הי' צריך את הצומות רק העיקר שיחזרו בתשובה וכמ"ש "וַיְהִי דְבַר ה' וגו' כִּי צַמְתֶּם וְסָפוֹד בַּחֲמִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי וְזֶה שִׁבְעִים שָׁנָה הֲצוֹם צַמְתֵּנִי אָנִי וְכִי תֹאכְלוּ וְכִי תִשְׁתּוּ וגו' כֹּה אָמַר ה' מִשְׁפַּט אֱמֶת שְׁפֹטוּ וְחֶסֶד וְרַחֲמִים עֲשׂוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וגו' והאריך בזה וסיים צום הרביעי וצום החמישי וגו' יהי' להם לששון ולשמחה והאמת והשלום אהבו.

וצ"ע למה דוקא ביום ד' כסלו שאלו על הצומות. ותי' דהנה פירשו בפסוק כי יצפנני בסוכה ביום רעה וגו' ואזבחה באהלו זבחי תרועה וגו' את פניך ה' אבקש והמזמור מתחיל אורי וישעי ואחז"ל ויק"ר כ"א ד' אורי זה ר"ה וישעי זה יוהכ"פ וכפרת יוהכ"פ נמשכה עד סוף ד' ימים שבין יו"כ לסוכות נגד ד' אותיות הוי"ה ואז יצפנני בסכ"ה ואז בימי סוכות ואזבחה באהלו זבחי תרועה, כי קרבנות החג נקראו זבחי תרועה שהם נמשכים מימי ר"ה שעברו ואז מסוגל לשאיבת רוה"ק שע"ז כתיב לך אמר לבי בקשו פני את פניך ה' אבקש, עוד יש להקדים דזמן ההוא נקרא סכת שלם כמ"ש והאריך השל"ה כי כל זמן ליכלוך החטאים אין שלום אמר אלקים לרשעים משא"כ אחר גמר מיצוי הדין שהוא בחג הסוכות וגם אז זמן מתנת עניים ולכן קוראין בו עשר תעשר וכמבואר במשנה בד' פרקים הדבר מתרבה במוצאי החג מפני גזל עניים כי אז אחר סור מרע ראויים לעשה טוב.

עוד יש להקדים עוד מקום שכתוב ענין חודש כסלו, והוא בירמיה ל"ו ט "**וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַחֲמִשִׁית לִיהוֹיָקִים בֶּן יאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁעִי קָרְאוּ צוֹם לִפְנֵי ה' כָּל הָעָם בִּירוּשָׁלִָם וְכָל הָעָם הַבָּאִים מֵעָרֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלִָם**" דהיינו שבעת ההיא גזרו הצדיקים תענית לפני ה' לפי שהיו יראים מנבוכדנצר ובעת ההיא באו לבית המקדש כל בני יהודה וירושלים. וכתוב בהגהות רש"י שם בשם סוד משרים [67] שהי' צום זה בר"ח כסלו,[68] משום דמר"ח

---

[65] בשנה שר"ח כסלו הי' בעש"ק ציין לי אאמו"ר שליט"א **לשו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' ס"ז** שכתב שם תשובה ארוכה ומסיים "החותם פה ק"ק מ"ד **יום עש"ק ר"ח כסליו** הרופא לנשברי לב לפ"ק. משהק"ס מפפד"מ".

[66] העיר אאמו"ר שליט"א שר' אהרן הזה נפטר בהושע"ר וא"כ מתאים ד' החת"ס לקשר ד' כסלו להושע"ר.

[67] בדפוסים החדשים שלפנינו ליתא וכנראה הי' זה בדפוסים ישנים ולא בדקתי, ובספר אגדת שמואל שמעתיק כל ההגהות ברש"י העתיק הג"ה זו וז"ל "וביום צום: זה ר"ח כסלו והוא יום סליחה כיום כיפור **הג"ה דר"ע.** ביום צום זה ר"ח כסלו והוא ירח תשיעי לירחים וכל חטאים שאדם עובר מר"ח ניסן עד תשרי מוחלים לו ביו"כ כשעוה תשובה וכשלא עושה תשובה ממתינין לו מי"כ עד ר"ח כסלו שהוא מ' יום נגד מ' יום של קבלת הלוחות והוא ט' חדשים וע"ז נאמר הרה עמל. **סוד מישרים.** הרי שיש כאן שתי קטעים א' מר"ע וא' מסוד מישרים.
וראיתי בספרים מביאים עוד ענינים מהגהות שבתוך ד' רש"י כגון מדברי רש"י יחזקאל ה ג בשם ספר סוד משרים עה"פ "וצרת אותם", דמכאן רמז, שכל המספר שערו לא יזרוק אותם אלא יגנוז, שכל מה שנאמר במקראות האלו לרעה הוא, עוד מביאים הרבה ספרים מרש"י ירמי' י"ז א' בשם סוד משרים שיחתוך מג' או ד' קרנות שולחנו לאחר גזיזת הצפרניים ויהיו עדים שאכל בנקיות ובנטילת ידיים כדין, ובכל המקומות האלו ליתא בדפוסים החדשים [ובדפוס ישן אחד מצאתיהו רק ביחזקאל ולא בירמי'] ובאמת הי' הרבה מקומות שנכנס בגוף פירש"י בסוגריים דברים בשם הגהות דר"ע ולא נודע זהותו. **ובפרדס יוסף החדש פ' נשא אות רל"ו** הביא מספר זכות יצחק שתמה והשתומם מהו הספר סוד מישרים שרש"י הק' מביא ממנו, וכ' פרד"י שהוא יהי' הולך רכיל ומגלה סוד, וציין למאמרו של פרופ' א"י העשיל ז"ל ב"ספר היובל לכבוד אלכסנדר מרכס" החלק העברי, ניו יורק תש"י שמביא בשם ספר קסת הסופר לר"א מרקוס - שמחבר הספר סוד מישרים **הוא רבי עובדיה הנביא שחי בתקופת מהר"י קולון** ע"כ. אלא שציין לספר אהל רחל לר' חיים ליברמן ז"ל (ע' 313 - 314) שמתקיף דברי פרופ' א"י העשיל הנ"ל.
אולם למבואר לעיל ברש"י הרי זה שתי קטעים א' מר' עובדי' ואח"כ מסוד משרים, וכן מבואר בהג' חת"ס או"ח סי' תק"פ שהעתקנו לקמן שכ' שם "**בהג"ה דרבינו עובדי' ובסוד מישרים**". היינו דזה שתי דברים נפרדים.
שוב חקרתי בדבר וראיתי מובא שבשנת תנ"ט הדפיס הג"מ ר' שמואל דלוגאטש תלמיד רבי יוסף שמואל מקראקא נ"ך במהדורת כיס ועם ספר המגיד שהוא תרגום אשכנזית לנ"ך מבעמח"ס צאינה וראינה עה"ת, והמהדיר קרא למהדורה זו בשם אגודת שמואל על שמו, ובהקדמה כתב שירש מאבותיו הגאונים כמה ספרים בכת"י בלתי ידועים מפרשים על תנ"ך ובהם דברים שלא שמעתן אוזן מעולם, ומונה והולך ששה מהם, הגהות דרבי עובדי' הנביא מארץ גוראת"ם, סוד מישרים, עמק השם, עמק הלב, עמי הוד, האבכי"ר חתן ר' אלי' מת"ם. את הציטוטים בתוך הספרים הכניס בגוף פירש"י בסוגריים ובסוף הציטוט נרשם מאיזה מתוך ששה חיבורים אלו נעתק. ובתוכם יש הרבה ידיעות מעניינות.
אולם בספר בן זמנינו "אגדות שמואל" [לר' משה בן הג"ר יעקב הלל שליט"א] האריך להוכיח שיש חשש גדול על אמינותם דמתוך נוסח הציטוטים נר' שהכל יצא מתחת יד מחבר אחד, ולא מצינו לפניו שום רמז לספרים אלו וגם לא לדברים שמביא. וע"ע בס' שם אפרים לרא"ז מרגליות סו"פ שופטים שקרא תגר על הוספות אלו.
ואמר אאמו"ר שליט"א דמ"מ אם החת"ס מצטט דבר זה סימן שהדברים מצד עצמם אמיתיים הם, ובלא"ה יש לנו מקור גם מדברי הרה"ק מטשערנובל וא"כ עצם הדבר נכון אף אם אינו נכון שזה מר"ע הנביא וסוד משרים.

[68] הנה בירמי' שם מסופר שביום הצום קרא ברוך מגילה שכ' ע"פ ד' ירמי' בפני העם כדי שישובו בתשובה כדי שלא יחרב הבית ואח"כ

אלול עד יוהכ״פ יש מ׳ יום והוא בחודש השביעי כאשה היולדת לשבעה **ומי שלא שב אז בתשובה שלימה אזי יש מהושענא רבא עד ר״ח כסלו מ׳ יום והוא יוהכ״פ שבחודש התשיעי כאשה היולדת לט׳ חדשים,** עי״ש כי נדפס בטעות [69] וא״כ י״ל שגם בימי זכרי׳ אחרי שהתענו ביוהכ״פ השני הזה בחודש התשיעי המתינו עוד ד׳ ימים כנגד ד׳ אותיות הוי״ה כמו ד׳ ימים בין יוהכ״פ לסוכות ואז זמן את פניך ה׳ אבקש ובקשו את פני ה׳.[70] ובאתה התשובה אחרי שכבר נתכפרו עוונותיהם בזה יוהכ״פ מעתה יעשו טוב צדקה ומתנת עניים כבסוכות שבחודש התשיעי וגם האמת והשלום אהבו כי סוכות שלום הוא״.

ובהגהות שער יוסף שם כתב דבסדר הדורות באלף הרביעי ג״א שכ״א כתב וז״ל: ירמי׳ הוכיח וכו׳ בשנת ה׳ ליהויקים בחדש ט׳, הוא כסליו. כתב אגודת שמואל [71] סל״ו כל החטאים שאדם עושה מר״ח ניסן עד תשרי מוחלין ביו״כ כשעושה תשובה ואם לא עשה תשובה ממתינין לו עד כסלו שהוא ארבעים יום נגד ארבעים יום מקבלת התורה, והוא ט׳ חדשים וע״ז נאמר [תהילים ז׳ טו] הרה עמל — וכתב בסה״ד שם בהסגר וז״ל וצ״ע כי קרוב לחמישים יום הוא עכ״ל עכ״ל אולם למש״כ החת״ס ״מהושענא רבה עד ר״ח כסליו״ א״ש ואפשר לזה כוון החת״ס במש״כ פה ״עי״ש כי נדפס בטעות״.

והנה **בשו״ת חתם סופר חו״מ סי׳ ע״ז** הביא דברי **המג״א סס״י תכ״ט** שכתב דמותר לתת חרם לצורך גדול בניסן אף אם נמנעים בתשרי משום שתלויין בדין עכ״ל והק׳ וכי מה ענין תשרי וניסן לכאן, דהא אפי׳ בתשרי גופי׳ אין נמנעי׳ אלא עד אחר יה״כ, ועוד למה הצריך שיהי׳ לצורך גדול דוקא, ותי׳ דלא מיירי ממנהגו של מהרי״ל שלא להחרים עד אחר יה״כ כי זה הי׳ מנהג קבוע, אלא מיירי בתוספת מנהג שנהגו לא להחרים **כל חודש תשרי** וכן נוהגים פה והוה סד״א דהטעם משום י״ט שרוב חודש תשרי הוא כמו י״ט, ובאשכנז אין אומרי׳ בו תחנה מי״כ עד סוף החודש וא״כ הו״ל כשבת ויו״ט שאין מחרימים בו וא״כ כש״כ חודש ניסן שהוא י״ט טפי, קמ״ל **״שהטעם בתשרי משום שכל החודש תלוים בדין קצת אפי׳ אחר סוכות ועיי׳ במגיד משרים בהגה׳ רש״י דירמי׳״** עכ״ד. אלא ששם הביא זה ממגיד משרים וכאן כ׳ זה בשם סוד משרים. **ועי׳ הג׳ חת״ס על שו״ע סי׳ תק״פ** במש״כ שם בס״א דאלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם ואע״פ שמקצתם בראש חדש, יש מי שאומר שיתענו בו (וטוב שלא להשלים בראש חדש). והוסיף החת״ס בזה״ל ״בירמיהו סימן ל״ו פסוק ו׳ ביום צום, וכתב שם בהג״ה דרבינו עובדיה [72] ובסוד מישרים שהוא ראש חדש כסליו, ע״ש הטעם״ ור״ל דיש להוכיח מזה דגם בר״ח יש להתענות.

גם **בילקוט מאורי אור** עמ׳ כ״ג מובא שסיפר מהר״י מטשארטקוב ששמע מזקינו הרה״ק ר׳ אהרן מטשרנובל זי״ע שפעם בר״ח כסלו הקיץ **המגיד מטשרנובל זצ״ל** ואמר שזה עתה הי׳ בעולם העליון ושמע רעש גדול ושאל מה יום מיומיים וענהו שהיום ר״ח כסלו הוא בבחינת יוהכ״פ, והוא יום מחילה סליחה וכפרה לישראל כי בחנוכה גמר החתימה טובה לטובה וההארה מתחילה כבר מראשית החודש. הנה לדבריו בחי׳ יו״כ הוא מחמת התחלת אור זאת חנוכה שהוא גמר החתימה ולחת״ס זה מחמת המשך ארבעים יום דהושענא רבא.[73]

והוסיף אאמו״ר שליט״א דלפי חשבון החת״ס יוצא דהמשך ימי כסלו הם נגד השלמת ימי סוכות ושמיני עצרת ושמחת תורה, וא״כ יש לנצל היטב ימים אלו ולהשלים כל מה שחסרנו בירח האיתנים.

עוד העיר אאמו״ר שליט״א דלד׳ החת״ס יוצא שכל שנה היו מתענים בר״ח כסלו, שהרי חידש דגם בספר זכרי׳ שהי׳ בזמן בנין בית שני היו מתענים כמו שהתענו בספר ירמי׳, וא״כ י״ל מתי התבטל תענית זה.

עוד העיר דמצינו **בש״ס תענית ו.** שהיו מתענים על הגשמים בר״ח כסלו הגם שזה ר״ח, דדעת רבי יוסי שם דזמן תעניות גשמים הוא בי״ז וכ״ז חשון, ואח״כ ר״ח כסלו ואז הוא זמן תענית יחידים ״וכן היה רבי יוסי אומר: אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו״ וכ״פ **בשו״ע יו״ד הל׳ נדרים סי׳ ר״כ סי״ח** דהאוסר עצמו בדבר עד הגשם, הרי זה אסור עד זמן הגשמים שהוא בא״י ר״ח כסלו. ולד׳ החת״ס י״ל דדוקא בר״ח כסלו שהוא בלא״ה בחי׳ יוהכ״פ לכן הי׳ זמן מיועד לתענית. וא״כ יש להעיר במה שהגי׳ חת״ס בשו״ע תק״פ שכ׳ שם

קראו לשרים והם הגידו זה למלך יהויקים שמרוב כעס השליך את המגילה לאש ובשו״ע סי׳ תק״פ ס״ב איתא דרק בכ״ח בכסלו שרפו ובמג״א ס״ק ה הביא עוד שיטות דבמגילת תענית כ׳ בשבעה בכסליו ובה״ג כתב בשמונה ובכל בו כתב בחמשה, ואי נימא דיום הצום הי׳ בר״ח צ״ל דלקח זמן עד שקראוהו ליהויקים, אולם בארחות חיים הל׳ ט״ב אות כ״ד כ׳ דשריפת המגילה הי׳ ג׳כ בר״ח.

[69] ביאור הדברים ראה לקמן בשם הגהות שער יוסף.

[70] וצ״ע דאם זה מקביל לבין יו״כ וסוכות הרי יש אז ד׳ ימים פנויים ורק אח״כ הוא יום א׳ דסוכות, וא״כ אי ר״ח הוא כיו״כ אז רק ב׳ ג׳ ד׳ ה׳ הם דוגמת ד׳ ימים ורק בו׳ כסלו הוי כסוכות שהוא זמן את פניך ה׳ אבקש, וצ״ל דבזמן ההכנה לסוכות כבר אפשר להתחיל לבקש פני ה׳ וצ״ע.

[71] עי׳ לעיל בהג״ה.

[72] עי׳ לעיל בהג״ה.

[73] אאמו״ר שליט״א מצא מכתב לצדקה שכ׳ הג״ר יצחק שאול קנייבסקי שליט״א בסוף חשון תש״פ בשליחות אביו מרן הגר״ח זצ״ל וכותב שבל״נ יכניס כל שמות התורמים לאביו בזמן הדלקת הנרות של עש״ק תולדות ר״ח כסלו ״אשר מבואר בחת״ס שהוא בבחינת יוהכ״פ״.

נדון אי מתענין ציבור בר״ח והביא ד׳ סוד מישרים שהתענו בר״ח כסלו די״ל דר״ח כסלו שאני, ואולי זה גופא כוונת החת״ס לחלק ר״ח כסלו משאר ר״ח.

